

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

Одеський філіал

“Допущено до захисту
магістерської роботи”

Завідувач кафедри

Ахламов А.Г.

“ ____ ” _____ 2000 р.

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації магістра державного управління

Науковий керівник: Чередниченко В.А., канд.економ.наук, доцент,

докторант Одеського філіалу УАДУ _____

Консультант:

Рецензенти:

Виконавець:

Сурменко Віталій Дмитрович

Одеса – 2001

ЗМІСТ

Вступ

РОЗДІЛ I. Інвестиційний процес в умовах ринкової економіки

1.1. Сутність інвестиційної діяльності

1.2. Концептуальні основи створення сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні 30

РОЗДІЛ II. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні 44

2.1.Адміністративно-правове регулювання залучення і використання вітчизняних та іноземних інвестицій в Україні 44

2.2. Проблеми інвестиційного клімату й основні напрями його покращення в Україні 59

2.3.Компетенція органів державної влади у сфері інвестиційної діяльності 75

РОЗДІЛ III. Проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату у Вінницькій області

3.1. Інвестиційний потенціал Вінницької області

3.2. Стан інвестування в області

3.3.Передумови створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні 82

Висновки та пропозиції 92

Список використаної літератури 105

Додатки 119

127

141

ВСТУП

Одним з основних завдань реформування національної економіки України є активізація інвестиційної діяльності та формування її нового організаційно-правового економічного механізму, що має відповідати вимогам подолання кризи й оздоровлення економіки, лібералізації умов роботи підприємств в умовах ринку. Саме активізація інвестиційного процесу є головною складовою економічних вимог, які покликані визначити реальні зрушення в структурі економіки країни, прискорити перехід економіки на якісно новий рівень індустріального розвитку й інтенсивний тип відтворення, підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світовому ринку. Необхідність у нових підходах до інвестиційних процесів назріла також у зв'язку з тим, що ринкова організація економічної діяльності означає вільний розподіл інвестицій із властивим йому міжрегіональним і міжгалузевим переливанням капіталу. В інвестиційній сфері відбулося значне розширення кола її учасників. Якщо раніше в інвестиційній сфері брали участь держава, підприємства й банки, то зараз тут з'явилися принципово нові учасники: страхові, інвестиційні, фінансові компанії, пенсійні й інвестиційні фонди, концерни, консорціуми, промислово-фінансові групи.

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, положення і рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств народного господарства, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних і екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей і економіки в цілому.

Вихід із глибокої соціально-економічної кризи неможливий без кардинального збільшення інвестицій у реальний сектор економіки, а створення надійної і керованої системи залучення інвестиційних ресурсів, що забезпечить економічне зростання, є однією з ключових проблем сучасного етапу економічного розвитку України. У рамках вирішення цієї проблеми

основна роль належить питанню удосконалення організаційно-правового механізму інвестиційної діяльності.

Таким чином, різноманітність і складність змін, що відбуваються в інвестиційній сфері економіки України, потреба розробки ефективних методів регулювання інвестиційної діяльності і механізму реалізації нею своїх функцій у системі ринкових відносин визначають актуальність теми.

Дослідження проблем інвестування економіки завжди знаходилося в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено тим, що інвестиції торкаються самих глибинних основ господарської діяльності, визначаючи процес економічного росту в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро - і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із найбільш діючих механізмів соціально-економічних перетворень.

Сформована нині в Україні економічна ситуація значно ускладнює інвестиційну діяльність: потрібно розробка адекватного ринковим відносинам інвестиційного механізму, що органічно сполучить форми приватного і державного інвестування, оптимізації взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності, розробки відповідної законодавчо-нормативної бази й інші міри, що регламентують інвестиційний процес, як на рівні окремої фірми, чи компанії галузі, так і на рівні національної економіки в цілому.

Ці питання є корінними, вони тісно зв'язані з фундаментальними соціально-економічними процесами розвитку суспільства, із рішенням задач по подоланню економічної кризи. Тому дослідження сучасних особливостей інвестиційної діяльності різних господарських суб'єктів є одним з основних пріоритетів економічної науки.

У магістерській роботі розглядаються процеси відтворення інвестицій у господарському комплексі України, досліджуються ринкові механізми

інвестиційної сфери, розкривається зміст інвестиційного процесу, досліджуються особливості взаємозв'язку між інвестиціями і структурними зрушеннями в економіці і на основі даного аналізу формуються інвестиційні пріоритети в економіці України, та безпосередньо в регіоні.

Слід зазначити, що незважаючи на певну новизну у дослідженні проблем удосконалення організаційно-правового механізму регулювання інвестиційної діяльності, в наукова літературі останніх років є ряд серйозних публікацій, створено досить міцний науковий фундамент, особливо на загальнодержавному рівні.

З питань інвестиційної діяльності надруковано низку фундаментальних досліджень як українських, так і закордонних вчених. Найпомітнішими серед них є праці: Бланка І.А. “Инвестиционный менеджмент” [52]; Вакаріна О.І. “Инвестиции в Украине” [63]; Гитмана Л.Д. “Основы инвестирования” [69]; Омельченка А.В. “Інвестиційне право” [124], “Державне управління іноземними інвестиціями в Україні” [123], “Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні” [126]; Пересади А.А. “Інвестиційний процес в Україні” [130], “Основы інвестиційної діяльності” [131]; Шарпа У.Ф. “Инвестиции” [156] і інші.

В цих працях описуються: поняття та класифікація інвестицій; сутність, цілі та задачі інвестиційної діяльності; концептуальні основи створення сприятливого інвестиційного клімату; суть форми інвестування, розглядаються фактори, які впливають на них, заохочувальна політика уряду щодо інвестицій та ін. Але, варто відмітити, що частина праць українських вчених втратила актуальність в зв'язку зі зміною законодавства про інвестиції та оподаткування.

В Україні на сьогоднішній день досить багато літератури, яка тією чи іншою мірою розкриває проблеми вітчизняних та іноземних інвестицій і їх використання в Україні.

Це праці Колосова А., Мокія А., Моліної О., Бондарчука І., Бутка С., Головатюка В., Лашка О., Романюка С. та ряду інших.

Серед них варто відмітити праці Колосова О. ([89], [90], [91], [92], [93]) в яких розкрито аспекти державної інвестиційної політики; суть державного регулювання процесу залучення і використання вітчизняних та іноземних інвестицій, а саме, регулювання сфер та об'єктів інвестиційної діяльності, амортизаційна політика, фінансова допомога, захист інвестицій, регулювання фінансових інвестицій та ін.

Праці Бондарчука І. ([56], [57], [58]) містять обґрунтування державних пріоритетів у сфері залучення інвестицій, розкривають проблеми залучення інвестицій в економіку України та мотивацію інвестування.

В статтях Бутка М. ([60], [61]) акцент ставиться на залученні прямих іноземних інвестицій, залученні венчурного капіталу, характеризуються основні джерела накопичення внутрішніх інвестицій.

Головатюк В. ([71], [70]) в своїх дослідженнях виявляє вплив економічних і політичних факторів на привабливість інвестиційного середовища, велику увагу приділяє моніторингу інвестиційного клімату в Україні.

Форми, методи та інструментарій здійснення державної інвестиційної політики та макроекономічну концепцію державної інвестиційної політики описує Лашко О. ([97], [98]).

В матеріалі Романюка С. [138] “Методичний підхід до визначення рейтингу інвестиційної привабливості території” дається характеристика визначення рейтингу території методами експертних оцінок та використанням показників динаміки.

Якщо питанням формування сприятливого інвестиційного клімату держави в наукових розробках приділяється значна увага то регіональний аспект цього питання залишається осторонь.

Лише останнім часом появилось ряд робіт, які в тій або іншій мірі стосуються регіональної сторони інвестиційної діяльності. Серед них можна виділити роботи Моліної О. ([111], [112], [110]) та Мокія А. ([107], [108], [109]). В цих працях розкриваються напрями політики щодо регіональної

стратегії й практики формування сприятливого інвестиційного клімату, особливості формування клімату в конкретно взятому регіоні.

Але вищенаведених розробок замало для вирішення проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату. В працях недостатньо розкрито питання організаційно-правового регулювання інвестиційних процесів. Крім того, кожен регіон має свої специфічні особливості, які необхідно враховувати при управлінні інвестиційним процесом. Саме ці особливості є визначальними при створенні системи моніторингу та координації інвестиційної діяльності регіону.

Багатоплановість, складність і недостатня розробка проблеми державного регулювання механізмів залучення, вкладення, повернення інвестиційних коштів, а також системи управління процесом реалізації інвестиційних проектів на регіональному рівні, наявність низки невирішених і дискусійних питань, об'єктивна необхідність їх комплексного аналізу і наукового осмислення визначили вибір теми, мету та зміст дослідження.

Разом з тим, гостро постала необхідність не тільки дослідити те, що відбувається на практиці в регіоні, але й спрогнозувати розвиток подій, відпрацювати необхідні засоби впливу на ці події.

Мета і завдання дослідження. Головною метою роботи є комплексна теоретична та практична розробка питань удосконалення організаційно-правового механізму регулювання інвестиційної діяльності. Дана розробка виходить із необхідності формування системи, що спонукатиме активізації інвестиційної діяльності як в цілому в країні так і в конкретному регіоні.

Для досягнення поставленої мети намічено вирішити наступні завдання:

- уточнити наукове визначення й структуру понятійного апарату категорії "Інвестиції" та розкрити зміст його складових з метою визначення основних напрямків, методів та інструментів удосконалення організаційно-правового механізму інвестиційної діяльності;
- дослідити інвестиційну діяльність в Україні та в конкретному регіоні й обґрунтувати шляхи її активізації;

- проаналізувати основні чинники, що зумовили та визначають деформацію інвестиційної сфери економіки України, оцінити їх вплив на ефективність інвестиційної діяльності й визначити основні тенденції у формуванні й використанні інвестиційних ресурсів;
- розробити основні принципові умови оптимізації механізму державного регулювання інвестиційного процесу;
- сформувати систему підвищення ефективності інвестиційної діяльності в конкретному регіоні ;
- викласти найбільш повний набір факторів, які формують сприятливий інвестиційний клімат регіону.

Предметом даного дослідження є економіко-організаційні й правові відносини, що визначають умови функціонування механізму інвестиційної діяльності.

Об'єктом дослідження є механізм інвестиційної діяльності в Україні, що аналізується в аспекті удосконалення.

Методологія і методика дослідження. Теоретичною основою і методичною базою магістерського дослідження є наукові праці вітчизняних і закордонних фахівців із проблем інвестиційної діяльності, укази Президента України, закони України, постанови і цільові програми Уряду, а також інші офіційні документи і матеріали періодичної преси, присвячені дослідженню вказаних питань в їх критичному науковому осмисленні. При цьому використовувалися методи економічного і статистичного аналізу, порівняльний аналіз, опитування та ін. В якості джерел інформації використовувалися матеріали Державного комітету статистики, Міністерства економіки України, а також матеріали регіональних органів влади.

Дана робота має дві особливості: по-перше, її методичною основою є класична теорія, прийнята в усьому світі та міжнародний досвід регулювання інвестиційної діяльності. По-друге, робота детально враховує особливості, які склалися в інвестиційній діяльності в Україні та в Вінницькій області.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що проведено комплексне дослідження організаційно-правового механізму інвестиційної діяльності в Україні та вирішена важлива економічна проблема, пов'язана з обґрунтуванням перспективних напрямків її організації та розвитку в регіоні, а саме:

- уточнено наукове визначення та структура понятійного апарату категорії "інвестиції" та розкрито зміст його складових;
- на основі проведеного аналізу чинників, що зумовили й визначають деформацію інвестиційної сфери економіки України встановлено сучасні тенденції у формуванні та використанні інвестиційних ресурсів.
- доведена необхідність активізації ролі держави в інвестиційному процесі та розроблені основні принципові умови, що мають бути закладені в основу механізму державного регулювання інвестиційної діяльності;
- сформовано систему підвищення ефективності інвестиційної діяльності в регіоні, визначним напрямком якої є удосконалення механізму реалізації інвестиційної стратегії. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені в магістерській роботі положення частково впроваджені та впроваджуються у Вінницькій області та використовуються органами влади при вирішенні проблем удосконалення організаційно-правового механізму інвестиційної діяльності. Розроблені в роботі пропозиції по удосконаленню організаційно-правового механізму інвестиційної діяльності можуть бути рекомендовані органам виконавчої і законодавчої влади України для використання при розробці програми активізації інвестиційної діяльності, а також при підготовці правового забезпечення ефективного функціонування та стійкого розвитку економіки.

Особистий внесок здобувача. Розроблено концептуальні засади створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Основний зміст роботи викладено на сторінках, з них таблиці на сторінці, малюнків на сторінках. Список використаних джерел містить найменувань на сторінках.

Структура роботи представляє послідовне та логічне дослідження визначених темою питань.

У вступі обґрунтовано актуальність проведених наукових досліджень, визначено мету, показано наукову новизну і практичну значущість здобутих результатів.

У першому розділі роботи "Інвестиційний процес в умовах ринкової економіки" розкривається сутність інвестиційного процесу, цілі та задачі інвестиційної діяльності, обґрунтовано концептуальні основи створення сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні. Розглянуто поняття та класифікацію інвестицій, уточнено понятійний апарат категорії "інвестиції".

У другому розділі "Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні" проаналізовано чинне законодавство, проведено аналіз сучасних тенденцій у регулюванні формування та використання інвестиційних ресурсів в Україні. Правовому регулюванню інвестистиційної діяльності в Україні як одному з найважливіших факторів поліпшення інвестиційного клімату приділено особливу увагу – визначаються основні юридичні засади здійснення інвестиційної діяльності на території України, наведено коментарі до законів з огляду на існуючу ситуацію в інвестиційній сфері. Подано характеристику інвестиційного процесу в Україні за умов кризи економіки, пррведено комплексний аналіз чинників деформації інвестиційної сфери економіки. Розглянуто компетенцію органів державної влади в сфері інвестиційної діяльності. Проведено порівняльний аналіз заохочення інвестицій в різних країнах.

У третьому розділі "Проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату в Вінницькій області" розроблено основні положення формування умов для організації інвестиційного процесу, які включають розробку

принципових умов державного регулювання інвестиційної діяльності, шляхи посилення ролі певних інститутів в інвестиційному процесі. Практична та методична знахідка цього розділу – це детальний аналіз конкретного регіону та визначення особливостей державного регулювання інвестиційної діяльності в Вінницькій області. Розділ відбиває реальну, існуючу ситуацію інвестиційної діяльності на регіональному рівні і включає такі питання: стан інвестування та інвестиційний потенціал області, передумови створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

У **висновках** сформульовано основні результати, здобуті у процесі досліджень.

РОЗДІЛ I.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність інвестиційної діяльності

Поняття інвестицій є занадто широким, щоб можна було дати йому єдине і вичерпне визначення. У різноманітних розділах економічної науки і різних галузях практичної діяльності, його зміст має свої особливості.

У макроекономіці інвестиції - це частина сукупних витрат, що складається з витрат на нові засоби виробництва (виробничі або фіксовані інвестиції), інвестиції в нове житло, і приріст товарних запасів. Тобто, інвестиції - це частина валового внутрішнього продукту, не спожита в поточному періоді, яка забезпечує приріст капіталу в економіку. У теорії виробництва, і в цілому в мікроекономіці, інвестиції, є процес створення нового капіталу. У фінансовій теорії під інвестиціями розуміють придбання реальних або фінансових активів, тобто - це сьогоденні витрати, метою яких є одержання майбутніх вигод. Ряд авторів вважає, що інвестиції - це обмін визначеної сьогоденньої вартості на можливо невизначену майбутню вартість [106, с.4].

На думку І.Т. Балабанова, інвестиції - це довгострокове вкладення грошей для отримання прибутку [47, с.92].

У монографії «Інвестиції», підготовленої Нобелівським лауреатом по економіці У. Шарпом разом з іншими американськими вченими відзначено, що в найбільш широкому розумінні слово “інвестувати” означає: віддати гроші сьогодні, щоб одержати більшу їх суму в майбутньому. З даним процесом пов'язані два чинники - час і ризик. Віддавати гроші необхідно зараз і у визначеній кількості. Винагорода настає пізніше, якщо настає

взагалі, і її розмір заздалегідь невідомий. У деяких випадках найважливішим чинником буде час (наприклад, для державних облігацій). В інших ситуаціях головним є ризик (зокрема, для опціонів на покупку звичайних акцій). У ряді випадків вагомими є одразу два чинники - час і ризик (наприклад, для звичайних акцій) [156, с.1].

Аналогічне визначення можна знайти і в іншій, не менш відомій монографії «Основи інвестування», підготовленої американськими економістами Л.Гітманом і М.Джонком: інвестиція - це засіб розміщення капіталу, що може забезпечити зберігання або ріст суми капіталу [69, с.4].

К.Еклунд зазначає, що “інвестиції - це те, що “відкладають” на завтрашній день, щоб мати можливість більше споживати в майбутньому”. При чому він наголошує на тому, що в системі рахунків статистика інвестицій включає тільки матеріальні витрати (на машини, споруди, устаткування та ін.), але не враховує найважливіші інвестиції в знання, наукові дослідження та освіту. Обсяг інвестицій, як зауважує автор, визначається через це не зовсім точно [78, с.219].

Дж. Хунсон звертає увагу на те, що інвестиції означають дійсне виробництво капітальних товарів... Інвестиції – це обсяг реального капіталу, виробленого за визначений період часу. Це зауваження цілком слушне, оскільки ігнорування натурально-речової сторони інвестиційного процесу часто призводить до зміщення предмета дослідження в область дослідження фіктивного капіталу, спекулятивного зростання капітальної вартості за рахунок фінансових операцій, біржової гри на курсах цінних паперів, зобов’язань тощо. Навіть в умовах розвиненої економіки це може призвести до небажаних наслідків [92, с.138].

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає «вкладати». У найбільше широкому трактуванні інвестиції представляють собою вкладання капіталу з метою наступного його збільшення. При цьому приріст капіталу повинен бути достатнім, щоб компенсувати інвестору відмову від використання наявних засобів на

споживання в поточному періоді, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді [52, с.10].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. зазначено, що інвестиції - це усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [12, с.646].

Такими цінностями можуть бути:

- цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме й нерухоме майно (будівлі, споруди, устаткування й інші матеріальні цінності);
- майнові права, що випливають з авторського права, досвіду та інші інтелектуальні цінності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних і інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, виробничого досвіду, необхідних для організації того або іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, спорудами, устаткуванням, а також інші майнові права;
- інші цінності [12, с.646].

Визначення інвестицій Законом України в цілому відповідає міжнародному підходу про розуміння інвестиційної діяльності як процесу вкладання ресурсів (благ, майнових і інтелектуальних цінностей) з метою одержання прибутку в майбутньому.

Більш чітку уяву про інвестиції отримуємо наглядно розглянувши структуру інвестицій (дод.1.).

Можна виділити три основні функції, що виконують інвестиції в економічній системі:

а) забезпечення росту і якісного вдосконалення основного капіталу (фондів), як на рівні окремої фірми, так і на рівні національної економіки в цілому;

б) здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших народногосподарських пропорцій: відтворювальних, галузевих, вартісних;

в) реалізацію новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро - і макрорівнях.

Варто відзначити, що вчені дають досить різноманітну класифікацію інвестицій.

Наприклад, професор Вайнріх так класифікує інвестиції [83, с.8]:

1. Щодо об'єкта вкладання:

- інвестиції в майно (матеріальні інвестиції), що безпосередньо беруть участь у виробничому процесі (інвентар, устаткування, запаси матеріалів);
- фінансові інвестиції - придбання прав на участь у справах інших фірм і боргових прав (придбання акцій і інших цінних паперів);
- нематеріальні інвестиції (у нематеріальні цінності) - у підготовку кадрів, дослідження і розробки, рекламу й ін. (дод.2.).

2. Класифікація з погляду спрямованості дій:

- інвестиції на основі проекту (початкові інвестиції або нетто-інвестиції) при заснуванні чи покупці підприємства;
- інвестиції на розширення (екстенсивні інвестиції), спрямовані на збільшення виробничого потенціалу;
- реінвестиції - зв'язування знову вільних інвестиційних засобів за допомогою направлення їх на придбання, або виготовлення нових засобів виробництва з метою підтримки складу основних фондів підприємства:

- 1) інвестиції на заміну;
- 2) інвестиції на раціоналізацію (модернізація технологічна, і модернізація процесу);

- 3) інвестиції на зміну програми випуску;
 - 4) інвестиції на диверсифікацію (зміну номенклатури підприємства);
 - 5) інвестиції на забезпечення виживання підприємства в майбутньому
- брутто-інвестиції (складаються з нетто-інвестицій і реінвестицій).

Яковлев А.І. виділяє три типи інвестицій [158 с.12]:

1. Реальні, що представляють собою довгострокові вкладення у сфері матеріального виробництва:
 - а) витрати на придбання земельних ділянок, устаткування;
 - б) витрати на проведення будівельно-монтажних робіт і ін.;
2. Інвестиції, що приносять прибуток через певний період часу:
 - а) капіталовкладення в удосконалення продукції, довгострокову рекламу, реорганізацію підприємств і ін.;
 - б) інтелектуальні вкладення, направлені на підготовку спеціалістів, передачу досвіду, «ноу-хау» і ін.
3. Фінансові, що включають витрати на проведення фінансово-кредитної діяльності, у тому числі на проведення операцій з цінними паперами (придбання акцій, облігацій і ін.).

Бланк І.А., із метою обліку, аналізу і планування інвестиції класифікує по таких ознаках (дод.3.)[52, с.18]:

1. По об'єктах вкладення засобів виділяють реальні і фінансові.
2. По характеру участі інвестування виділяють прямі і непрямі.

Під прямими інвестиціями розуміється особиста участь інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладенні засобів. Пряме інвестування здійснюють, в основному підготовлені інвестори, що мають достатньо точну інформацію про об'єкт інвестування і добре знайомі з механізмом інвестування.

Під непрямыми інвестиціями розуміється інвестування, що опосередковується іншими особами (інвестиційними або іншими фінансовими посередниками). Не всі інвестори мають достатню кваліфікацію для ефективного вибору об'єктів інвестування і подальшого управління ними. У цьому випадку вони одержують цінні папери, що випускаються

інвестиційними або іншими фінансовими посередниками (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів і інвестиційних компаній). Зібрані таким способом інвестиційні засоби посередники розміщують на власний розсуд - обирають найбільш ефективні об'єкти інвестування, беруть участь в управлінні ними, а отримані прибутки розподіляють потім серед своїх клієнтів.

Непрямими також називають портфельні інвестиції. Пересада А.А. вважає, що портфельні інвестиції здійснює пасивний інвестор, який отримує хоч невеликий, але стабільний прибуток. Такий інвестор, природно не рветься до управління компанією, її фінансове стан цікавить його тільки в період виплати дивідендів. Інвестор, здійснюючи прямі інвестиції, іноді послідовно збільшує їхні обсяги з метою оволодіння контрольним пакетом акцій [130, с.12].

3. По періоду інвестування розрізняють короткострокові та довгострокові інвестиції. В залежності від термінів освоєння можуть бути довгостроковими, середньостроковими і короткостроковими.

Під короткостроковими інвестиціями розуміються вкладення капіталу на період не більш одного року (наприклад, короткострокові депозитні внески, покупка короткострокових ощадних сертифікатів і т.п.).

Під довгостроковими інвестиціями розуміються вкладення капіталу на період понад один рік. Цей критерій прийнятий у практику обліку, але як показує досвід, він потребує подальшої деталізації. У практиці великих інвестиційних компаній довгострокові інвестиції деталізуються таким чином: а) до 2 років; б) від 2 до 3 років; в) від 3 до 5 років; г) понад 5 років.

Відповідно до методології НБУ в Україні короткостроковими вважаються інвестиції до 1 року, середньострокові - до 3 років, довгострокові більш 3 років [55 с.47].

4. По формах власності інвестиції виділяють: приватні, державні, іноземні і спільні.

Під приватними інвестиціями розуміється вкладення засобів, здійснювані громадянами, а також підприємствами недержавних форм власності, насамперед, колективною (правильніше було б назвати цю форму інвестицій «недержавними», але в економічній практика використовується термін «приватні»).

Під державними інвестиціями розуміються вкладення, здійснювані центральними і місцевими органами влади і управління за рахунок засобів бюджетів, позабюджетних фондів і позикових засобів, а також державними підприємствами й установами за рахунок власних коштів і позикових засобів.

Під іноземними інвестиціями розуміються вкладення, здійснювані іноземними громадянами, юридичними особами і державами.

Під спільними розуміються вкладення, здійснювані суб'єктами даної країни та іноземних держав.

5. По регіональній ознаці виділяють інвестиції в середині країни та за рубежем.

Під інвестиціями усередині країни (внутрішніми інвестиціями) розуміють вкладення засобів в об'єкти інвестування, розміщені в територіальних межах даної країни.

Під інвестиціями за рубежом (закордонними інвестиціями) розуміють вкладення засобів в об'єкти інвестування, розміщені за межами даної країни (до цих інвестицій відносяться також придбання різноманітних фінансових інструментів інших країн - акцій закордонних компаній, облігацій інших держав і т.п.).

Наведена класифікація інвестицій відбиває найбільш характерні їхні ознаки і при необхідності може бути поглиблена в залежності від підприємницьких або дослідницьких цілей.

У світовій практика виділяють основні форми інвестування: фінансові та реальні інвестиції. Але останнім часом в економічній літературі визначилася нова - інноваційна форма інвестицій (вкладення в нововведення) і інтелектуальні інвестиції, що зображено на рис.(дод.4.).

Фінансові інвестиції - це вкладення засобів у різноманітні фінансові інструменти: фондові (інвестиційні) цінні папери, спеціальні (цільові) банківські вклади, депозити, паї й ін.

Реальні інвестиції - це вкладення у виробничі фонди (основні й оборотні). Головним чином - це вкладення в матеріальні цінності, а також нематеріальні активи (патенти, ліцензії, «ноу-хау», технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна й інша документація).

На думку У. Шарпа, у примітивних економіках основна частина інвестицій відноситься до реальних, в той час як у сучасній економіці більша частина інвестицій представлена фінансовими інвестиціями. Високий розвиток інститутів фінансового інвестування в значній мірі сприяє росту реальних інвестицій. Як правило, ці дві форми доповнюють одна одну, а не конкурують між собою [156, с.1].

При стабільній економіці всі інвестиції повинні бути одночасно інноваціями. В умовах кризи можливі інвестиції на підтримку діючих, технічно відсталих виробничих фондів. Інноваційна форма в більшості випадків складається з інтелектуальних інвестицій.

Інтелектуальні інвестиції - це вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, права на промислові зразки і корисні моделі.

Як було підкреслено раніше, у ринкових умовах важливим є поділ інвестицій на прямі і портфельні. Операції по прямим капіталовкладенням можуть бути розпочаті з метою знаходження доступу до певних ресурсів або ринку реалізації продукції фірми. Наприклад, фірма «Кеннер» використовує свої прямі інвестиції в Мексиці для складання іграшок, оскільки це дозволяє забезпечити доступ до певних ресурсів і дешевої робочої сили.

Більшість із перерахованих вище авторів відзначають роль і значення прямих інвестицій, тому що основними характеристиками прямих інвестицій є:

- можливість контролю над ними;

- високий рівень зобов'язань по відношенню до вкладеного капіталу, персоналу і технологій;
- доступ до зовнішніх ринків;
- переважання продажу виробництва за кордоном над експортом вітчизняної продукції (як правило);
- часткове право власності.

На рух портфельних інвестицій впливає різниця в нормі процентних ставок, які виплачуються по різноманітних цінних паперах. Так, висока норма процентних ставок у США залучила велику кількість іноземних інвесторів, особливо японських [77, с.10].

Основними характеристиками портфельних інвестицій є:

- відсутність контролю над іноземними операціями;
- фінансові вигоди у вигляді кредитів.

Варто також відзначити, що інвестиції поділяться на чисті і трансфертні.

Чисті інвестиції представляють собою капіталовкладення, спрямовані на підтримку і розширення основних фондів.

Трансфертні інвестиції або інвестиції, що носять характер трансферу, - це витрати грошей, що ведуть лише до зміни власника капіталу. До них відноситься покупка акцій.

У господарській практиці можна виділити три центри вкладення капіталу: профіт, венчур, центр витрат.

1. Профіт (фр.profit - прибуток, вигода) - це центр, прибуток, від діяльності якого стабільно перевищує витрати на цю діяльність.
2. Венчур (англ. venture - наважитися, ризикувати) - це центр, що поки не приносить стабільного прибутку, але можливо, незабаром буде приносити його. Іншими словами, це ризикове вкладення капіталу в центр, що може згодом, стати стабільним і перетворитися в профіт.
3. Центр витрат - це центр, через який проходить грошовий потік і результатом виходу з нього є в основному інформація.

Балабанов І.Т. поділяє інвестиції на такі види: ризикові, прямі, портфельні, ан'юїтет [47, с.93].

Варто звернути увагу на такий вид інвестицій як ан'юїтет.

Ан'юїтет (нім. annuitant - щорічний платіж) - інвестиції, що приносять вкладнику певний прибуток через регулярні проміжки часу, частіше після виходу на пенсію. В основному це вкладення засобів у страхові і пенсійні фонди. Страхові компанії і пенсійні фонди випускають боргові зобов'язання, які їхні власники хочуть використовувати на покриття непередбачених витрат у майбутньому.

До ан'юїтету відносять також інвестиції в нерухомість, що приносить прибуток.

Наведена вище класифікація інвестицій показує, що вони можуть бути дуже різноманітними. Але в кожній класифікації зустрічаються ті самі види і форми інвестицій. Це такі інвестиції як: фінансові та реальні, прямі та портфельні, ризикові й ін. Такі інвестиції у світовій практиці є основними і значними. Водночас, незалежно від підходу поділу на різні групи, тобто їхньої класифікації, інвестиції - це засоби, що вкладаються з метою одержання прибутку, доходу, і сприяють розвитку соціально-економічних процесів.

Головна роль інвестицій у національному і світовому виробництві визначається рядом моментів. Утілюючись в елементи реального капіталу, вони формують матеріальну основу суспільного виробництва і створюють передумови для розширеного відтворення. Інвестиційний механізм як інструмент реалізації інновацій забезпечує впровадження у виробництво новітніх досягнень науково-технічного прогресу і служить джерелом підвищення ефективності виробництва й економічного росту. Інвестиції визначають основні макроекономічні пропорції в національній економіці - співвідношення між нагромадженням і споживанням, між промисловістю і сферою послуг, між окремими галузями і секторами і т.д. Головна роль інвестицій у суспільному виробництві служить головним доказом на користь

того, що ефективно діючий інвестиційний механізм сприяє вирішенню проблем макроекономічної стабілізації, структурної перебудови, спроможний вивести національну економіку на шлях стабільного економічного росту [137, с.29].

Водночас необхідно враховувати таке протиріччя: кризовий стан економіки виключає можливість ефективного динамічного інвестування. Початковий імпульс інвестиціям повинні дати перші позитивні результати політики макроекономічної стабілізації.

Інвестиції відіграють важливу роль в ефективному розвитку економіки. Для того щоб визначити цю роль необхідно валові і чисті інвестиції розглядати як два окремі поняття.

Валові інвестиції представляють собою загальний обсяг засобів, що інвестуються у визначеному періоді, спрямованих на нове будівництво, придбання засобів виробництва і на приріст товарно-матеріальних запасів.

Чисті інвестиції представляють собою суму валових інвестицій, зменшену на суму амортизаційних відрахувань у відповідному періоді.

Динаміка показника чистих інвестицій відбиває характер економічного розвитку країни на тому чи іншому етапі. Якщо сума чистих інвестицій має негативне значення (обсяг валових інвестицій менший суми амортизаційних відрахувань), це означає зниження виробничого потенціалу і як наслідок - зменшення обсягу виробленої продукції. Така ситуація характеризує державу, яка "проїдає свій капітал" (дод.5.). Якщо сума чистих інвестицій дорівнює нулю (обсяг валових інвестицій дорівнює сумі амортизаційних відрахувань), це означає відсутність економічного росту, тому що виробничий потенціал залишається при цьому незмінним (така ситуація характеризує державу, яка "тупцює на місці"). Якщо сума чистих інвестицій має позитивне значення (обсяг валових інвестицій перевищує суму амортизаційних відрахувань), це означатиме, що економіка перебуває в стадії розвитку, тому що забезпечується розширене відтворення її виробничого потенціалу (державна з "економікою, що розвивається") [52, с.14].

Характеризуючи економічну сутність інвестицій, слід зазначити, що в сучасній літературі цей термін іноді трактується помилково і занадто вузько.

Найбільше типова помилка полягає в тому, що під інвестиціями розуміється будь-яке вкладення засобів, що може не призводити ні до росту капіталу, ні до одержання прибутку. До них часто відносяться так звані “споживчі інвестиції” (покупка телевізорів, автомобілів, квартир, дач тощо), що по своєму економічному змісту до інвестицій не відносяться - засоби в придбання цих товарів витрачаються в даному випадку на безпосереднє споживання (якщо їхнє придбання не переслідує ціль подальшого перепродажу).

У вітчизняній економічній теорії і практиці до 1991 року поняття “інвестиції” замінювалося поняттям “капітальні вкладення”. В даний час ця помилка досить часто зустрічається як в літературі, так і практиці. Інвестиції в цьому випадку розглядаються як вкладення засобів у відтворення основних фондів (будинки, устаткування, транспортні засоби тощо). Водночас, інвестиції можуть здійснюватися й в оборотні активи, і в різноманітні фінансові інструменти (акції, облігації, тощо), і в окремі види нематеріальних активів (придбання патентів, ліцензій, «ноу-хау» тощо). Отже, капітальні вкладення є більш вузьким поняттям і можуть розглядатися як одна з форм інвестицій, але не як їхній аналог [140, с.136].

У багатьох визначеннях інвестицій відзначається, що вони є вкладенням коштів. З таким трактуванням цього терміна також можна не погодитися. Інвестування капіталу може здійснюватися не тільки в грошовій формі, але й в інших формах спонукуваного і нерухомого майна, різноманітних фінансових інструментів (насамперед цінних паперів), нематеріальних активів тощо [52, с.12].

У ряді визначень відзначається, що інвестиції представляють собою довгострокове вкладення засобів. Природно, окремі форми інвестицій (у першу чергу, капітальні вкладення) носять довгостроковий характер, проте

інвестиції можуть бути короткостроковими (наприклад, короткострокові фінансові вкладення в акції, ощадні сертифікати тощо).

Інвестиції грають важливу роль в економічному процесі, вони визначають загальний ріст економіки. У результаті інвестування засобів в економіку збільшуються обсяги виробництва, росте національний дохід, розвиваються й ідуть вперед в економічному суперництві галузі і підприємства, які в найбільшій мірі задовольняють попит на ті або інші товари та послуги.

Інвестиційна діяльність - це сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави по реалізації інвестицій.

До кола суб'єктів інвестиційної діяльності відносяться громадяни та юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути інвестори, замовники, виконавці робіт, а також постачальники, банківські, страхові та посередницькі організації, інвестиційні біржі та інші учасники [92, с.141].

Центральне місце в інвестиційному процесі інвесторам. Інвестор, згідно із Законом – це фізична чи юридична особа, яка приймає рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Інвесторами можуть бути:

- органи, уповноважені керувати державним і муніципальним майном або майновими правами;
- громадяни, в тому числі іноземні;
- підприємства, підприємницькі об'єднання та інші юридичні особи, державні та міжнародні організації.

Другим учасником інвестиційного процесу є замовник. Замовником можуть бути інвестори, а також будь-які особи, уповноважені інвестором на здійснення інвестиційного процесу, якщо інше не передбачено договором

між ними. Якщо замовник не є інвестором, то він наділяється правами володіння, користування і розпорядження інвестиціями на період і в межах повноважень, які встановлені договором з урахуванням чинного законодавства.

Третій учасник інвестиційного процесу – користувачі об'єктів інвестиційної діяльності. Ним можуть бути інвестори, а також інші фізичні та юридичні особи, державні та міждержавні організації, для яких створюється об'єкт інвестиційної діяльності.

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні й обігові кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [92, с.141].

Основною ціллю інвестиційної діяльності є забезпечення найбільше ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії на окремих етапах її розвитку.

Ціль повинна бути чіткою і конкретною, змістовною. Ціль також повинна бути досяжною щодо часу і засобу її досягнення; враховувати можливості компанії, дії, зовнішнє середовище. Цілі визначають стратегію. Може виникнути необхідність зміни цілі, якщо вона є нереальною під час розгляду до можливої стратегії.

У процесі реалізації цілі інвестиційна діяльність спрямована на вирішення таких найважливіших задач:

- 1) Забезпечення високих темпів економічного розвитку компанії за рахунок ефективної інвестиційної діяльності. Стратегія розвитку будь-якої компанії і фірми з моменту її створення припускає постійний економічний ріст за рахунок збільшення обсягів діяльності. Цей економічний ріст забезпечується в першу чергу за рахунок інвестиційної діяльності, у процесі якої реалізуються довгострокові стратегічні цілі організації. Між

ефективністю інвестиційної діяльності і темпами економічного розвитку існує прямий зв'язок.

2) Забезпечення максимізації прибутків (доходів) від інвестиційної діяльності. Прибуток є основним показником, що характеризує результати не тільки інвестиційної діяльності, але і всієї господарської діяльності компанії. Проте для цілей економічного розвитку, потрібна не балансовий, а чистий прибуток, що залишається в її розпорядженні, тобто чистий від податків і інших обов'язкових платежів. Тому, при наявності альтернативних рішень у напрямках інвестування впливає за інших рівних умов вибирати ті, що забезпечують в остаточному підсумку найбільшу суму чистого прибутку в розрахунку на капітал. Капіталовкладення при використанні прибутку здійснюються, якщо прибуток від їхнього використання виявиться не нижче встановленої мінімальної або цільової норми прибутку.

3) Забезпечення мінімізації ризиків. Інвестиційні ризики дуже різноманітні і супроводжують практично всі форми інвестиційної діяльності і напрямки інвестицій. При певних несприятливих обставинах ці ризики можуть викликати втрату не тільки прибутку і доходу від інвестицій, але і частини інвестованого капіталу. Тому при прийнятті управлінських рішень, пов'язаних із реалізацією окремих інвестиційних проектів, необхідно істотно обмежувати інвестиційні ризики і пов'язані з ними фінансові втрати.

До чинників, що забезпечують зниження і подолання ризиків для інвесторів ставляться:

- рівень розвитку продуктивних сил і стан ринку інвестицій;
- правове поле держави (законодавча база);
- стан фінансово-кредитної системи;
- статус іноземного інвестора;
- інвестиційна активність населення [146, с.112].

Найважливіші рішення, прийняті у сфері фінансування, ставляться

до питань інвестування і вибору джерел їх фінансування.

Інвестиційні рішення приймаються по таких питаннях, як:

оптимізація структури активів, визначення потреб у їхній заміні або ліквідації;

розробка інвестиційної політики, методів і засобів її реалізації; визначення потреб у фінансових засобах;

планування інвестицій по фірмі в цілому; розробка і затвердження інвестиційних проектів, розроблених у виробничих підрозділах;

управління портфелем цінних паперів [68, с.208].

4) Забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності компанії в процесі здійснення інвестиційної діяльності. Інвестиційна діяльність пов'язана з відволіканням фінансових засобів у великих розмірах і, як правило, на тривалий період. Це може призвести до зниження платоспроможності компанії по поточних операціях, і своєчасному виконанню платіжних зобов'язань перед партнерами, державним бюджетом і іншими їхніми видами, тобто створенню передумов для банкрутства. Крім того, фінансування окремих інвестиційних проектів часто здійснюється за рахунок значного залучення позикових засобів. Різке підвищення частки позикових засобів в активах компанії може призвести до зниження фінансової стійкості в довгостроковому періоді. Тому, формуючи джерела інвестиційних ресурсів, варто заздалегідь прогнозувати, який вплив це матиме на фінансову стійкість компанії і поточну платоспроможність.

- 5) Вишукування шляхів прискорення реалізації інвестиційної програми. Намічені до реалізації інвестиційні програми повинні бути виконані якнайшвидше виходячи з таких розумінь: насамперед, високі темпи реалізації кожної інвестиційної програми сприяють прискоренню економічного розвитку компанії в цілому; крім того, швидка реалізація інвестиційних програм сприяє зниженню інвестиційних ризиків, пов'язаних із несприятливими змінами кон'юнктури інвестиційного ринку,

погіршенням інвестиційного клімату в країні [52, с.32].

Усі задачі інвестиційної діяльності сильно пов'язані одна з одною. Так, забезпечення високих темпів розвитку компанії може бути досягнуте, з одного боку, за рахунок прискорення реалізації інвестиційних програм, передбачених на тому або іншому етапі її розвитку. У свою чергу, максимізація прибутків від інвестицій, як правило, супроводжується значним підвищенням рівня інвестиційних ризиків, отже, ці показники повинні бути оптимальними між собою. Мінімізація інвестиційних ризиків є одночасно найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності.

Виходячи з цього, серед розглянутих задач інвестиційної діяльності пріоритетною є не максимізація прибутку від інвестиційної діяльності, як це стверджується в багатьох публікаціях, а забезпечення високих темпів економічного розвитку компанії при достатній її фінансовій стійкості в процесі цього розвитку.

Основними напрямками інвестиційної стратегії з погляду максимальної ефективності тепер і в найближчому майбутньому будуть:

- поліпшення відтворювальної структури капіталовкладень;
- підвищення питомої ваги витрат на технічне переозброєння і реконструкцію діючих підприємств за рахунок;
- удосконалення технологічної структури капітальних вкладень, збільшення в їхньому складі питомої ваги устаткування і скорочення, відповідно, будівельно-монтажних робіт;
- зміна галузевої структури капітальних вкладень з погляду значного підвищення життєвого рівня населення на користь галузей, що виробляють продукти харчування і предмети особистого споживання (сільське господарство, переробні галузі, легка і харчова промисловість), послуги;

- пріоритетне забезпечення капітальними вкладеннями прогресивних напрямків науково-технічного прогресу, що сприяють зниженню ресурсоемкості виробництва і підвищенню якості продукції;
- збільшення обсягів капітальних вкладень на будівництво комфортного житла й інших об'єктів суспільного користування і медичного забезпечення;
- збалансованість інвестиційного циклу.

1.2. Концептуальні основи створення сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні

Невідповідність між фактичними і очікуваними наслідками економічних реформ в нашій країні попри об'єктивні та суб'єктивні причини, викликає потребу в критичному, а, можливо, й альтернативному погляді на використовувані у світі заходи реформування. Вкрай необхідно враховувати внутрішні, приховані процеси і тенденції розвитку світового господарства, які в умовах глобалізації суттєво впливають на розвиток національних економічних систем, особливо перехідних, нестабільних економік.

Такий аналіз повинен спиратись на теоретичні напрацювання економічної науки щодо мотивації руху капіталів і на практичні прояви теоретичних побудов. Потребує перегляду активно формований за роки незалежності України стереотип про надзвичайно несприятливий інвестиційний клімат як головну перешкоду для інвестування. Щонайменше, необхідно розібратись, які з факторів є найбільше дестимулюючими для залучення інвестицій і які заходи є реально можливими та дієвими для мінімізації їх впливу. Власне на основі подібного аналізу можна обґрунтовувати загальнодержавну стратегію та регіональну політику формування сприятливого клімату.

Тобто, необхідно обґрунтувати вибір концептуальних засад стратегії нашої країни, здійснення заходів, спрямованих на створення "сприятливого" (точніше - "раціонально сприятливого") клімату. При цьому не обов'язково проходити всі попередні етапи розвитку інвестиційного процесу (етап переважання портфельних інвестицій у формі дочірніх компаній та товарних кредитів для реалізації інвестиційних проєктів; етап переважно прямого інвестування підприємницького капіталу в промисловість та сферу послуг в слаборозвинутих країнах; етап інвестування не лише фінансових, а і "невідчутних" ресурсів у формі об'єктів промислової власності і прав на них та останній етап розвитку світової системи капіталів, що орієнтується на

експорт високотехнологічних капіталів та товарів, а, з іншої сторони, імпорт результатів інтелектуальної праці, в тому числі в опосередкованій формі імміграції науково-технічних спеціалістів [108, с.53], включаючи їх негативні наслідки, а, наскільки це можливо, варто включитись у ці процеси на останньому, сучасному етапі. Власне, це і є головною методологічною проблемою української моделі трансформації соціально-економічної системи - яким чином, раціонально доцільним і можливим, здійснити якісне і кількісне "переміщення" від існуючої до бажаної соціально-економічної моделі.

З наведених позицій зробимо спробу розглянути регіональний аспект проблеми залучення інвестицій. Відомо, що до параметрів інвестиційного клімату на макрорівні відносять характеристики політичного та економічного становища країни та соціального клімату - державну політику щодо інвестицій, традиції дотримання міжнародних угод, схильність до націоналізації іноземної власності, участь в системі міжнародних договорів, сталість державних інституцій і спадковість політичної влади, прагматичність економічної політики держави, ефективність роботи державного апарату тощо. Особливе значення мають характеристики, які впливають на рівень невизначеності інвестиційної діяльності: сталість і несуперечливість умов господарської діяльності (правової бази), стабільність економічного розвитку країни в сукупності його параметрів, толерантність соціальної складової економіки щодо інвестицій, приватної власності тощо. У двосторонніх відносинах між інвесторами і економічними суб'єктами, державними органами інвестиційний клімат конкретизується на мікрорівні.

Наведені вище взаємопов'язані між собою характеристики інвестиційного клімату формуються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. До перших віднесемо вплив зовнішнього середовища першого порядку - процесів, які відбуваються в Світовій економіці та міжнародних відносинах: глобальних тенденцій економічного зростання чи спаду; фінансових криз в окремих центрах-економіках чи на економічній периферії;

співвідношення попиту і пропозиції капіталів; змін в структурі видів інвестицій, їх мобільності та орієнтації на тривалі, середні чи короткі терміни отримання ефекту; геополітичної стабільності міжнародних відносин тощо, а також обумовленої цими факторами системи міжнародних дво- і багатосторонніх правових відносин, організаційних утворень і союзів, що забезпечують їх втілення в життя. Можливості зміни цих факторів для уряду є досить обмеженими і окреслюються сферою міждержавних угод з лідерами світової економіки та контрольованими міжнародними фінансовими організаціями. В основі цих угод лежать геополітичні інтереси різних країн та суперечності розвитку всесвітньої економіки [153, с.5].

Для нашої країни важливо враховувати існуючі геополітичні інтереси провідних країн та їх угруповань, суперечності при обґрунтуванні власної зовнішньоекономічної стратегії, укладенні відповідних міждержавних договорів, в тому числі інвестиційних угод та угод про взаємний захист інвестицій, вступі до міжнародних союзів. Зрозуміло, що на регіональному рівні державного управління можна лише ініціювати їх підготовку або укладати міжрегіональні угоди з прилеглими до кордону сусідніми країнами в межах загальнодержавної зовнішньоекономічної політики.

До зовнішніх об'єктивних факторій формування інвестиційного клімату другого порядку віднесемо об'єктивні передумови, що визначають існуюче ставовище у національній економіці і перспективи його змін, а саме: рівень суспільно-політичної злагоди з питань головної мети розвитку соціально-економічної системи країни і способів її досягнення; якісні і кількісні параметри трудових ресурсів; наявність та стан інших ресурсів - фінансових, матеріально-технічних, природно-мінеральних тощо; рівень розвитку фізичної та інституціональної інфраструктури економіки, в тому числі фінансово-банківської, страхової, інформаційно-консультаційної; ступінь залежності економіки від інших країн та впливу інерційності економічних процесів в минулому на сучасне становище; ефективність системи державного регулювання діяльності економічних суб'єктів, особливо в

частині раціональної досконалості законодавчої і нормативної бази та механізмів її реалізації в практиці господарювання тощо.

Наведені фактори (передумови) різною мірою підлягають впливу організаційно-економічних заходів не лише на регіональному, а й на загальнодержавному рівні управління. Це обумовлено, головним чином, інерційністю глибинних передумов суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, які базуються на етнопсихологічних характеристиках основного економічного ресурсу - трудового. Слід вказати, що деструкція позитивних характеристик трудових ресурсів внаслідок економічно несправедливих дій держави має незворотний, дієвіший характер, ніж конструктивні заходи з формування сучасних стандартів "людського капіталу". Для прикладу, період модернізації виробничого потенціалу окремого підприємства чи навіть галузі може бути окреслений певним часовим інтервалом (5-10 років при наявності необхідних фінансових ресурсів). Проте зміна ставлення господарств чи окремих осіб до заощадження та нагромадження коштів з метою їх наступного інвестування, а не споживання, потребує часу, співставного з тривалістю активного життя цілого покоління.

Таким чином, в контексті досліджуваної проблеми можна стверджувати, що в країні відсутні об'єктивні передумови для формування привабливого інвестиційного середовища за рахунок факторій другого порядку. Підкреслимо, що це стосується як загальнодержавного, так і ще більше - регіонального рівнів управління соціально-економічними процесами.

Отже, єдино можливими з огляду на остаточні результати змін та задовільні терміни їх досягнення для впливу на інвестиційний клімат є фактори третього порядку, які забезпечують створення системи приймання капіталів - комплексної системи організаційно-економічних заходів та відповідної інституціональної і фізичної інфраструктур збалансування інтересів інвестора і країни в раціонально можливих і доцільних межах.

Підкреслимо, що формування такої системи видається реально можливим на регіональному рівні управління економікою, особливо це стосується усунення перешкод суб'єктивного адміністративно-бюрократичного характеру. До найважливіших елементів системи приймання капіталу відносять [108, с.56]:

- розповсюдження па іноземні інвестиції принципів національного режиму капіталовкладень;
- посилення ринкових методів регулювання іноземних інвестицій;
- надійне правове забезпечення інвестицій та ефективно діюча система відповідних державних органів;
- обґрунтування і створення гнучкої системи національних пріоритетів в процесі залучення інвестицій.

Можна погодитись з необхідністю поширення на іноземних інвесторів національного режиму капіталовкладень. Тут слід врахувати, що основні потоки зарубіжних інвестицій спрямовуються у країни з високим рівнем розвитку, інвестиційний клімат в яких є достатньо привабливим і без спеціальних пільгових умов. В нашій державі існують об'єктивні труднощі щодо діяльності іноземних суб'єктів господарювання в порівнянні з національними. В той же час економічна потужність іноземних капіталів значно перевищує можливості національних інвесторів.

Тому відхилення в даному випадку від національного інвестиційного режиму необхідні, але в межах науково обґрунтованих пріоритетів розвитку економіки країни, окремих галузей, територій.

Що ж стосується тези про посилення ринкових методів регулювання інвестицій, то світовий досвід прийому інвестицій переконливо свідчить про неможливість забезпечити в умовах перехідної економіки ефективне

збалансування інтересів інвесторів і приймаючої країни за допомогою класичних ринкових важелів.

Питання співвідношення економічних і адміністративних методів регулювання потоків капіталів є вторинним, похідним від обґрунтування пріоритетів (галузеве-територіальних, часових, за видами і формами інвестицій, щодо яких слід застосовувати методи стимулювання чи дестимулювання інвестиційної активності. Вихідним пунктом обґрунтування цих пріоритетів повинна стати реальна оцінка інвестиційної привабливості економіки з погляду інвесторів в поєднанні з критичною оцінкою можливостей усунення перешкод на шляху потоків капіталів на регіональному рівні. Для цього детальніше зупинимось на дійсних, а не декларованих цілях інвестування. Подібна оцінка є надзвичайно важливим етапом розробки інвестиційної політики (загальнодержавної і регіональної), тому що за сукупністю та впливом позитивних факторів інвестиційного клімату наша країна значно відстає, а за впливом негативних, дестимулюючих інвестиційну діяльність значно випереджає відповідні параметри інвестиційного клімату розвинутих економік. Власне тому строго економічна ціль інвестиційного процесу - отримання прибутку на капітал може бути властивою лише для інвестицій в розвинуті країни. В вітчизняній економіці слід шукати інші, особливі цілі інвестиційної діяльності, через що процес інвестування носить спорадичний, разовий, а не постійний, безперервний характер, а обсяги інвестицій є несуттєвими в порівнянні з потоками прямих іноземних інвестицій між розвинутими країнами [151,с.143].

Розглянемо три найпоширеніші теорії прямого інвестування [141, с.665]. Насамперед, це теорія монополістичної переваги, яка забезпечує дочірній компанії вищий, ніж національним конкурентам рівень ефективності і пов'язана з теорією організації виробництва. Внаслідок досконалішої організації масштабів виробництва, фірма-монополіст здійснює географічну диверсифікацію конкурентної продукції (горизонтальна

інтеграція), випуск проміжної (первинної) продукції для вітчизняного виробництва (зворотна вертикальна інтеграція) або остаточної продукції з вітчизняних напівфабрикатів (форвардна вертикальна інтеграція). Реалізація теорії монополістичної переваги відбувається на основі досконаліших знань (технологій, навиках менеджменту і маркетингу), моделі життєвого циклу продукту. Олігопольне становище крупних фірм вимагає постійно розширювати ринок з метою протидії конкурентам-олігополістам та забезпечення зростання внутрішньої економії внаслідок ефекту масштабу та конкурентних переваг олігополістів в доступі до світових ривків капіталу.

Дещо інший напрям узагальнень висвітлює теорія інтерналізації (трансформації видатків), що базується на припущенні про неспроможність, ринків до оптимального розміщення ресурсів внаслідок природних, об'єктивно існуючих та встановлених урядом зовнішніх (неринкових) ефектів в ринковій ціні. В цих умовах зберегти монополічні переваги багатонаціональні компанії можуть лише шляхом заміни операцій з матеріальними чи нематеріальними ресурсами на зовнішніх ринках функціонуванням власного, внутрішнього корпоративного ринку. Не зайве зауважити, що цей ринок меншою мірою залежний від дій національних урядів і ефективніший внаслідок використання трансфертного ціноутворення, інших неринкових за своїм характером методів господарювання.

Синтезованим варіантом розглянутих теорій є еkleктична парадигма прямих іноземних інвестицій, в межах якої робиться спроба пояснити різноманітність композиції форм і видів іноземного інвестування для різних приймаючих країн. Вплив національних факторів (природних, трудових ресурсів, географічне розміщення, структура і рівень розвитку ринку, ступінь і дієвість втручання національної держави) визначає вибір співвідношення між товарним експортом, ліцензуванням, прямими інвестиціями і їх формами (грошові частки у статутному капіталі, майнові і немайнові внески), неакціонерні форми інвестування (лізинг, франчайзинг, гудвіл тощо).

Можливо, саме еклектична парадигма найбільшою мірою відповідає економічним відносинам в умовах глобалізації світової економіки і може претендувати на роль основи загальної теорії міжнародних економічних відносин. Наголосимо, що в межах еклектичної парадигми достатньо повно можна обґрунтувати стратегію і операційні завдання державної (регіональної) політики щодо іноземних інвестицій.

Отже, підсумовуючи вищесказане відмітимо, що стратегія формування інвестиційного клімату та засоби стимулювання інвестиційної активності повинні бути орієнтовані як на іноземного, так і, головним чином, на вітчизняного інвестора.

По-друге, така політика повинна враховувати прогресуюче зниження реального споживання, а отже - платоспроможного попиту внутрішньоукраїнського ринку. Тобто, подальше посилення впливу фактора збутових можливостей, як потенційно єдиного на даний час мотиву імпорту капіталів в Україну, можливе лише шляхом захисту національного виробництва та зростання реального споживання населення.

По-третє, об'єктивна оцінка становища свідчить про неможливість змін у стратегічній орієнтації іноземних інвесторів на збут за рахунок зміни економічної політики в середньотерміновій перспективі. Але економічна ситуація у нашій країні не дозволяє забезпечити рівень конкурентноздатності на ринках капіталів, аналогічний сусіднім державам, через формування системи стимулів і пільг інвесторам. [74, с.130].

Висновок про переважаючі збутові пріоритети підтверджується й пофірмовим аналізом найбільших інвестиційних проектів в Україні. Причому в галузях, які володіють потенційно великим ринком внаслідок монополістичного чи олігополістичного становища (телекомунікації, електроенергетика, нафтопереробка, харчова промисловість, внутрішня і зовнішня торгівля тощо) інвесторам вдається отримати значно вищий рівень дохідності, ніж середній світовий (у 1997 р. 15% річних до обсягу інвестицій) чи навіть близький до рівня в розвинутих економіках (20-25%). Для

прикладу, сукупні інвестиції здійснені у сфері телекомунікацій спільним підприємством Utel становили з 1992 р. близько 175 дол. США, а доходи лише за 1998 р. - 338,3 млн. дол. США, прибуток - 38,3 млн. дол., США. Тобто, термін окупності інвестицій, враховуючи їх здійснення за роками, можна оцінити в 3-5 років. Орієнтація на розширення ринків збуту чи перспективне закріплення на них може носити й більш завуальований характер, як, наприклад, у харчовій, тютюновій промисловості чи у виробництві сільськогосподарської техніки з наступним постачанням запасних частин, комплектуючих зарубіжного виробництва. Проте загалом не можна заперечити висновок про те, що при наявності переваг (теперішніх чи майбутніх) іноземні інвестори здійснюють інвестиції, незважаючи на будь-які перешкоди [107, с.35].

Таким чином, загальнодержавна політика формування сприятливого інвестиційного клімату повинна забезпечити узгодження інтересів держави та інвесторів з врахуванням існуючого співвідношення пропозиції і попиту на ринку капіталів, реальних можливостей нашої країни, створити такі умови господарської діяльності, які були б привабливіші від тих, що пропонують інші потенційні імпортери капіталів. Наголосимо, що не обов'язково слід використовувати лише стимулюючі інвестиційні заходи, не менш дієвим може бути протекціонізм щодо інших видів міжнародних економічних відносин.

Враховуючи викладене, сформулюємо основні напрями загальнодержавної стратегії регулювання іноземних інвестицій.

1. Посилення протекціонізму щодо товарного імпорту, насамперед, у частині жорсткого дотримання чинних тарифних бар'єрів і широкого застосування нетарифних обмежень. Зазначимо, що в Угорщині, яка займає провідне становище в імпорті капіталів (1439 дол. на одного мешканця станом за 1997 р.), збережено застосування кількісних обмежень імпорту (в 1994-98 рр. розмір квоти на імпорт товарів становив 400-600 млн. дол.) та експорту (близько 6% обсягів квотується) [85, с.25].

2. Забезпечення регіонально-галузевої орієнтації інвестиційної активності і, головне, - стабільних умов господарювання, в залежності від потенціалу конкурентноздатності виробництва товарів, надання послуг, виконання робіт, окремих територій на зарубіжних ринках. Певною мірою цей напрям в останні роки реалізується в проектах спеціальних економічних зон чи режимів інвестиційної діяльності. Завдання полягає в переведенні дещо стихійного, кон'юнктурного процесу в рамки системної і планомірної загальнодержавної політики.

3. Формування загальнодержавної інвестиційної політики "знизу - догори" через узагальнення (синтез) регіонально-галузових напрямів і економічних інструментів (варто наголосимо, що останні повинні реалізовуватись при безумовному дотриманні обмежувальних критеріїв економічної та екологічної безпеки держави).

4. Поступове і послідовне зменшення впливу дії факторів, які дестимулюють інвестиційну активність (нестабільність законодавства; нездатність уряду дотримуватись зобов'язань; надмірний державний контроль; відсутність підтримки з боку органів виконавчої влади; недостатній розвиток телекомунікаційної і транспортної мережі; корупція).

Як зазначалось раніше, можливості створення особливих стимулюючих інвестиційний процес умов господарювання на регіональному рівні обмежені. Тому регіональна складова загальнодержавної політики формування сприятливого інвестиційного клімату повинна орієнтуватися переважно на усунення перешкод у здійсненні інвестиційної діяльності. При цьому, враховуючи нижчий рівень інвестиційної привабливості української економіки в порівнянні з іншими країнами, принципово важливим є забезпечення абсолютно рівних умов здійснення інвестицій для вітчизняних суб'єктів господарювання.

Для регіональної політики стимулювання інвестицій важливим є аспект, пов'язаний з геополітичними інтересами різних держав чи міждержавних угруповань, які ефективно реалізуються ними через різні

форми експорту капіталів (програма технічної допомоги, імпорту капіталів у формі позичкового і функціонуючого капіталу). Цей аспект має виняткове важливе значення для нашої країни, враховуючи її масштаби, економічні та соціальні зв'язки, які склались історично у різних регіонах з сусідніми країнами. Саме тому географія імпорту капіталів може бути значущим фактором географічної орієнтації процесу зовнішньоекономічної інтеграції держави загалом.

З урахуванням цього визначимо основні засади розробки стратегічного плану формування сприятливого інвестиційного клімату у регіоні наступним чином. Насамперед, визначимо, що метою розробки і реалізації стратегічного плану є створення інвестиційного клімату, конкурентоспроможного за основними параметрами з аналогічними регіонами сусідніх держав та України. По-друге, при розробці стратегічного плану, крім загальних принципів планування, доцільно забезпечити дотримання таких основних принципів, як:

- довгострокова орієнтація планових завдань і заходів у поєднанні з конкретним планом дій щодо зменшення інвестиційних ризиків та відновлення довіри інвесторів до потенційних партнерів та органів влади;
- дотримання чинного законодавства та узгодження з програмними заходами уряду України і органів державного управління області;
- максимально можливе збалансування інтересів інвесторів та соціально-економічних інтересів розвитку регіону на основі поліпшення обґрунтованості, інформаційної та правової забезпеченості інвестиційних проектів;
- раціонально допустиме усунення перешкод організаційно-технічного характеру на місцевому рівні для початкового етапу діяльності.

Важливим аспектом є забезпечення послідовного досягнення стратегічних цілей і виконання планових завдань, для чого виділимо декілька етапів плану: попередній (один рік); базовий (3 роки); етап розвитку (5 років). Стратегічною метою першого етапу визначимо відновлення довіри

інвесторів до партнерів та органів державного управління щодо умов інвестиційної діяльності, активніше пропонування господарського комплексу регіону як об'єкта інвестиційної активності на зарубіжних ринках капіталів і, як наслідок, прискорення темпів зростання обсягів іноземних інвестицій.

На другому етапі доцільно завершити формування системи залучення інвестицій, що забезпечило б обсяги інвестицій у розрахунку на одного мешканця у конкретних визначених обсягах.

Стратегічною метою третього етапу визначимо створення інвестиційного клімату, основні параметри конкурентноздатності якого забезпечили б конкурентоспроможність регіону як об'єкта інвестиційної діяльності на рівні аналогічних регіонів України та сусідніх держав.

Стратегічні та операційні завдання першого етапу повинні передбачати аналіз становища на ринку капіталів, характерних тенденцій та процесів, уточнення аналітичних оцінок конкурентоспроможності регіону як об'єкта інвестиційної діяльності та розробка заходів з її підвищення і, з врахуванням цього, інвентаризацію інвестиційних проектів і програм, здійснюваних у регіоні, виявлення та усунення проблем і перешкод у діяльності іноземних інвесторів. Важливими є координація підготовки найбільш значних для господарського комплексу інвестиційних проектів і програм, розробка і здійснення комплексу міжнародного маркетингу інвестиційних проектів на зарубіжних ринках капіталів, а також здійснення заходів з концентрації та підвищення ефективності використання в пріоритетних для області галузях і територіях фінансових ресурсів міжнародних програм допомоги, іноземних фондів та спеціальних фінансових інституцій. Крім цього, надзвичайно актуальним у конкурентній боротьбі за капітали є розробка і реалізація підпрограми формування іміджу регіону як об'єкта інвестиційної діяльності з відносно сприятливішим інвестиційним кліматом, а також пропагування цивілізованих і сумлінних відносин з інвесторами в середовищі українських підприємців та населення.

Вказані стратегічні завдання деталізуємо у вигляді таких першочергових операційних завдань на початковому етапі формування реалізації стратегічного плану:

1. Формування системи та механізмів координації діяльності органів державного управління, суб'єктів підприємництва та їх асоціативних органів фінансово-банківських установ, консультаційних фірм, громадських організацій, засобів масової інформації з усунення нераціональних та незаконних перешкод у здійсненні інвестицій.

2. Дерегулювання в раціонально допустимих межах інвестиційної діяльності на місцевому рівні та ініціювання змін у законодавчих та нормативних актах загальнодержавного рівня.

3. Здійснення заходів з доопрацювання уніфікованих форм типових контрактів з іноземними інвесторами та їх запровадження у практику інвестиційної діяльності.

4. Створення недержавних та змішаних інституціональних органів сприяння іноземним інвестиціям, включаючи формування фінансово-економічних та правових механізмів їх взаємодії з суб'єктами інвестиційного процесу і органами державного управління, а саме консорціуму навчально-консультаційних та експертно-інформаційних фірм, що спеціалізуються на наданні послуг інвесторам, палати незалежних експертів; постійно діючої інвестиційної ярмарки; регіонального міжнародного арбітражного суду; асоціації іноземних інвесторів чи інших громадських організацій.

Організаційна підтримка досягнення визначених завдань має забезпечити Група координації виконання плану. Для реалізації окремих напрямків плану чи супроводження крупних інвестиційних програм та проектів, у тому числі проектів С(В)ЕЗ, доцільно створювати окремі робочі групи за участю працівників органів державного управління, асоціативних органів іноземних та українських інвесторів, громадських органів організацій, засобів масової інформації та ін.

Звичайно, при цьому слід орієнтуватися і на ініціативні дії щодо зміни загального інвестиційного клімату в кращий бік у державі через формування досконалої, несуперечливої і раціональної законодавчо-нормативної бази та засобів її реалізації.

РОЗДІЛ II

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Одним із найважливіших чинників поліпшення інвестиційної політики в Україні є створення адекватного ринковій економіці правового поля, що цілком залежить від політичної волі законодавчої і виконавчої гілок влади.

Зміст та сутність правового регулювання інвестицій полягає в становленні правових норм (умов і гарантій), що визначають взаємовідносини суб'єктів інвестиційної діяльності.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є держава через свої інститути, господарські товариства (компанії) і корпорації, фінансово-кредитні установи та інші функціональні учасники.

Держава бере участь в інвестиційному процесі, як через державний сектор економіки, так і через свої інститути: органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, Національний банк, Фонд держмайна, Державний антимонопольний комітет та ін.

В Україні діє більш ста законів і інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність. Серед них необхідно особливо виділити Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18 вересня 1991 р. [12] і Закон України “Про цінні папери і фондову біржу” від 18 червня 1991 р. [28], що складають основу правового регулювання інвестиційної діяльності.

У Законі України “Про інвестиційну діяльність” від 18 вересня 1991 р. зафіксовані державні гарантії прав інвесторів. Насамперед, передбачена стабільність умов діяльності інвесторів незалежно від змін у законодавстві протягом десяти років, відшкодування збитків, нанесених інвестору

державними організаціями. Цей закон є основою для інвестиційної діяльності.

У умовах глибокої економічної кризи одним із важливих засобів рішення внутрішніх проблем є залучення іноземних інвестицій, що є додатковим засобом фінансування виробничого, соціально-економічного і науково-технічного розвитку держави. Сьогодні в Україні створені певні правові умови, що стосується діяльності суб'єктів з іноземним капіталом. Правове регулювання діяльності підприємств за участю іноземного капіталу здійснюється відповідно з нормами національного і міжнародного права [6],[23].

У Законі України “Про економічну незалежність України” від 30 серпня 1990 р. передбачалася можливість участі іноземного капіталу в економіці України. Таким чином, були створені умови для розробки пакету нормативних актів, що повинні були створити умови для залучення іноземних інвестицій і визначити порядок створення і діяльності підприємств за участю іноземного капіталу на території України [8].

Закон України “Про власність” від 7 лютого 1991 р. спрямований на забезпечення вільного економічного самовизначення юридичних і фізичних осіб та декларує право на приватну власність, на використання найманої праці, обмежується втручання держави в підприємницьку діяльність. Він гарантує рівні права власності інвесторам: приватному, колективному та державному [3].

Саме цей закон вперше визначив, що суб'єктами права власності в Україні можуть бути й інші держави, їхні юридичні особи, міжнародні об'єднання, громадяни інших держав і особи без громадянства.

У Законі України “Про підприємництво” від 7 лютого 1991 р. проголошується свобода підприємницької діяльності, але обмежуються види підприємницької діяльності, саме ті, що є прерогативою держави, і ті, що потребують ліцензування (у тому числі інвестиційної діяльності) [19].

Закон “Про підприємства” від 27 березня 1991 р. встановлює види підприємств, що функціонують на Україні: індивідуальні, приватні, колективні, державні, муніципальні і спільні. Дозволяються інші підприємства з найманою робочою силою [20].

Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991р. визначає рівність суб'єктів цієї діяльності (вітчизняних і іноземних), гарантії прав власності, реєстраційний порядок діяльності організацій. Передбачено податкові, митні норми регулювання, експортно-імпортні квоти. Дається визначення іноземних суб'єктів господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України [126, с.30],.

У Законі крім визначення спільного підприємства, було дано поняття спільного підприємництва. Таким чином, було продовжено правове закріплення основ здійснення діяльності за участю іноземного капіталу.

Розрахунки між суб'єктами інвестиційної діяльності (резидентами і не резидентами) здійснюється згідно з Законом “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. [22].

Закон України “Про систему оподаткування” від 25 червня 1991р. визначає для інвестора види податків і зборів, основними з яких є податок на додаткову вартість, податок із прибутку, відрахування в позабюджетні фонди [24].

Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 20 квітня 1991 р. визначає види операцій, пов'язаних з інвестиційною діяльністю: фінансування реальних інвестицій за дорученнями їхніх власників або розпорядників; випуск, покупка і продаж цінних паперів, лізингові, факторингові і довірчі операції. Забороняється діяльність банку як інвестора у виробничі сфери, торгівлі матеріальними цінностями [2].

Закон України “Про цінні папери і фондову біржу в Україні” від 18 червня 1991р. обумовлює майнові права інвесторів, їхній захист і державний контроль за випуском і обігом цінних паперів [28].

Крім цих нормативних актів, інвестиційна діяльність і діяльність підприємств за участю іноземного капіталу регулюється Законом України: “Про режим іноземного інвестування”. До його прийняття діяв Декрет Кабінету Міністрів України “Про режим іноземного інвестування” № 55-93 від 20 травня 1993 р. [3], яким було зупинено дію Закону України “Про іноземні інвестиції” від 13 березня 1992 р.

Особливістю правового регулювання діяльності іноземних інвесторів на території України є те, що, поряд із вищезгаданим законом, мають враховуватися також положення цілого ряду інших законів та підзаконних нормативних актів. Це Закони “Про інвестиційну діяльність”, “Про захист іноземних інвестицій в Україні”, “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” та багато інших нормативних актів.

В Україні порядок державного управління інвестиційною діяльністю та іноземним інвестуванням, як її складовою частиною, визначається у Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів № 384 від 1 червня 1995 р. Можна сказати, що в Україні вперше на концептуальному рівні в названому документі визначається державна політика щодо здійснення процесу інвестування в країні та іноземного інвестування зокрема [43].

Відповідно до Концепції державна інвестиційна підтримка має надаватися переважно для розвитку пріоритетних напрямів у економіці. Такими напрямками пріоритетного інвестування є розвиток паливно-енергетичного комплексу і впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій; соціальна сфера, розширення і нарощування обсягів виробництва товарів широкого вжитку та послуг для населення, а також конкурентноспроможної продукції, що поставляється на експорт; розвиток агропромислового комплексу; прискорення розвитку медичної та мікробіологічної промисловості; подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Таким чином, Концепція стала першим документом, де йдеться про державне управління іноземним інвестуванням в контексті державного управління інвестиційною діяльністю взагалі.

Оптимізації використання іноземних інвестицій в економіці нашої країни має сприяти залучення іноземних інвестицій переважно для реалізації державних пріоритетних програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки та надання переваги завершенню раніше розпочатих будов, технічному переоснащенню та реконструкції діючих підприємств. Ці принципи знайшли своє втілення в положеннях Державної програми заохочення іноземних інвестицій в Україні (втратила чинність), постанові Кабінету Міністрів України № 126 від 2 березня 1994 р. “Про затвердження переліку підприємств, приватизацію майна яких, що перебуває у загальнодержавній власності, доцільно здійснити із залученням іноземних інвестицій” [40], постанові Кабінету Міністрів України № 32 від 17 січня 1995 р. “Про затвердження переліку підприємств, приватизацію майна яких, що перебуває у загальнодержавній власності, доцільно здійснити із залученням іноземних інвестицій” [41] та ін.

Протягом минулого року Президент України видав Указ “Про залучення іноземних інвестицій в економіку України” і Закон “Про концесії”. Відповідно до Указу Президента, інвестори звільняються від сплати податку з доданої вартості на устаткування ввезене на територію країни в обмін на корпоративні права підприємств. Закон “Про концесії” дає законодавчу базу для використання об’єктів, які знаходяться в державній або комунальній власності на термін від 10 до 50 років [29],[14].

Закон України “Про оренду землі” дозволяє оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення, у тому числі іноземними фізичними і юридичними особами. Цим законом регулюються відносини між орендарем і орендодавцем, визначається порядок державної реєстрації договору оренди [18].

При визначенні правового середовища іноземного інвестування в Україні не потрібно забувати про те, що крім внутрішнього українського законодавства існує група міжнародних договорів України з окремими країнами, що сприяють захисту іноземних інвестицій, що здійснюють вплив на інвестиційний клімат в Україні. Особливість цих договорів полягає в тому, що в них для інвесторів країн-учасниць договору дається більш пільговий, відмінний від національного режим діяльності [66, с.10].

А згідно Закону України “Про дію міжнародних договорів на території України” від 10 грудня 1991р. укладені і ратифіковані Україною міжнародні договори складають невід’ємну частину національного законодавства [7].

Крім двосторонніх договорів, існує велика кількість багатосторонніх: універсальна Вашингтонська конвенція 1965 р. “Про вирішення інвестиційних суперечок між державою, що приймає, і іноземними інвесторами” (до цієї конвенції приєдналося більш 90 країн), Сеульська конвенція 1985 р. про створення Міжнародного Агентства по справах іноземних страхувань при міжнародному банку реконструкції і розвитку. Прикладом багатостороннього регулювання на регіональному рівні є Римська угода 1957 р., Інвестиційний кодекс, що затверджений країнами Андської групи. У свій час були створені міжнародні економічні організації - Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Конвенція ООН по торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) [53, с.105].

В даний час Україна підписала більше 30 договорів по захисту іноземних інвестицій: з Данією, Німеччиною, Грецією, Литвою, КНР, Румунією, Чехією, США, Францією й іншими країнами. Згідно Закону України “Про міжнародні договори України” від 22 грудня 1993 р. [15] такі договори після їхнього підписання підлягають обов'язковій ратифікації Верховною Радою України. Україна ратифікувала договори з Узбекистаном, США, Росією, Фінляндією, Болгарією, Нідерландами, Латвією, Китаєм, Данією, Норвегією, Естонією й іншими країнами.

Деякі країни уклали договір про неприпустимість подвійного оподаткування і заохочення спільної інвестиційної діяльності. Це такі країни як: Великобританія, Польща, Беларусь, Угорщина, Молдова, Швеція, Канада, Словаччина. Україна також парафувала договори про сприяння і взаємний захист іноземних інвестицій з Індією, Францією, Італією, Пакистаном, Австрією, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Чехією, Алжиром, Югославією, Грецією. Перебувають в стадії укладання договору з Грецією, Тунісом, Єгиптом, Швейцарією, Мальтою.

3 червня 1992 р. був прийнятий Закон України “Про вступ України в Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Міжнародну фінансову корпорацію, Міжнародну асоціацію розвитку і Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій”. На сьогодні Україна є членом одного з головних органів ООН, покликаного вирішувати різноманітні питання міжнародного економічного співробітництва, - Економічної і Соціальної Ради. У той же час Україна прикладає багато зусиль для вступу в такі важливі міжнародні структури як Європейська співдружність і система ГАТТ/СОТ. 16 червня 1994 р. між Україною і Європейською співдружністю був підписаний договір про партнерство і співробітництво. Відносини України з цими організаціями спрямовані на відновлення тісних договірних відносин, що регулюють різноманітні аспекти економічного співробітництва [150, с.311].

Законодавча база визначає правовий статус інвесторів - суб'єктів інвестиційної діяльності, що приймають рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових і інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Законодавство декларує, що всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності мають рівні права в частині здійснення цієї діяльності; самостійно визначають цілі, напрямки, види й обсяги інвестицій; залучають для їхньої реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації

торгів. Інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами і результатами інвестицій.

Поряд із правами інвесторів чинне законодавство встановлює і певні їх обов'язки. Так, інвестор зобов'язаний подавати фінансовим органам декларацію про обсяги і джерела здійснюваних ним інвестицій; одержати необхідний дозвіл або узгодження відповідних державних органів і спеціальних служб на капітальне будівництво, одержати висновок експертизи інвестиційних проектів в частині дотримання технологічних, санітарно-гігієнічних, екологічних і інших вимог; одержати ліцензію на виконання спеціальних видів робіт, що потребують відповідної атестації виконавця. Крім того, суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані додержуватися державних норм і стандартів; подавати у встановленому порядку бухгалтерську і статистичну звітність; не припускати недобросовісної конкуренції, виконувати вимоги антимонопольного регулювання.

Прийняття законів і інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність є одним із найбільш важливих умов реалізації державної інвестиційної політики. Законодавчі основи цієї політики регулюють інвестиційну діяльність у різних формах (дод.6.): - це такі як:

➤ Регулювання сфер і об'єктів інвестування визначає загальні вимоги до вибору, а також формує найбільше пріоритетні напрямки інвестування. Законом України “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій” [6] визначено 11 пріоритетних для інвестування галузей народного господарства. Особлива увага приділяється інвестуванню таких галузей: агропромисловий комплекс, легка промисловість, лісопромисловий комплекс, машинобудування, медична промисловість, металургійний комплекс і виробництво матеріалів, паливно-енергетичний комплекс, транспортна інфраструктура; зв'язок, хімічна і нафтохімічна промисловість, соціальна інфраструктура.

Для окремих інституційних інвесторів встановлено особливий перелік об'єктів інвестування. Зокрема, комерційним банкам заборонено інвестування коштів у сфери виробництва і торгівлі матеріальними цінностями, а також страхування (крім страхування валютних, кредитних і відсоткових ризиків).

Заохочуючи інвестування в усіх сферах і галузях економіки держава в програмі залучення іноземного капіталу визначила пріоритетні об'єкти цього інвестування. Найбільший інтерес в інвесторів, що стосується вкладення капіталу в Україні, відчують такі галузі як: харчова промисловість (20%), внутрішня торгівля (17%), машинобудування і металообробка (11%), фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення (6%), паливна промисловість (6%), будівництво (4%) і інші (36%) [76, с.10].

Такий селективний підхід до залучення іноземних інвестицій дозволяє активізувати діяльність компаній (фірм) найбільш важливих сфер економіки України.

- Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує напрямок у пріоритетні сфери економіки шляхом установлення відповідних податкових ставок і податкових пільг.
- Регулювання інвестиційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги і проведення відповідного кредитної політики поки що лише продекларовано у відповідних законодавчих актах, але відповідної практичної реалізації ще не одержало, у зв'язку з важким фінансовим станом в державі. Так Законом “Про інвестиційну діяльність” від 18 вересня 1991 р. [12] передбачене надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, премій, субсидій, бюджетних позичок на розвиток окремих регіонів, галузей. Проте реально сума цих засобів не є достатньою і щорічно зменшується.
- Регулювання інвестиційної діяльності шляхом проведення відповідного амортизаційної політики. Ця політика проводиться шляхом надання права здійснення прискореної амортизації для окремих галузей економіки, елементів основних фондів, видів устаткування. У цих цілях розроблений і затверджений порядок застосування норм прискореної амортизації машин і

устаткування під час реалізації інвестиційних проектів при участі іноземних інвесторів. Що стосується нематеріальних активів, то норми їх списання суб'єктами встановлюються самостійно в межах 10 років.

Оскільки амортизація основних фондів і нематеріальних активів відноситься на собівартість продукції (товарів, послуг), то використання норм прискореної амортизації дозволяє досягти двох цілей одразу. По-перше, зменшується база оподаткування прибутку, тобто зменшується сума сплаченого податку на дохід. По-друге, в більшому обсязі формуються кошти амортизаційного фонду, які потім можуть бути направлені на нове інвестування.

Однак, прискорена амортизація на вітчизняних підприємствах практично не застосовується. Непопулярність методу прискореної амортизації можна пояснити незначною податковою пільгою порівняно з втратами від інфляції. А, як відомо, за умов високої інфляції амортизаційні відрахування, як джерело інвестицій, втрачають своє значення [139, с.234].

Обмеження, що визначені чинним законодавством на застосування прискорених методів амортизації, ніяк не стимулюють інвестиційну діяльність, тому що їх застосування поширюється на ті активи, що відносяться до третьої групи основних фондів, без права індексування їх вартості. Прискорені методи амортизації не розповсюджуються й на підприємства, ціни на продукцію яких регулюється державою [50, с.15].

➤ Регулювання участі інвесторів у приватизації. Ця сфера регулювання інвестиційної діяльності подана найбільшою кількістю законодавчих актів, проте на реальних процесах приватизації це поки що реально не відбилося. Чим далі країна просунулася по шляху приватизації, тим охотніше іноземні інвестори вкладають кошти в окремі інвестиційні проекти, як показує досвід інших країн.

Законодавство України гарантує іноземним інвесторам право участі в приватизації окремих підприємств і об'єктів незавершеного виробництва, придбання акцій, як за українську, так і за іноземну валюту.

➤ Регулювання фінансових інвестицій. Правову основу цього регулювання складають закони України “Про цінні папери і фондову біржу” та інші законодавчі та нормативні акти, що діють у цій сфері, визначають види цінних паперів, що випускаються в Україні, порядок їх обігу, вимоги до емітентів, порядок державного контролю за випуском та обігом цінних паперів і діяльністю фінансових посередників.

➤ Забезпечення захисту інвестицій здійснюється державними органами в різноманітних формах власності. Насамперед, держава гарантує цей захист незалежно від форм власності всім інвесторам, у тому числі й іноземним, забезпечується рівноправний правовий режим інвестиційної діяльності, що виключає застосування мір дискримінаційного характеру, спрямованих на заборону управління інвестиціями, їх використання і ліквідацію, а також передбачаються умови і порядок вивезення вкладених цінностей і результатів інвестицій. Важливо підкреслити державну гарантію відносно того, що інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути вжиті заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть вживатися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору у повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності, включаючи втрачену вигоду та моральну шкоду.

Крім того, внесені або придбані інвестором цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери, платежі за набуте майно або за орендні права у разі вилучення відповідно до законодавчих актів України відшкодовуються інвесторам, за винятком сум, що виявилися використаними або втраченими в результаті дій самих інвесторів або вчинених за їх участю. Інвестиції можуть, а у випадках, передбачених законодавством, мають бути застраховані.

➤ Регулювання умов здійснення інвестицій за межі держави покладено на Національний банк України. Відповідно до чинних нормативних актів установлені такі умови надання індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами інвестицій за кордоном [90, с.93]:

- 1) резиденти можуть здійснювати інвестиції за межі України шляхом участі в підприємствах, утворюваних разом з іноземними і фізичними особами; придбання частки в діючих іноземних підприємствах або придбання у власність цілих підприємств; створення за рубежем підприємств, що цілком належать українським інвесторам, а також відкриття за кордоном філій;
- 2) інвестиції за кордон здійснюються резидентами винятково за рахунок власних коштів, зарезервованих і відображених з цією ціллю на рахунках бухгалтерського балансу;
- 3) усі види грошових інвестицій за кордон (незалежно від їхньої суми) повинні здійснюватися лише в безготівковій формі винятково через кореспондентські рахунки уповноважених банків у банках країн інвестування;
- 4) усі надходження на користь резидентів в іноземній валюті (прибуток, дивіденди і т.д.), отримані від здійснення інвестиційної діяльності за межами України, підлягають зарахуванню на валютні рахунки резидентів [52, с.26].

➤ Регулювання інвестиційної діяльності шляхом додержання державних норм і стандартів. Здійснюється відповідно до декретів КМУ: "Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення" [37]; "Про забезпечення єдності вимірювань" [38] та "Про стандартизацію і сертифікацію" [39]. Що стосується правозастосувальної складової забезпечення стандартизації, сертифікації і метрології продукції, виробленої в тому числі в ході інвестиційної діяльності, то згідно з відповідними постановами Уряду в Україні створений і функціонує Держстандарт України.

Основні напрямки діяльності уповноважених державних органів влади і управління щодо регулювання якості продукції такі: правове забезпечення якості продукції; сертифікація продукції та систем якості; метрологічне забезпечення якості продукції; здійснення державного нагляду за якістю

продукції, робіт, послуг; ліцензування окремих видів підприємницької діяльності; стандартизація продукції, процесів та послуг; участь у міжнародному співробітництві з питань якості продукції; забезпечення комунікаційних зв'язків з громадськістю з питань якості; інформаційне забезпечення управління якістю продукції, робіт, послуг; інші напрямки.

➤ Регулювання інвестиційної діяльності шляхом проведення антимонопольної політики. Загальновідомо, що умови ринкової економіки різко змінюють монопольне становище підприємця, яке дає йому можливість самотійно або разом з іншими підприємцями обмежувати конкуренцію на ринку певного товару, отриманого в тому числі за допомогою залучення вітчизняних чи іноземних інвестицій. Згідно із Законом України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" [16], що уведений в дію з 15 березня 1992 р., монопольним визнається становище того підприємця, чия частка на ринку певного товару перевищує 35%. Таке становище підприємств на ринку всіх видів товарів народного споживання, а також для всіх видів робіт і послуг визначається Антимонопольним комітетом України і його територіальними управліннями в межах адміністративної одиниці. Визначення умов користування землею, водою і природними ресурсами. Основні положення щодо визначення умов користування землею, водою і природними ресурсами містяться в таких Законах України: "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про зони надзвичайних екологічних ситуацій", "Про екологічне страхування", а також у Водному кодексі України, Лісовому кодексі України, Кодексі України про надра, Земельному кодексі України.

➤ Здійснення політики ціноутворення. Проводиться відповідно до прийнятого у грудні 1990р. Закону України "Про ціни і ціноутворення" [27]. Ця політика реалізується шляхом здійснення державно-адміністративного регулювання ціноутворення при інвестиційній діяльності в різних напрямках: через механізм обмеження рентабельності, торговельних, постачальницько-збутових надбавок та режиму декларування цін; встановлення необхідного

курсу гривні відносно іноземних валют; пряме державне регулювання цін на вугілля, газ, електро- та теплоенергію, а також на нафтопродукти; підтримку сільськогосподарського товаровиробника у вигляді пільгових тарифів на електроенергію та пільгових цін на пальне і газ, що використовуються на виробництво мінеральних добрив і розвиток овочівництва в закритому ґрунті; регулювання транспортних тарифів; надання дотацій на ціни і тарифи на низку товарів і послуг для населення (паливо, житлово-комунальні послуги, міський транспорт); інші заходи.

➤ Експертиза інвестиційних проектів. Експертиза інвестиційних проектів є однією з найважливіших сторін державного регулювання інвестиційної діяльності. У відповідності з чинним законодавством України [12], республіканські, міждержавні та регіональні інвестиційні проекти і програми, що реалізуються за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів, підлягають обов'язковій державній експертизі. Інвестиції за рахунок інших джерел підлягають державній експертизі з питань додержання екологічних і санітарно-гігієнічних вимог. Державна експертиза інвестицій здійснюється в порядку, що визначається КМУ. В разі необхідності експертиза окремих інвестиційних проектів і програм може здійснюватись експертними комісіями, створеними Верховною Радою України.

Інвестиційні проекти із залученням іноземних інвесторів, які претендують на одержання додаткових податкових, митних, кредитних пільг та страхових гарантій, мають належати до пріоритетних сфер, зазначених вище. Крім того, ці проекти повинні: сприяти створенню нових робочих місць на підприємствах, в які здійснюються іноземні інвестиції; супроводжуватися впровадженням сучасних або перспективних ресурсозберігаючих технологій; орієнтуватися на найбільш раціональне використання сировинної бази України; сприяти зниженню енергоспоживання на одиницю продукції, що виготовляється; забезпечувати конкурентоспроможний рівень продукції підприємства з іноземними інвестиціями.

Визнання інвестиційного проекту із залученням іноземних інвестицій таким, що відповідає вищевизначеним вимогам, здійснювалось до 1996 р. Агентством міжнародного співробітництва та інвестицій України (АМСІУ) на підставі висновку незалежної експертної комісії, яку створило це Агентство. З 1996 р. цю роботу проводить Національне агентство реконструкції і розвитку України (перейменовано в Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції).

Формування стабільної правової бази сприятливо б приховало значних інвестицій, яких потребує Україна.

Прийняття вже підготовлених і прийняття нових законодавчих актів з питань оподаткування, а також розробка і реалізація дій, що стосується поліпшення банківської системи, підвищення активності на фондовому ринку України і зменшення адміністративного втручання в діяльність підприємств значно поліпшать інвестиційний клімат у країні [49, с.17].

Проблеми, які необхідно розглядати в першу чергу, пов'язані з забезпеченням стабільності законодавчого середовища, його послідовності:

- велика кількість нормативних актів, у які постійно вносяться зміни і доповнення, тобто, немає правової стабільності;
- не забезпечується достатнє регулювання на міжнародному рівні, тому що Україна не є учасником багатьох міжнародних організацій, не з усіма підписані угоди про захист іноземних інвестицій, про сприяння інвестуванню.

1.2. Проблеми інвестиційного клімату й основні напрямки його поліпшення в Україні

З тих пір, як Україна була проголошена незалежною, спостерігалось донедавна тривале і значне падіння виробництва. Низький рівень внутрішніх інвестицій пояснюється зменшенням прибутковості, зниженням економічної активності, хибам банківської системи і дуже високим рівнем ризику, що підвищує вартість капіталу (процентні ставки) і сприяє відтокові капіталу з країни. Інвестиційна політика в Україні ведеться не на належному рівні і не виконує своєї головної функції, якою є створення сприятливого інвестиційного клімату.

Як відомо, інвестиційний клімат держави - це сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних і іноземних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат повинен забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків. Сукупність інвестиційних ризиків характеризує інвестиційний клімат від найбільш несприятливого до сприятливого [132, с.133].

На сучасному етапі економіку України характеризують такі ознаки:

- великий зовнішній і внутрішній борг;
- низький рівень виробництва;
- високий рівень тіньової економіки;
- масове приховане безробіття;
- масове ухилення від податків;
- нездатність виконання державою своїх обов'язків щодо соціального захисту населення;
- нагромадження неплатежів (дебіторська заборгованість українських підприємств складає 90 млрд. грн., кредиторська 120 млрд. грн.);

- відсутність ефективних процедур банкрутства, захисту контрактів, прав власників і суспільного порядку в цілому;
- тотальна корупція органів влади й економічного сектора;
- високий рівень злочинності;
- слабка дисципліна виконання законодавчих актів [86, с.8].

Причинами такого незадовільного макроекономічного стану є надмірна політизація економіки та домінування вузькокорисних інтересів окремих економічних груп. Режим підтримки галузей господарювання поширюється в залежності від бізнесових інтересів вищих посадових осіб. Останнім часом намітилася чітка тенденція не виконання нормативних і законодавчих актів відповідними організаціями. При таких обставинах народжується конфлікт інтересів законодавчої і виконавчої влади, що є гальмом розвитку реформ в Україні.

Багато проблем у сучасному стані економіки України стали наслідком негативних результатів приватизації. Підприємства частіше приватизуються за принципом одержання короткострокових прибутків, а не розвитку виробництва. Права власності на майно не мають чіткого юридичного визначення. У виробничій сфері склалася багатопланова модель відхилення від податків, масові неплатежі, розвиток бартерних операцій і ін. Економічна активність у країні на сьогодні в значній мірі залежить від офшорних операцій і наявного доларового обороту. По оцінках НБУ в країні знаходиться 10 млрд. готівкових доларів, що на 60% перевищує обсяг офіційно грошової маси. Продовжується відтік капіталу, зберігається дефіцит бюджету, а значна частина внутрішніх заощаджень і іноземного капіталу використовуються на обслуговування державного боргу.

У ринковій економіці уряд виконує дуже важливу роль:

- 1) створення стабільних і передбачуваних умов для полегшення діяльності приватного сектора (включаючи стабільні і передбачувані правові і макроекономічні рамки);

2) створення додаткових суспільних благ (таких як базова інфраструктура, оборона і безпека), що є дуже необхідними.

Перехідний період в економіці потребує фундаментального перегляду ролі уряду. Зрозуміло, що необхідним є перехід від його контролюючої ролі до такої, що буде підтримувати приватний сектор, що формується [114, с.28].

У інвестиційній політиці держави помітно різке скорочення державних капіталовкладень; значна кількість незавершених проектів і збереження державного контролю над галузями, де ситуацію краще було б виправити за рахунок ініціативи приватного сектора.

Для перехідної економіки скорочення обсягів державних інвестицій явище типове, але в Україні цей процес набув особливо драматичний характер. Важливим є той факт, що в портфелі державних інвестицій не відбулося потрібних структурних змін. Процедура бюджетного процесу наголошує на потребах, а не на можливостях.

Без серйозних фінансових і технічних вливань грошей неможливо підтримувати і розвивати економіку. Світовий досвід показує, що в країнах із ринковою орієнтацією найбільшу частину інвестицій дає приватний сектор, але активність приватного сектора в Україні значно зменшилася.

Головними причинами такої ситуації є:

- високий рівень оподатковування;
- заплутана законодавча база;
- торгові обмеження і державний контроль;
- недотримання договірних зобов'язань із боку українських партнерів;
- відсутність економічної відповідальності за прийняття рішень;
- слабка фінансова дисципліна, як держави, так і окремих підприємств;
- недосконала фінансово-кредитна система;
- рівень корупції та злочинності, що постійно зростає.

Без комплексного вирішення перерахованих проблем не варто очікувати значного прискорення інвестиційної діяльності [103, с.44]. А будь-яке посилення стабілізаційних заходів, що діють нині у вигляді жорстких грошово-кредитних рестрикцій, не приведе до збільшення обсягу інвестицій в реальний сектор економіки, а, навпаки, — посилить приховані механізми їх гальмування. Це наочно показала українська практика “макроекономічної стабілізації”, коли потенціальні внутрішні та іноземні інвестори швидко переорієнтувалися з малоприбуткового промислового і аграрно-промислового бізнесу на високоприбутковий сектор державних фінансів.

На сьогоднішній день потрібні конкретні негайні дії, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Інвестиційна політика держави повинна бути націлена на відновлення інвестиційного процесу, який можна досягти за допомогою децентралізації управління економікою і розширення повноважень регіонів. Для відновлення інвестиційних процесів і розвитку економіки України потрібно:

- встановлення приватної власності в більшості секторів економіки;
- створення сильної інституціонально-правової системи;
- направлення державних інвестицій в стратегічно важливі галузі.

Загальне бачення поліпшення інвестиційного клімату в Україні через реформування економіки добре видно на Рис. (дод.7.) [86, с.9].

Привабливість інвестиційного клімату, по-перше, залежить від створення необхідних умов, серед котрих необхідно виділити такі:

- 1) поступовий економічний розвиток держави;
- 2) існування секторів економіки, що швидко розвиваються;
- 3) помірні ставки відсотків по банківських кредитах;
- 4) державні гарантії захисту інвестицій;
- 5) помірні податки;
- 6) стабільна економічна і політична ситуація;
- 7) розвиток фінансової і банківської системи;

8) правова система, що надійно захищає корпоративні права і свободу громадян.

Досягнення цих умов базується на певних принципах економічної організації, як-от приватної власності і конкурентної ринкової економіки. Держава реалізує заходи, що стосуються поліпшення функціонування ринків і забезпечує регулювання в тих секторах економіки, що є не особливо привабливими для приватних інвестицій, хоча мають важливе значення для розвитку економіки і суспільства.

Перелік першочергових завдань, що здатні підвищити привабливість України для інвесторів, складаються такі:

1. досягнення макроекономічної стабілізації;
2. розвиток конкуренції;
3. покращення інституціонально-правової бази.

Напрямки покращення інвестиційного клімату в Україні схематично наведено на Рис. (дод.8.) [86, с.11].

До задач, що пов'язані з досягненням макроекономічної стабілізації належать: установлення контролю над інфляцією і курсом національної валюти.

Економічний розвиток неможливий без стабілізації виробництва, створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій. Коливання обсягів виробництва посилюють економічний ризик у країні і негативно впливають на інвестиційний клімат.

В країну, де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти в розвиток виробництва не піде й іноземний інвестор. Тому в умовах економічної кризи важливе значення має державна підтримка реалізації інвестиційних проектів розвитку пріоритетних виробництв, а також впровадження економічних регуляторів активізації внутрішньої інвестиційної активності [130,с.273].

Український уряд, діючи відповідно до рекомендацій МВФ, здійснює в цілому обґрунтовані жорсткі міри, спрямовані на скорочення бюджетного

дефіциту й інфляції шляхом обмеження бюджетних дотацій і пільгового кредитування промислових підприємств, різкого обмеження темпів росту грошової маси. Наслідком цього є припинення діяльності багатьох промислових підприємств, неадаптованих до ринкової трансформації, нестача обігових коштів, криза неплатежів, бартеризація економіки. Жорстка податково-бюджетна політика призводить не тільки до зменшення капітальних вкладень, але і негативно впливає на інвестування інших економічних суб'єктів, гальмує ділову активність [48, с.45].

На сьогодні основним джерелом фінансування інвестицій в Україні є іноземний капітал. Іноземні інвестори будуть вкладати кошти після того, як наступить стабілізація виробництва, а політика держави буде орієнтована на стимулювання попиту в країні. Основними чинниками, що стабілізують виробництво в країні є збільшення попиту і зменшення вартості кредитів.

Показовим є також те, що навіть в умовах досягнутої макроекономічної стабільності Україна залишилася непривабливою для прямих іноземних інвестицій. Більше того, традиційні фактори інвестиційної непривабливості (недостатні надійність і авторитетність законодавчої бази, порівняно низька рентабельність галузей і конкретних об'єктів інвестування, перепони адміністративно-бюрократичного характеру тощо) доповнилися тим, що під впливом жорстких стабілізаційних заходів попит у країні занадто скоротився. І перспективи його швидкого зростання не є очевидними.

Попит же на товари і послуги формується за рахунок особистого споживання, державного споживання, інвестиційного попиту, чистого експорту.

Динаміка особистого споживання в значній мірі визначається соціальною диференціацією населення.

Державне споживання в ринкових умовах грає стабілізуючу роль. Внаслідок низького рівня збору податків і зменшення бюджетних витрат державне споживання не може дати додаткових стимулів процесу стабілізації виробництва.

Слід відмітити, що можливості продуктивного використання інвестицій в Україні разюче відрізнятимуться залежно від того, чи поєднуються стабілізаційні заходи, які проводить уряд з пожвавленням економіки, чи є сама стабілізація динамічною, розрахованою на структурно орієнтоване зростання. При цьому масштаби інвестицій залежатимуть не від пожвавлення і структурних зрушень як таких, а від таких змін на цих напрямках, які надають певного темпу формуванню внутрішнього й зовнішнього ринків.

Для динаміки інвестицій формування внутрішнього ринку має вирішальне значення. Головне для інвестора й товаровиробника - щоб вироблена продукція або послуги були оплачені, адже платоспроможний попит визначається рівнем доходів населення. На сьогодні важливо запустити такий механізм, завдяки якому кожний імпульс попиту супроводжуватиметься резонансним ефектом, тобто ефектом відтворення нових хвиль попиту та їх заспокоєння за рахунок пожвавлення взаємопов'язаних технологічних ланцюжків. Цьому сприятиме політика підтримки фірм, підприємств і навіть галузей, здатних взяти на себе функції локомотивів цього процесу. І якщо при цьому зароблені кошти залишаються на внутрішньому ринку й опосередковують відтворення, то небезпека сильних інфляційних сплесків виключається, а гроші, що обслуговують обіг, мінімізуються. Диверсифікація вкладень, яка при цьому відбуватиметься, супроводжуватиме розширення попиту й на ті інвестиції, що відтворюються за рахунок збільшення прибутку.

Таким чином, можна визначити основні шляхи стабілізації виробництва:

- проведення правильної макроекономічної політики, включаючи фінансово-кредитну і бюджетно-податкову політику;
- використання мікроекономічних чинників підтримки макроекономічної стабільності, серед яких основними є: удосконалення механізмів регулювання на фінансових ринках, страхування депозитів, стимулювання фінансових інститутів;

- подолання кризи неплатежів шляхом зменшення розміру пені, що начисляється в період високої інфляції.

Підвищення надійності фінансової системи грає важливу роль в акумулюванні вільних заощаджень суб'єктів господарювання. В Україні не створений ефективний механізм акумулювання коштів. І навіть таке позитивне рішення Кабінету Міністрів, як випуск державних облігацій для продажу фізичним особам, може не дати бажаних результатів, поки не буде забезпечена їх висока прибутковість і надійність [103, с.44].

Підвищення надійності фінансової системи у свою чергу створюється за рахунок підвищення якості інформації; створення механізмів регулювання, що забезпечують правову поведінку суб'єктів господарювання; захист споживачів фінансових послуг і стимулювання конкуренції на фінансових ринках.

Не викликає сумнівів те, що в активізації інвестиційного процесу головну роль повинні грати банки й інші фінансово-кредитні утворення. Можна виділити такі головні напрямки участі банків в інвестиційному процесі:

- ❖ проведення операцій, пов'язаних із державними інвестиційними ресурсами;
- ❖ здійснення інвестицій за рахунок власних коштів;
- ❖ інвестиціях у складі промислово-фінансових груп;
- ❖ трастове правління ресурсами;
- ❖ притягнення іноземних інвестиційних ресурсів.

Але українська законодавча база сьогодні не має чітких визначених дій, спрямованих на удосконалення кредитних відносин між фінансово-кредитними утвореннями і підприємствами.

Тому, чинне законодавство України необхідно удосконалити по слідуєчих напрямках:

- 1) розробити пакет нових законів, що регламентують діяльність банківських утворень, з урахуванням міжнародних норм і звичаїв у банківській практиці;

- 2) обмежити втручання держави в сферу приватних інтересів комерційних банків рамками, установленими законодавством;
- 3) узгодити норми спеціального банківського законодавства з нормами інших галузей українського законодавства;
- 4) дати чітку правову фіксацію структури і функцій фінансово-кредитної системи, її рівнів, елементів, визначити основні поняття.

Потрібно розробити і прийняти ряд необхідних законодавчих актів прямої дії, як-от закони України “Про безготівкові розрахунки”, “Про банківську і фінансову таємницю”, “Про грошово-кредитну політику в Україні”.

У умовах обмеженого обсягу фінансових ресурсів варто звернути увагу на основні принципи, що стосуються інвестування. Досвід країн Латинської Америки і Північної Кореї довів, що в умовах, де існує інфляція, існує можливість стимулювання виробничої діяльності на інноваційних принципах (детальний порівняльний аналіз заохочення інвестиційної діяльності в різних країнах наведено в дод.9.). У зв'язку з цим особливе значення має застосування нетрадиційних методів інвестування, до яких належить фінансовий лізинг. По своїм цілям і завданнями фінансовий лізинг схожий на звичайний банківський кредит, із тієї тільки різницею, що в кінцевому виді він здійснює в натурально-речовій формі. Феномен лізингових операцій, що спостерігався на поч. 80-х у більшості розвинутих країнах і країнах, що розвиваються, визначалася як нова, специфічна, додаткова система перспективного фінансування, в якій задіяні орендні відносини, елементи кредитного фінансування під забезпечення й інші фінансові механізми. Фінансовий лізинг дозволяє зберігати реальну вартість активів банку незалежно від темпів інфляції, забезпечити цільове використання кредитів.

Активність банків у сфері лізингу відображає не тільки об'єктивний процес, спрямований на універсалізацію їхньої діяльності, але і потребу в багатосторонніх зв'язках із галузями економіки. Саме фінансовий лізинг допоміг у повоєнні роки країнам Європи (Італії), а пізніше Японії вирішити

проблему залучення капіталу. Підприємства, що відчували потребу працювати з новою технікою, одержували її завдяки нестандартному рішенню банків, що змогли перемістити операції по лізингу з кредитної зони в інвестиційну.

Необхідно також звернути увагу, що сьогодні на Україні створюються всі умови для повного застосування лізингових операцій як альтернативного засобу фінансування. Вже діє закон “Про лізинг в Україні”, створюється відповідна інфраструктура, що з'єднає лізингові компанії і банки. У червні 1997 року в Києві була створена Всеукраїнська асоціація лізингу “Укрлізинг”, головною ціллю якої є сприяння розвитку лізингу і захист загальних інтересів лізингодавач і лізингоотримувач.

5 жовтня 1997 року на щорічних зборах членів Європейської федерації національної лізингової асоціації (LEASEUROPE) Україна була прийнята в члени цієї престижної економічної структури [79,с.21].

Крім розвитку лізингового бізнесу в Україні, варто звернути увагу на необхідність розширення іпотечного кредитування. Воно може забезпечити базу для стимулювання житлового будівництва і для самофінансування діяльності підприємств.

Світова практика показує, що розгорнута система іпотечного кредитування, що підтримується державою, може достатньо ефективно впливати на активізацію промислового, сільськогосподарського і житлового інвестування.

При проведенні регіональної інвестиційної політики необхідно докорінно змінити роль місцевих банків у фінансуванні інвестиційних проектів, тобто варто надати їм можливість самостійно досліджувати інвестиційну ситуацію в регіоні і самим же стати ініціаторами інвестицій. До того ж, як правило, інвестиційні проекти, подані місцевими бізнесменами, - недорогі і високоефективні. Тому у виграші були б всі: і комерційні банки, і малий та середній бізнес, і місцева влада [103,с.45].

Важливе значення має розвиток довірчих (трастових) операцій. Ці операції в Україні можуть здійснюватися по ліцензії НБУ комерційними й інвестиційними банками, інвестиційними компаніями й іншими фінансовими посередниками (в Україні тільки юридичними особами).

У країнах із розвинутими ринковими відносинами дуже велика кількість довірчих операцій, що здійснюють фінансові посередники.

По-перше, фінансовим посередникам необхідно згідно з чинним законодавством обумовити взаємовідносини між власником майна, грошей і інших активів, що бажають одержати від цього капіталу прибуток, і суб'єктом господарювання, що буде використовувати цей капітал із метою його збільшення. Фінансовий посередник виконує визначені процедури, що призначені закріпити його відповідальність перед довірителем капіталу в управлінні. Головною умовою є відкриття траст рахунку у фінпосередника і гарантія його використання. Ця умова дає можливість використання довірителем більшої кількості послуг, що надає фінансовий посередник.

Світова практика пропонує дуже широкий спектр послуг, але в сучасних умовах більшість цих операцій і послуг комерційними банками України не проводяться через відсутність спеціалістів із необхідними знаннями і досвідом роботи в цій сфері, через нерозвиненість українського фондового ринку і позабіржової фондової торгової системи.

Одночасно сьогодні багато написано про механізм реорганізації довірчих товариств у інституції загального інвестування, трансформацію інституціональних учасників українського фондового ринку в такі структури, як страхові компанії, інвестиційні банки. І це дійсно об'єктивний і необхідний процес. Але тут знову таки необхідна наявність відповідної законодавчої бази.

Такий досить ефективний спосіб активізації інвестиційної діяльності як інвестиційний податковий кредит (податкові канікули на час фінансування інвестиційних проектів) у сучасних умовах не може бути впроваджений

через його високу вартість, а також через труднощі формування доходної частини бюджету.

У умовах перехідної економіки необхідним є розвиток конкуренції. Основними методами стимулювання конкуренції є:

- проведення політики обмеження створення монополій;
- створення рівних стартових умов для суб'єктів господарювання;
- підтримка вільної торгівлі;
- ліквідація обмежень розвитку підприємницької діяльності;
- спрощення процедур відкриття підприємств;
- спрощення системи оподаткування.

Економічні результати діяльності країни в значній мірі залежать від економічної політики і якості інституціонально-правової системи. Недостатня інституціонально-правова система сприяє посиленню зловживань державних організацій і чиновників. Потрібно підвищувати ефективність системи за рахунок правил і нормативів, які б стимулювали чиновників діяти в інтересах суспільства й обмежували корупцію. Що стосується загальних правових рамок, ситуація характеризується непевністю і суперечливим законодавством, що часто змінюється, а іноді навіть зі зворотною дією. Що стосується конкретних правових підприємств, реєстрація і далі продовжує відбирати багато часу і не здійснюється по одній схемі, хоча Постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 року введено ряд змін, спрямованих на прискорення процесу реєстрації [115, с.30].

Сучасна макроекономічна теорія підтверджує, що вихід економіки з кризової ситуації можливий тільки за умови зростання виробництва, тобто пропозиції. А для цього необхідно активізувати попит. Але щоб, з одного боку, збільшилася пропозиція, а з іншого боку - попит додатково стимулював виробництво, необхідно знизити податковий тиск на виробника. У свою чергу, розвиток виробництва неможливо без росту інвестиційної активності, збільшення загального обсягу інвестицій в усіх секторах економіки. Проте, домогтися цього в наш час, в умовах вкрай низького рівня заощаджень

населення, досить важко. Заощадження населення впливають на темпи економічного росту в країні, якщо вони сягають не менше 12-14% валового внутрішнього продукту [95, с.13].

Валові національні заощадження в Україні скоротилися з 22,8% ВВП у 1995году до 17,5% у 1998году. Питома вага грошових прибутків населення в структурі ВВП постійно скорочується. Приріст особистих заощаджень практично дорівнює нулю [48, с.147].

Дослідження Світового банку свідчать, що одна третина громадян України залишилась за межею бідності, причому загальний рівень їх споживання приблизно на 10% нижче межі фізичного виживання. В той же час особливістю економіки є і те, що приріст заощаджень населення в усіх формах залишається високим при відносно низьких офіційних прибутках [116, с.7]. Причина цього в значному тіньовому секторі в країні, що, по визначеннях деяких дослідників, охоплює 60% економіки. Біля 40% населення одержують офіційно незареєстрованні прибутки. Залучення цих засобів, хоча б частково, дуже важливо, тому що, по різних розрахунках, вони складають досить велику суму - 10-15 млрд. дол [133, с.17].

Це досить складне питання, тому що велика частина інвестиційного потенціалу націлена на вкладення в житло (через валютні заощадження). Крім того, значна частина заощаджень вкладається в короткострокові активи, що забезпечують високу прибутковість, або вивозяться за кордон. Крім привабливості для населення того або іншого фінансового інструменту вкладення засобів, велику роль грають психологічні чинники, насамперед ступінь довіри населення тим структурам, що мобілізують заощадження [120, с.49].

Кошти населення - не повною мірою реалізоване в Україні джерело інвестиційних ресурсів. За прогнозом, зробленим Німецькою консультативною групою при Міністерстві економіки України і Міжнародним Валютним Фондом, заощадження населення України в найближчі 4 - 5 років підвищаться в середньому до 20,5% у ВВП, тому

зможуть реально впливати на темпи економічного росту. У зв'язку з цим необхідно вже зараз вирішувати питання створення економічного механізму високопродуктивного функціонування інститутів інвестиційної інфраструктури (інвестиційних банків, страхових компаній, інвестиційних фондів).

Значним потенційним джерелом реального інвестування є кошти, що вивозяться за межі країни. Безумовно, навіть при сприятливому інвестиційному кліматі в державі далеко не всі кошти були б використані на інвестування всередині країни. Потенційні можливості цього джерела дуже великі, з огляду на те, що, по оцінках спеціалістів, оборот капіталу, вивезеного за межі України за останні два роки, складає близько 5 млрд. дол., а загальна його сума за роки реформ досягла 20 млрд. дол. [62, с.28].

Застосувавши світову практику спеціального регулювання грошових потоків (див. дод.9.) в Україні необхідно відпрацювати регулятори, які роблять не вигідним відтягнення коштів з їх основної сфери до спекулятивної. Вигідним має стати капітал, що фінансує довгострокові реальні проекти. Належна мотивація, використання механізмів переливу коштів у реальний сектор економіки і стимулів заміщення “коротких” грошей “довгими” - передумови вкрай необхідні, але за браком вільних коштів - недостатні. Справа навіть не в діях українського Уряду, “стратегічна воля” якого паралізована дуже важливою, але в кінцевому підсумку тактичною проблемою - будь-якими заходами зберегти атрибути “макроекономічної стабілізації”. Справа в тому, що реанімування й пожвавлення економіки дійсно не можливі без наповнення сфери виробництва реальним капіталом.

Існує багато способів вирішення цієї проблеми: послаблення податкового тягара з розширенням податкової бази і легалізацією “тіньовою” економіки, пошук шляхів залучення заощаджень населення, мобілізація коштів через цінні папери, селективне стимулювання великих прямих іноземних інвестицій, використання іноземних кредитів тощо. Важливо усвідомлювати, що масштабність, швидкість та ефективність використання

цих способів можуть суттєво різнитися, що залежить не тільки від їх значних природних відмінностей, а й від того, наскільки аналогічні способи були успішними чи неуспішними у поточній практиці реформування і наскільки вони адекватні сучасній фінансово-економічній ситуації. Так, зміщення податкового механізму в бік стимулювання виробника і, відповідно, послаблення фіскальної та перерозподільної функцій податків загальну ситуацію одразу не поліпшить. Послаблення фіскального начала може не супроводжуватися легальним нагромадженням капіталу в ринковому секторі. Внаслідок цього держава не зможе компенсувати втрати від зниження рівня оподаткування збільшенням загальної суми надходжень від податків. Може утворитися вакуум внаслідок інерції практики ухилення від податків через приховування прибутку. Самі собою кошти не "впливуть" з схованок. Тут потрібні зміни у законодавстві, які б посилювали довіру й надавали відчуття надійності й безпеки легальній підприємницькій діяльності.

У цьому зв'язку необхідно ввести практику експертизи — і щодо ймовірних негативних наслідків, і щодо засобів подолання перешкод на шляху кожного заходу, пов'язаного з мобілізацією й переливом фінансів, насамперед, у вигляді заощаджень. Одночасно важливо долати недовіру населення до ринкових інститутів спільного інвестування, які були дискредитовані внаслідок державного дерегулювання при їх створенні та функціонуванні.

Використання державних цінних паперів як методу швидкого отримання коштів потребує детального планування фінансування відповідних проектів. Наповнення реального сектора грошима, одержаними від реалізації державних цінних паперів, стає і реальним, і дійовим заходом лише за умови, що ці кошти будуть направлені на фінансування інвестиційних проектів з високою і швидкою віддачею. Мається на увазі, що держава, фінансуючи високоліквідний проект, залучає до нього і підприємницькі структури, але утримує контрольний пакет акцій. Повертаючи гроші з прибутком, вона має можливість розширювати таку практику. Принцип спільної участі у

високоприбуткових проектах держави і підприємницьких кіл може набути значного поширення й реалізовуватись у різноманітних формах. Адже саме такий симбіоз, заснований на взаємодії керма (держава) і мотора (підприємництво), не раз викликав до життя ефект “економічного чуда” (класичний приклад — Південна Корея). Практично невикористаним залишається потенціал залучення внутрішніх та іноземних інвестицій через муніципальні та, особливо, корпоративні цінні папери [86, с.11].

Селективне стимулювання великих проектів залишається практично єдиним способом залучення прямих іноземних інвестицій до української економіки, оскільки формування загального сприятливого інвестиційного клімату - процес досить тривалий.

Перераховані вище чинники і проблеми інвестиційного клімату повинні відповідати концепції соціально-орієнтованої ринкової економіки. Їхнє виконання і підтримка з боку держави дозволить Україні стати демократичною країною з розвинутою економікою, промисловістю, сільським господарством і науково-технічним комплексом.

Для України існують три основні напрямки подальшого економічного розвитку:

1) Традиційний, що передбачає модернізацію суспільства, здійснюється «поверх». Умовами реалізації такого сценарію є зусилля центральної державної влади, побудовані на авторитарності.

2) Прихід до влади олігархії.

Веде до збільшення соціальної диференціації, послабленню державної влади, росту соціальної напруги з можливістю використання армії для досягнення миру.

3) Демократичний шлях. Модернізація суспільства здійснюється «знизу». Прихід до влади нових людей, що опираються на підтримку малого і середнього бізнесу, вільного від корумпованої державної номенклатури [86, с.12].

Останній напрямок є найбільше прогресивним для України, але найменш можливий. На сьогодні найбільше реалістичним є розвиток по першому шляху. З цією умовою варто створити чинний механізм управління, який був би в змозі не допустити авторитарності влади.

Всі перераховані вище умови поліпшення інвестиційного клімату в Україні відповідають концепції соціально-орієнтованої ринкової економіки. Виконання і підтримка цих умов із боку держави дозволить Україні стати демократичною країною з розвинутою економікою, промисловістю, сільським господарством і науково-технічним комплексом. Забезпечить стійкий розвиток економіки і підвищення життєвого рівня населення: удосконалення системи охорони здоров'я й утворення, охорони природних ресурсів і навколишнього середовища, рівні можливості використання суспільних благ для всіх груп населення і створити, таким чином, сприятливий інвестиційний клімат в Україні.

2.3. Компетенція органів державної влади в сфері інвестиційної діяльності

Серед функцій по залученню інвестицій можна виділити формування державної політики щодо залучення інвестицій; участь у міжнародному економічному співробітництві, роботі міжнародних економічних і фінансових організацій з метою залучення іноземних інвестицій, укладання міжнародних договорів з питань інвестування; визначення пріоритетних напрямів структурно-інвестиційної політики, пріоритетних напрямів використання інвестицій, здійснення обліку інформації стосовно джерел іноземних інвестицій, потреб у їх залученні, напрямів та ефективності використання; створення сприятливих умов для діяльності інвесторів на території України та ін.

Виходячи із аналізу змісту положень та статутів про відповідні органи виконавчої влади та інші установи, а також практики їх діяльності, можна визначити, що функції по залученню інвестицій входять до компетенції Пре-

зидента України, Кабінету Міністрів України, Валютно-кредитної ради при Кабінеті Міністрів, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі. Міністерства економіки, Міністерства фінансів, Міністерства закордонних справ, Української державної кредитно-інвестиційної компанії, Національного агентства з питань розвитку та європейської інтеграції [75, с.306].

До функцій по використанню інвестицій можна віднести організацію експертизи та конкурсного відбору інвестиційних проектів і програм, пошук їх виконавців; організацію, збирання, вивчення й узагальнення пропозицій суб'єктів інвестиційної діяльності щодо надання та отримання інвестицій, ведення обліку заявок іноземних інвесторів та українських реципієнтів на участь в інвестиційних проектах і програмах; здійснення реєстрації інвестиційних проектів і програм. Деякі із зазначених функцій спрямовані на створення сприятливих умов для використання іноземних інвестицій. Відповідний аналіз засвідчує, що виконання вказаних функцій певною мірою покладено на Валютно-кредитну раду при Кабінеті Міністрів, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Українську державну кредитно-інвестиційну компанію.

Спеціальними функціями державного управління щодо надання консультацій та забезпечення обміну інформацією між українськими та іноземними учасниками інвестиційних процесів; сприяння формуванню інфраструктури для забезпечення інвестиційної сфери міжнародного співробітництва в Україні; створення системи інформаційного супроводження проектів і програм міжнародного інвестиційного співробітництва; використання нагромадженої інформації для економічної оцінки інвестиційних проектів і програм, надання довідок, ведення звітності. Ці функції певною мірою належать до компетенції місцевих державних адміністрацій, Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі, Української державної кредитно-інвестиційної компанії, Національного агентства з питань розвитку та європейської інтеграції.

Органом виконавчої влади загальної компетенції, до функцій якого належить управління інвестуванням в Україні, є Кабінет Міністрів. Також загальні функції державного управління виконує Президент як глава держави [1]. У встановлених законом рамках вони здійснюють керівництво іншими органами (функціональної та галузевої компетенції).

Кабінет Міністрів України розробляє загальні основи, принципи, напрями державної інвестиційної політики, спрямовує та координує роботу міністерств, інших підпорядкованих йому центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення та використання інвестицій.

Аналізуючи зміст нормативних актів, що визначають правовий статус місцевих державних адміністрацій, можна дійти висновку, що в межах своїх повноважень місцеві державні адміністрації також беруть участь у державному управлінні інвестуванням (наприклад, розробка програм соціально-економічного розвитку відповідних територій та подання їх на схвалення до відповідних органів, внесення пропозицій щодо створення спеціальних (вільних) економічних зон, сприяння створенню підприємств з іноземними інвестиціями, здійснення управління інвестиційною діяльністю, внесення до відповідних органів пропозицій щодо залучення інвестицій для економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, реєстрація іноземних інвестицій, ведення їх обліку, проведення на місцевому рівні переговорів з потенційними інвесторами тощо).

Зрозуміло, що місцеві державні адміністрації відіграють важливу роль у розробці державних інвестиційних програм розвитку регіонів та окремих територій. Це визначається тим, що саме вони мають оперативну інформацію щодо соціально-економічних потреб регіонів і тим самим можуть повніше виразити їх потреби у залученні інвестицій.

Специфікою державного управління інвестуванням в Україні є те, що функції щодо його здійснення розподілені між кількома центральними органами виконавчої влади як функціональної, так і галузевої компетенції.

Це обумовлено міжгалузевим характером даного об'єкта державного управління [75, с.308].

Органами функціональної (міжгалузевої) компетенції, до завдань яких певною мірою входить управління процесом залучення та використання інвестицій в Україні, є Валютно-кредитна рада при Кабінеті Міністрів, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі. Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ, Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції, Фонд державного майна, Державна митна служба, Державна податкова адміністрація.

Даючи загальну характеристику органів виконавчої влади галузевої компетенції, необхідно зазначити, що їх завданням є керівництво окремими галузями економіки — промисловістю, сільським господарством, транспортом та ін. Оскільки державне управління інвестуванням в Україні, належить до компетенції ряду функціональних органів державного управління, то в структурі галузевих органів можуть створюватися лише певні підрозділи, які можуть займатися координацією залучення та використання інвестицій в конкретних галузях економіки України.

Особливий правовий статус має Українська державна кредитно-інвестиційна компанія, засновником якої є Кабінет Міністрів. Вона є державним підприємством і діє на принципах повної господарської самостійності, самоокупності, самостійно планує свою діяльність, несе відповідальність за її наслідки та виконання зобов'язань перед державним бюджетом і партнерами, реалізує власну продукцію, виконує роботи, надає послуги за цінами та тарифами згідно з чинним законодавством України. Керівним органом компанії є рада директорів, яку очолює президент компанії, контролюючим органом — наглядова рада компанії. Наглядову раду компанії очолює Прем'єр-міністр. Президент компанії призначається Президентом України, інші члени ради директорів компанії призначаються на посаду й звільняються з посади Кабінетом Міністрів за поданням президента компанії [75, с.309].

Спільним для названих органів виконавчої влади є те, що до компетенції кожного з них певною мірою належить державне управління інвестуванням. В цьому можна пересвідчитися, ознайомившись з переліком конкретних завдань та функцій кожного з цих органів.

Аналізуючи практику державного управління інвестуванням в Україні, необхідно зазначити негативний вплив на інвестиційний клімат в Україні частих змін у системі державного управління інвестуванням.

Так, у вересні 1993 р. Постановою Кабінету Міністрів України від № 695-93 “Про створення Агентства міжнародного співробітництва та інвестицій” [44] на базі Національного центру реалізації міжнародної технічної допомоги утворено Агентство міжнародного співробітництва та інвестицій. Це Агентство було центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінетові Міністрів і мало статус міністерства. Агентство мало реалізовувати державну політику в галузі міжнародного співробітництва та інвестицій, сприяти прискоренню інтеграції України у світову економіку та здійснювати координацію цих процесів з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку економіки. Згідно з Розпорядженням Президента України “Про заходи щодо координації роботи органів державної виконавчої влади з міжнародними фінансовими організаціями у питаннях економічного співробітництва” від 7 лютого 1995 р. [36], на базі Агентства міжнародного співробітництва та інвестицій було створено Агентство координації міжнародної технічної допомоги, положення про яке було затверджене Указом Президента України від 26 червня 1995 р. № 488/95 [31]. Також Указом Президента України від 8 серпня 1995 р. № 719/95 було створено Українську державну кредитно-інвестиційну компанію [35]. Таким чином, питання координації міжнародного співробітництва України у галузі іноземного інвестування, отримання іноземних кредитів та технічної допомоги розподілялися відповідно між цими двома органами.

- 1) Проте на цьому зміни не припинилися. 2 липня 1996 р. було видано Указ Президента України про утворення Національного агентства

України з реконструкції та розвитку [34]. Положення про нього було затверджене Указом Президента України від 30 серпня 1996р. [32]. В подальшому це агентство перейменовано в Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції. Зазначеними указами передбачено, що завданням згаданого агентства має бути участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями, відповідними міждержавними та регіональними організаціями, в тому числі кредитно-фінансовими установами іноземних держав, їх угруповань з метою залучення кредитів, грантів, міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, іноземних інвестицій та здійснення контролю за ефективністю їх використання. При цьому Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції має статус міністерства і є правонаступником ліквідованого Агентства координації міжнародної технічної допомоги [75, с.310].

Безпосередню участь у управлінні іноземним інвестуванням приймають органи місцевих державних адміністрацій [130, с.273].

Іноземні інституційні інвестори представлені на українському ринку міжнародними фінансово-кредитними інститутами, фондами, агентствами і банками.

Самий впливовий міжнародний інвестор - це Світовий Банк, створений у 1944 році з метою впливу на соціально-економічний розвиток різних країн світу (членами Світового Банку є близько 160 країн).

Проектний портфель України у Світовому Банку нараховує близько 30% проектів на загальну суму більше 3,5 млрд. дол. США.

Європейський банк реконструкції і розвитку створений у 1990 році об'єднує 59 країн-акціонерів. Ціль банку - вплив на розвиток держав, що проводять ринкову реформу, ЕБРР в Україні реалізує проекти як для державних підприємств, так і з приватним сектором економіки; реалізує кредитну лінію для розвитку малого і середнього бізнесу. Україна посідає

третє місце серед країн, в яких ЄБРР здійснює свою діяльність. Від моменту заснування його представництва в місті Києві у 1993 році до кінця 1999 року Європейським Банком Реконструкції та Розвитку ухвалено 35 проектів в Україні загальною вартістю 832 млн.євро. Було проінвестовано та прокредитовано такі галузі, як: нафто-газовидобувна та чарчова промисловість, сільське господарство, транспорт, сфера фінансів та телекомунікацій [145 с.18].

Європейський інвестиційний банк заснований у Люксембурзі в 1959 році. Банк видає пільгові кредити на термін 30-40 років в основному на розвиток транспорту, енергетики, зв'язку, телекомунікацій. У окремих країнах банк фінансує будівництво, реконструкцію і модернізацію виробництва.

Сьогодні в Україні діє ряд міжнародних фондів, що здійснюють інвестиційну і кредитну підтримку підприємництва в Україні [127, с.144].

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Інвестиційний потенціал Вінницької області

Правильне розуміння поняття "інвестиційний потенціал" в умовах становлення інтелектуально-інформаційного способу виробництва ще до процесу реального інвестування дає змогу визначити основні напрями інвестування, умови інвестиційного процесу, встановити його критичні параметри.

В науковій економічній літературі інвестиційний потенціал країни характеризується сукупністю макроекономічних показників, зокрема, темпами економічного зростання, співвідношенням споживання і накопичення, ставкою процентів на кредити, нормою прибутів, рівнем та динамікою інфляції, споживчим попитом населення, наявністю і співвідношенням чинників виробництва, ступенем розвитку інфраструктури тощо [74, с.134].

Інвестиційний потенціал регіону складається з окремих потенціалів у дещо вужчому розумінні цього слова, а саме:

- ресурсно-сировинного (середньозважена забезпеченість балансовими запасами окремих видів природних ресурсів);
- виробничого (сукупний результат господарської діяльності населення);
- споживчого (сукупна купівельна спроможність населення);
- інфраструктурного (економічне становище та географічне розміщення регіону і його інфраструктурного забезпеченість);
- інтелектуального (освітній рівень населення);
- інституційного (міра розвитку провідних інститутів ринкової економіки);

- інноваційного (рівень впровадження досягнень науково-технічного прогресу) [104, с. 131].

Виходячи з цих та ряду інших позицій розглянемо інвестиційний потенціал Вінницької області [65].

Вінницька область заснована 1932 року і займає 4,5% території держави (26,5 тис.кв.км.). Вона розташована в центральній частині Правобережної України і межує з 7 областями. На південному заході Вінниччини, по річці Дністер, на ділянці 202 кілометри проходить державний кордон з Республікою Молдова.

В області 17 міст, 30 селищ міського типу, 27 районів і 1466 сіл. Адміністративний центр - місто Вінниця, якому виповнилося понад 630 років. Тут живе близько 400 тис. мешканців.

У Вінницькій області мешкає майже 2 мільйона чоловік, із яких 52% мешкає в сільській місцевості. Чисельність працюючих у всіх сферах економічної діяльності складає 744 тис. чоловік або 40,6%. Питома вага працездатного населення становить 50,7%.

Вінниччина - це край з багатою мінерально-сировинною базою. В його надрах відкрито 1159 родовищ та проявів 30 видів різноманітних корисних копалин, десятки родовищ торфу, а також унікальні поклади граніту, каоліну, гранату і флюориту. На 421 родовищах вивчені і затверджені геолого-технологічні параметри і гірсько-економічні умови їхньої розробки. Розроблені й діють цілющі джерела мінеральної води, зокрема з високим вмістом радону в м.Хмільнику.

Область має найбільше у світі родовище конкурентоспроможної мінеральної сировини - каоліну (800 млн. тонн). Діапазон його використання дуже широкий: паперова, керамічна (порцеляна, фаянс), електротехнічна (ізолятори), вогнетривка, алюмінієва, текстильна, кабельна, гумова, хімічна, миловарна промисловості, а також парфумерія, виробництво олівців і мінеральних фарб.

Унікальні декоративні властивості вінницьких гранітів, собитів, вінницитів, чарнокитів дозволяють виготовляти з них камінь, облицювальні плити, підвіконня, пам'ятники тощо.

Розвідано й розробляються 3 родовища гранітів (запаси - 10 млн. куб. м), провадиться пробне добування з 8 родовищ. Гранітом підприємства забезпечені більш ніж на 100 років.

В області розвідано єдине в Європі родовище гранатів (донині не розробляється). Єдине в Україні родовище флюоритів на теперішній час в стадії геологічної розвідки та технологічних випробувань. Попередньо підраховані його запаси становлять 100 млн. тонн, а прогнозні - 220 млн. тонн. Близько 30 галузей промисловості використовують флюоритові концентрати (металургія, алюмінієве, хімічне, цементне, скляне виробництва тощо). Металургійна й інші галузі промисловості України річно використовують 122 тис. тонн флюоритових концентратів, які завозять з Монголії, Китаю, Таїланду (на суму 20 млн. дол.)

Вінницька область - єдина в Україні, де є великі запаси пеліканіту (39 родовищ з прогнозними ресурсами близько 170 млн. тонн).

Буре вугілля Вінниччини якістю подібне до продукції відомих буровугільних шахт Дніпробасу й придатне для енергетичних цілей, переробки методами напівкоксування, гідрогенізації. Попередньо розвідано 3 родовища з запасами 50 млн. тонн, а ще 3 - в стадії пошуків.

У промисловості будівельних матеріалів широко використовуються пісок і гравій. Всього розвіданих родовищ піску нараховується і розробляється 5, в тому числі для силікатної цегли - 1, будівельних розчинів - 3, баластних - 1. По запасах сировини для виготовлення дорожнього щебеню регіон займає головне місце в Україні. У області розвідано 83 родовища бутощебеневої сировини із сумарними запасами 440 млн. куб. м. На сьогоднішній день освоєно 48 родовищ. Інвестування у видобуток і виробництво будівельного щебеню стає більш привабливим у зв'язку з початком будівництва "Міжнародних транспортних коридорів України".

На Вінниччині виявлено і використовуються лікувальні властивості мінеральної води Хмільницького радонового родовища. Крім того, розвідано 21 джерело столової води, 10 з них паспортизовано, на 5 родовищах налагоджено розлив ("Регіна", "Княжна", "Шумилівська", "Подільська", "Росяна"). Виявлено мінеральні води типу "Миргородська". Проводиться розвідка нових родовищ радону.

Вперше на Поділлі знайдено боксити - руду на алюміній. За оцінкою геологів, прогнозні ресурси бокситів становлять близько 3 млн. тонн.

Прийнятий нещодавно Закон України "Про концесії" відчиняє широкі можливості для участі іноземних інвесторів у видобутку і переробці корисних копалин.

Екологічна обстановка у Вінницькій області, як це не парадоксально звучить - поліпшується. Це пов'язано з малим впливом наслідків Чорнобильської катастрофи і припиненням роботи практично всіх потужних підприємств ВПК колишнього СРСР, закриттям багатьох хімічних підприємств, відмовою від використання або внесенням меншої кількості добрив і ядохімікатів у ґрунт. Відкрилася можливість виробництва елітних (екологічно чистих) сільськогосподарських продуктів без застосування штучних добрив.

Індустріальний потенціал області презентують такі підприємства, як Ладизинська ДРЕС, ВАТ "Могилів-Подільський машинобудівний завод", ВАТ "Вінницький завод тракторних агрегатів", Вінницький завод "Кристал", ВАТ "Вінницький підшипниковий завод", ЗАТ "Вінницяпобутхім", Гніваньський завод спеціалізованої продукції, десятки підприємств переробної і легкої промисловості.

На Вінниччину припадає 12,7% промислово-виробничого потенціалу України, 2% вартості основних виробничих фондів і 2,6% випуску промислової продукції.

Область має багатогалузевий промисловий комплекс, провідне місце в якому займають харчова галузь та машинобудування і металообробка.

В області працює понад 470 промислових підприємств 13 галузей промисловості: харчової (46,0%), електроенергетики (18,5%), машинобудування і металообробки (9,9%), хімічної і нафтохімічної (5,1%) та ін. Розвиваються нові галузі - мікробіологічна і медична.

63 підприємства машинобудування спеціалізовано на випуск продукції для таких підгалузей промисловості: електротехнічна, верстатобудівна й інструментальна, приладобудівна, підшипникова, тракторне і сільськогосподарське машинобудування (металорізальний інструмент, насоси, підшипники кочення, водо-, тепло-, газолічильники, електродвигуни, електроверетена, засоби обчислювальної техніки, обладнання технологічне для переробних галузей промисловості, машини сільськогосподарські для рослинництва й тваринництва, комунальна техніка, прилади напівпровідникові та електровакуумні, ваги, підіймачі автомобільні, млини, доїльне обладнання та ін.).

Питома вага виробництва товарів народного споживання в загальному випуску по Україні становить 4,1% (за 1999 рік). Їх виробляють 339 підприємства.

Область спеціалізується на виробництві продовольчих товарів. У загальному обсязі вироблених товарів за 1999 рік 75,5% становить продовольча група, 13,2% - товари господарського і культурно-побутового призначення, 6,9% - вироби легкої промисловості.

За обсягами виробництва продовольчих товарів народного споживання за 1999 рік Вінниччина посідає сьоме місце серед областей України, непродовольчих товарів - 13.

У структурі виробництва товарів культурно-побутового призначення основні позиції займають вироби, які виготовляються на підприємствах машинобудівного комплексу, хімічної галузей, - засоби малої механізації для підсобних господарств, товари побутової хімії.

Серед підприємств легкої промисловості поширюється практика укладання договорів з іноземними фірмами на виробництво продукції з

давальницької сировини. Налагоджено співпрацю з фірмами Німеччини, США, Словаччини, Чехії, Угорщини, Індії та інших країн. У 1999 році на давальницькій сировині інофірм працювали ЗАТ "Поділля" (м. Вінниця), ВАТ "Хмільницька швейна фабрика "Лілея", ВАТ "Володарка" (м. Вінниця), ВАТ "Тульчинська швейна фабрика" та інші.

На території області розміщено потужності для виробництва 10523,4 млн.кВт/год електроенергії. В даний час вони використовуються неповністю. 1999 року вироблено 4518 млн. кВт/год електроенергії, споживання її становило 1767,8 млн. кВт/год.

На сьогоднішній день у регіоні працює достатня кількість підприємств харчової і переробної промисловості:

- 39 цукрових заводів (переробка 80,6 тис. тонн цукрового буряка за добу);
- 37 консервних заводів (275.6 млн.у.б. консервів за рік);
- 6 м'ясокомбінатів (239 тонн м'яса худоби і 25 тонн птиці в добу);
- 13 спиртзаводів (13,5 млн. дал. спирту етилового харчового в рік);
- 26 молокопереробних заводів (297.5 т цмп, 72.4 т олії, 9.9 т сиру в зміну);
- 37 хлібозаводів і пекарень (1,7 тис. т хлібобулочних виробів у добу);
- 1 кондитерська фабрика (39 тис. т виробів у рік);
- 1 олійножировий комбінат (переробка 530 т соняшнику в добу);
- 29 комбикормових заводів (1 млн. т комбикормів і білкових-вітамінних домішок у рік);

На переважній більшості цих підприємств проведена денаціоналізація, і вони перетворені в акціонерні товариства. Створено передумови для ефективного залучення інвестицій, шляхом передачі контрольного (блокуючого) пакета акцій, у власність або управління інвестору.

Найбільш привабливим, для інвестування, сектором ринку є агропромисловий комплекс. Питома вага його у валовому регіональному суспільному продукті складає більш 62%.

Унікальним інвестиційним потенціалом Вінницького регіону є земельні ресурси. Площа сільськогосподарських угідь складає 2 млн. га, із них рілля 1,7 млн. га, багаторічних насаджень - 54 тис. га, сіножатей - 51 тис. га, пасовищ - 181 тис. га. У орних землях переважають опідзолені ґрунти. Значну частину - 21% займають ґрунти чорноземного типу, це унікальна в масштабах усього світу концентрація високоякісних земельних ресурсів.

На території області станом на 1.07.2000 р. функціонують 825 новостворених сільськогосподарських підприємства, з них 96 приватних підприємства, 458 – товариства з обмеженою відповідальністю, 242 – сільськогосподарські кооперативи та 29 селянські (фермерські) господарства. Крім цього діють 906 селянських (фермерських) господарства.

Основною спеціалізацією сільськогосподарських підприємств усіх форм власності в рослинництві є вирощування зернових культур і цукрових буряків; у тваринництві - виробництво м'яса та молока. У загальній структурі посівних площ озима пшениця займає 21%, ячмінь - 12%, цукрові буряки - 9%.

1999 року в області було вироблено 6% зерна, 12,9% цукрових буряків, 7,6% плодів і ягід, 6,0% м'яса в живій вазі, 5,1% молока, 4% яєць від виробленого в Україні.

Так середня врожайність зернових культур у Вінницькій області 24,3 ц/га, що практично в 3-4 рази нижче врожайності в країнах Центральної Європи, навіть при гіршій якості їхніх земельних ресурсів. Це демонструє, який величезний потенціал розвитку наявний в сільськогосподарському регіоні, приймаючи на увагу також повне забезпечення водоресурсами, багатовіковою культурою землеробства, помірним кліматом, транспортною інфраструктурою і порівняною близькістю до європейських ринків збуту.

Наявні землі з настільки високими якісними показниками (середнє утримання гумусу в ґрунті 2,74%), низька вартість трудових ресурсів може слугувати базою об'єднання сільськогосподарського потенціалу Вінниччини з сучасними світовими агротехнологіями, організацією маркетингу і

менеджменту дозволить робити продукт конкурентноспроможним не тільки на українському, але і міжнародному ринку.

Основною спеціалізацією регіонального сільського господарства є вирощування і переробка зернових культур, у першу чергу пшениці і ріпаку, цукрового буряка, виробництво м'яса і молока.

Величезні потенційні можливості регіону по виробництву м'яса, молока і яєць можна реалізувати при розвитку кормової бази. У Вінницькій області розпочато випуск сучасних комбікормів (домішок) на основі сої і ріпаку. Інвестування в розвиток сучасної кормової бази в поєднанні з багатовіковою культурою скотарства дасть можливість робити продукцію високої якості по порівняно низькій ціні.

Цього року Вінницькою обласною державною адміністрацією розроблена й успішно здійснена програма розширення виробництва і переробки технічних культур "РІПАК".

Інтенсивний розвиток сільського господарства створить потужну базу для розвитку харчової і переробної промисловості. Вже на сьогоднішній день у них зайнято більше 22 % від усіх працюючих у регіоні. Експорт продукції харчової промисловості складає 68 % від усього експорту області. Проте повільне впровадження сучасних технологій глибокої переробки сільськогосподарської продукції, технологій тари, упакування, менеджменту і маркетингу, на існуючих підприємствах харчової і переробної промисловості, не стимулює виробників сільськогосподарської продукції до інтенсифікації виробництва.

В даний час завершений розподіл земельних ресурсів серед селян. У Вінницькій області продовжується створення товариств, у статутний фонд яких селяни вносять свої права власності на землю. Створені товариства мають величезний інвестиційний потенціал завдяки володінню сільськогосподарськими земельними ресурсами. Така господарсько-правова форма керування землею розкриває широке правове поле взаємодії з іноземним інвестором - від залучення інвестора на етапі створення, у якості

фундатора, до застави або продажу своїх акцій. З'єднання земельних ресурсів Вінниччини і сучасного устаткування та технологій у єдиному господарському комплексі, що знаходиться в спільній власності і керуванні, дозволить створити високорентабельні підприємства. У той же час із достатнім ступенем будуть захищені інтереси всіх сторін.

Через територію області проходять 3 магістральних газопроводи: Уренгой-Помари-Ужгород, "Союз", Дашава-Київ; експлуатується 3299,8 км газорозподільчих мереж.

Щільність залізничних колій 47,6 км на 1000 км² території (по Україні 37,6 км). Щільність автомобільних доріг із твердим покриттям 335 км на 1000 км² території. Дивлячись на карту Європи легко зауважити, що по території України проходять зручні транспортні магістралі зі Скандинавії на Кавказ, із Німеччини в Росію і Середню Азію. У 1998 році розроблена і затверджена програма "Міжнародні транспортні коридори України". До 2002 року планується побудувати і реконструювати 3600 км автомобільних доріг міжнародного стандарту. Три з чотирьох міжнародних магістралей мають проходити по Вінницькій області. У такий спосіб Вінницький регіон закріплює за собою статус "транспортного вузла" не тільки внутрішнього, але міжнародного масштабу.

В 1999 році підприємства Вінницької області здійснювали зовнішньоекономічну діяльність з партнерами із 78 країн світу. Обороти зовнішньої торгівлі товарами в 1999 році збільшився проти 1998 року на 23,3% і склав 305,2 млн. дол. США. При цьому обсяги експорту склали 177,5 млн. дол. США, імпорту – 127,7 млн. дол. США, що відповідно на 36,2% і 9,0% більше, ніж за відповідний період минулого року. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становив 1,39 (за минулий рік 1,1).

Найбільші обсяги експортних поставок здійснювались у Російську Федерацію – 39,1% до загального обсягу експорту, Бельгію – 22,8%, Німеччину – 11,9%, Білорусію – 3,9%, США – 2,9% тощо.

Найбільші імпорتنі поставки здійснювались підприємствами Німеччини - 20,9% до загального обсягу імпорту, Російської Федерації - 16,8%, Гани - 8,5%, Франції - 8,4%, США - 6,7%, Білорусії - 4,4%, Італії - 3,9%.

Найбільшу частку експортних поставок області займає експорт живих тварин та продуктів тваринництва –23,3% (в основному за рахунок м'яса і субпродуктів); текстиля та текстильних виробів – 14,5% (де на одяг припадає 14,2%). Значне місце експорту серед груп товарів займає питома вага машин та устаткування – 9,8%. Поставки продукції харчової промисловості складають – 9,3% суми експорту (в тому числі виробів з м'яса, риби –3,6%, продуктів переробки плодів, овочів –3,1%).

В загальному обсязі імпорту товарів 17,0% вартості припадає на поставки текстилю та текстильних виробів. Продукції харчової промисловості імпортовано 14,0 відсотків.

В 1999 році в порівнянні з 1998 роком більше як в два з половиною рази скоротились поставки, які здійснювались за умови товарообмінних (бартерних) операцій : питома вага зменшилась відповідно з 7,6% до 2,9%.

Товарообмінні операції підприємствами області здійснювались з партнерами 28 країн світу. Найбільше експортувалось по бартеру продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості –28,1% , продукції харчової промисловості –22,8% продукти рослинного походження – 7,1%. Основу товарної структури бартерного імпорту становили засоби наземного, повітряного та водного транспорту – 24,2%, мінеральні продукти – 20,2%, продукція хімічної промисловості – 16,0% тощо.

У загальному обсязі експорту області серед районів найвагомішими були поставки підприємств та фірм м. Вінниці та Вінницького району – 78,2%, Могилів-Подільського – 5,7%, Козятинського – 3,7%, Барського – 3,1%.

По імпортних надходженнях 85,3% від всього обсягу імпорту області припадає на м. Вінницю та Вінницький район. Імпортні надходження в м.

Жмеринку та Жмеринський район, м. Хмільник та Хмільникський район не перевищують 2 відсотки.

3.2. СТАН ІНВЕСТУВАННЯ ОБЛАСТІ

За період з 1992 по 31.12.2000 року в області зареєстровано фактично внесених прямих іноземних інвестицій на суму 22,3 млн. дол. США (дод.10.).

Найвагоміша частка інвестицій припадає на Сполучені Штати Америки, Канаду, Іспанію, Німеччину, Австрію, Люксембург, Угорщину. Намітилась тенденція надходження в область інвестицій у вигляді обладнання та іншого майна. Якщо в 1994-95 рр. Іноземних інвестицій реєструвалось у вигляді обладнання та іншого майна 87,6%, 1996 році – 53,4%, в 1997 році – 84,5%, 1998 році – 56,2%, то 1999 році – 97,6%. Найбільш інвестованими галузями народного господарства є торгівля, харчова та фармацевтична промисловість.

За 2000 рік в підприємства малого бізнесу області внасено іноземних інвестицій на суму майже 10,5 млн.дол.США, із них у вигляді майна 9,8 млн.дол.США, що складає 93,7 % від загальної суми іноземних інвестицій. В порівнянні з відповідним періодом попереднього року іноземних інвестицій надійшло на підприємства області більш як на 8 млн.дол.США, обсяг інвестицій зріс в 5 раз.

Аналізуючи надходження іноземних інвестицій в область необхідно відмітити, що вони були вкладені в основному в малі та середні підприємства, які складають основу економіки розвинутих країн і повинні зайняти відповідне місце і в нашій країні.

В області створено біля трьохсот спільних із суб'єктами господарювання іноземних держав підприємств, в 192 із яких зареєстровано іноземні інвестиції. Станом на 1.01.2000 року їх діє більше ста. Основною

формою вкладання інвестицій є участь в створенні спільних підприємств. В організації цих підприємств взяли участь підприємства та громадяни 42 країн світу.

Поряд із іншими причинами, збільшення інвестиційних надходжень в область є в якійсь мірі результатом правильних орієнтирів вибраних в роботі відповідних органів державного управління.

В цьому напрямку:

- показала свою життєздатність стратегія підтримки “центрів потенційного росту”, тобто визначення і підтримка підприємств, виробничих комплексів, які суттєво впливають на загальну соціально-економічну ситуацію в регіоні, найбільшим чином готові до істотних ринкових перетворень, та є потенційно привабливими для інвесторів;

- приносить конкретні результати адресна робота із підприємствами, які потребують інвестиції, економічних підрозділів облдержадміністрації;

- відпрацьовується “Програма реструктуризації цукрової галузі Вінницької області”;

- створена Постійно діюча інвестиційна конференції області, до якої увійшли керівники управлінь облдержадміністрації, Вінницького регіонального відділення УСПП, представники фінансових та консалтингових структур - всі ті, хто безпосередньо впливає на інвестиційний клімат регіону [46].

Спільні підприємства, розташовані на території області, мають широкий спектр діяльності: виробництво комп’ютерних комплексів, радіоелектронної техніки побутового і виробничо-технічного призначення, одягу, взуття, меблів з деревини, переробка продукції сільського господарства та вторинної сировини, обробка діамантів і виготовлення ювелірних виробів та інші види діяльності.

Найбільший інтерес у інвесторів щодо вкладення капіталу в нашій області викликають такі галузі економіки як внутрішня торгівля, харчова

промисловість, промисловість будівельних матеріалів, будівництво, легка промисловість, машинобудування і металообробка тощо.

В регіональному розрізі провідні місця по обсягах прямих іноземних інвестицій продовжують утримувати м. Вінниця, Барський, Немирівський, Калинівський райони.

Приклади позитивної роботи іноземних інвестицій в області:

- спільне українсько-австрійське підприємство “Поділля ОБСТ” (zareєстровано 2,7 млн.дол.США) яке займається виготовленням фруктових соків; на спільному підприємстві реалізовується інвестиційний проект по виробництву концентрованих соків, в найближчій перспективі планується також виготовлення добавок до йогуртів. Австрійська компанія “Штайробс” вже зараз розпочинає роботу по формуванню сировинної зони по всій Україні на умовах входження інвестора до статутного фонду через систему акціонування відкритих акціонерних товариств. В даний час вирішено питання подальшого залучення інвестицій в обсязі до 15 млн. DM. Вже розпочались будівельно-монтажні роботи. Після повного освоєння коштів підприємство зможе з нового виробничого сезону довести середньомісячні обсяги виробництва до 25-30 млн.грн., дасть можливість створити в області до 15 тис.нових робочих місць.

- спільне українсько-ліхтенштейнське підприємство “Вінізпак” (840 тис.дол.США) - виробляє та реалізує фасовану в пластикові пляшки олію;

- спільне українсько-канадське підприємство “Новолак” (256 тис.дол.США) - виготовляє за канадською технологією вікна з УПВХ, двері, склопакети, вітражі з підвищеною теплоізоляцією - вироби своєчасні і необхідні для житлового і промислового будівництва;

- Немирівський лікєро-горілочний завод “NEMIROFF” (1070 тис.дол.США).

- спільне українсько-іспанське підприємство “Сперко Україна” (2366,24 тис.дол.США), підприємство здійснило ремонт і реконструкцію цеху на заводі “Аерогеоприлад” та з минулого року налагодило випуск продукції

фармацевтичної промисловості. В 2000 році, станом на 10 лютого в області вже зареєстровано іноземну інвестицію в спільне українсько-іспанське підприємство “Сперко Україна” на суму 575,5 тис.дол.

-українсько-німецьке СП "Агро-Хім-Технологія"(383,6 тис.дол.США) - здійснює впровадження в Україні високорозвинутих технологій в сільському господарстві, займається покращенням родючості ґрунтів та захисту рослин, проводить лізингові операції з сільськогосподарською технікою;

-українсько-угорське СП "Анфол-ЛТД"(100 тис.дол.США) – спеціалізується по виготовленню одноразового посуду та різного роду тарних матеріалів;

-українсько-канадське СП "Гранат".

Підприємство “Гранат” зареєстроване 3 липня 1997 р. Засновниками були ВАТ “Іванівський спецкар’єр” та Канадська компанія “Аврора Пасифік Індустріальний розвиток”. Канадською стороною до статутного фонду спільного підприємства внесено 470 тис. дол.США. З 2000 року СП “Гранат” почало співпрацю з ЗАТ “Концерн НАДРА”.

Вже у другій половині минулого року концерном підприємству “Гранат” перераховано 1,5 млн. грн.. За ці кошти проведено розрахунки підприємства з бюджетом, виплачено заборговану та поточну заробітну плату, виконуються будівельні та підготовчі роботи. В першому кварталі 2001 року згідно з планом-графіком внесків ЗАТ “Концерн НАДРА” до статутного фонду СП “Гранат” буде профінансовано закупівлю потрібного для виробництва гранатового концентрату обладнання. В травні-червні поточного року це обладнання буде змонтовано;

- спільне українсько-австрійське підприємство з іноземною інвестицією у формі ЗАТ “Пфаннер-Бар” (м.Бар) – займається виробництвом концентрованих соків;

- приватне інформаційно-комерційне підприємство “Контакт” (1216 тис.дол.США) – займається будівельно-монтажними роботами.

Враховуючи повне фінансове виснаження народногосподарського комплексу області, що не дає можливості без залучення додаткових фінансових ресурсів проводити розширене відновлення виробництва, першочергового значення набуває створення умов для підтримки інвестиційної діяльності.

Для Вінницької області можна виділити галузі, що мають відповідний регіональний пріоритет:

Хімічна промисловість: створення реконструкція та модернізація виробництва сірчаної кислоти, двоокису титану, мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин.

Харчова промисловість: (олійно-жирова , цукрова промисловість, дитяче харчування).

Сільське господарство: - закупівля засобів захисту рослин і тварин, діючої речовини хімічних засобів захисту рослин.

Мікробіологічна промисловість: - створення і виробництво імунобіологічних, мікробіологічних, нових препаратів та субстанцій фармпрепаратів.

Питання, що істотно впливають на формування інвестиційного клімату в області повинні стати предметом особливої уваги всіх ланок державного управління.

Це:

- сприяння державних органів виконавчої влади у пошуку продуктивних контактів підприємств регіону і потенційних інвесторів;
- повсякденна турбота про формування позитивного іміджу як окремих підприємств так і області чи району в цілому в очах громадськості, представників центральних органів влади, інших регіонів України, потенційних інвесторів;
- реальна допомога у реструктуризації існуючих заборгованостей підприємств, що ведуть переговори про інвестування;

- створення відповідної суспільної думки про хід на наслідки інвестиційної політики регіону;
- формування прозорих механізмів впровадження інвестиційних проектів;
- подальший розвиток стратегії підтримки “центрів потенційного росту”, як такої, що вже показала свою ефективність.

Останні зміни в молокопереробній галузі, а це насамперед залучення інвестицій в підприємство “Люстдорф” призвела до нової розстановки сил та істотного посилення конкуренції. За таких умов виживе той, хто вже сьогодні розпочав реальну роботу по інвестуванню тваринницької галузі. А прийнятий 3 грудня 1999 року №1529 Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” дасть гарантії щодо повернення інвестиційних коштів нових форм господарювання на селі, заснованих на приватній власності.

Введення оренди землі, зменшення податкового навантаження через запровадження фіксованого сільськогосподарського податку підвищує інвестиційну привабливість аграрного сектора та формує сприятливі умови для інтегрування сільгосптоваровиробників з переробними підприємствами.

Для запуску в роботу Вінницького олійно-жирового комбінату, після тривалого періоду стагнації виробництва, була розроблена “Програма збільшення посівних площ та обсягів переробки ріпаку у Вінницькій області на 2000-2003 роки”. Враховуючи вкрай важкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств для реалізації програми передбачалося залучення потужних інвестиційних ресурсів. Для забезпечення потреби в матеріальних ресурсах та виконання зазначеної програми, через механізм оренди землі, працюють:

- спільне українсько-австрійське підприємство ЗАТ “КМТ”
- товариство з обмеженою відповідальністю “Рапсодія”
- спільне українсько-ліхтенштейнське підприємство “Вінізпак”
- приватне підприємство “Санфло” м.Київ.

В матеріальне виробництво області почали вкладати кошти і вітчизняні інвестори. Цей процес, на жаль, ще не набув масового характеру, але певні результати вже дав.

Росошанська паперова фабрика при зміні власника, який прийшов з інвестиціями, стабільно працює і нарощує обсяги.

На Глухівському каоліновому комбінаті - створено спільне підприємство з київською організацією "Мінресурси", якою вкладено біля 1,0 млн.дол.США, змонтовано лінію і проводиться реконструкція, що дасть можливість підвищення якості і спроможність виходу на ринки збуту дальнього зарубіжжя (Турція, Італія, Іран).

Хмільницький завод сухого знежиреного молока теж після внесення інвестицій працює на повну потужність.

Після недавніх залучень інвестицій запрацювали по новому такі підприємства, як Бершадський молочний комбінат, Шаргородський молокозавод. Вирішується питання про внесення інвестицій в Жмеринський завод.

В Іллінецькому районі розпочата робота по залученню інвестиційних ресурсів в сільськогосподарське виробництво через надання в оренду землі потужним агроструктурам.

Так, спільне німецько-українське підприємство "Райфайзен-Україна" в квітні поточного року взяло в оренду на 5 років в Яструбинецькому і Дашівському колективних сільськогосподарських підприємствах 1221 га землі, яка останні кілька років не оброблялась.

СП "Агрохімтехнологія" в районі працює з 1995 року на умовах спільної діяльності з Павлівським КСП і в цьому році взяло додатково 200 га землі у Леухівському КСП на умовах оренди.

Окремим питанням є проблема залучення інвестицій в цукрову промисловість - інвестиції в цукрову галузь повинні носити комплексний характер, тобто вкладатися одночасно в розвиток заводів і сировинної зони для них.

Найбільш яскравим прикладом успішного міжнародного співробітництва в області інвестування аграрного сектора є Українсько-Австрійське підприємство “Подолля-ОБСТ”. Фондатором цього підприємства виступає найбільший фруктопереробник Австрії АТ “ШТАЙРЕРОБСТ”. Обсяг першої черги інвестування склав 9 млн. DM, другий очікується - 4 млн. DM. У 1998 році підприємство вийшло на проектну потужність - виробництво товарної продукції на 100 тис. DM у день. Гнучка система розрахунку з постачальниками сировини стимулює значне збільшення посівних площ за рахунок земель, які уже декілька років знаходяться не в сільськогосподарському виробництві.

На найбільшому в Україні переробнику технічних сільськогосподарських культур ВАТ “Вінницький олійножировий комбінат” проведена робота з делегування повноважень по керуванню корпоративними правами обласної державної адміністрації. Це зроблено для можливості передачі контрольного пакету акцій стратегічному інвестору.

У результаті не збалансованої політики при переході від соціалістичного господарювання до ринку в області зменшилося в 3 рази поголів'я худоби, і значно впали племінні показники. Регіон має потужну кормову базу - більш 50% від вирощених зернових це фуражне зерно. Використання кормів на основі кукурудзи, ріпаку, сої і ферментних домішок місцевого виробництва здатне забезпечити поголів'я худоби в 10-12 разів більше сьогоденішнього. Унікальні кліматичні умови України дозволяють виробляти високоякісну шкіру, у процесі виробництва якої м'ясо стає безкоштовним бонусом.

Хочу, окремо зупинитися на птахівництві. Цей сектор містить величезні можливості для кооперації. У виробниче об'єднання “Вінницяптахопром” входить 15 підприємств цього профілю, практично всіх спеціалізацій від виробництва кормів, вирощування племінних курей-несучок, м'ясних порід птиці, качок, гусей, індиків до виробництва яєць і меланжу. У 1998 році виробничі потужності об'єднання “Вінницяптахопром”

по виробництву яєць були використані лише на 28% і на 43% по виробництву м'яса птиці. При загальній потужності всього об'єднання 4,6 млн. птице-місць на сьогоднішній день утримується всього 800 тис. голів птиці. При дооснащенні виробництва, без будівництва нових приміщень, можливо щорічно виробляти 10 тис. тонн м'яса птиці і 200 млн. штук яєць.

Держава, незважаючи на структурну кризу, залучує інвестиції в найбільш перспективні і високорентабельні виробництва. Державне підприємство “ЕНЗІМ” є найпотужнішим виробником ферментних препаратів серед країн СНД. На цьому підприємстві на 90% готова лінія по виробництву ферментних субстанцій і медичних препаратів, у що державою вкладено 23,4 млн. DM.

Потужності регіонального миловареного виробництва можуть задовільнити 70% ринку України. У “Калинівський завод по фракціонуванню масел і жирів” державою вкладено 25 млн. DM. Минулого року вироблено 1795 тонн мила. Можлива кооперація цих підприємств із іноземними промисловцями для розширення виробництва й експорту продукції.

Область має багатогалузевий промисловий комплекс, в якому провідне місце займають машинобудівна, хімічна, радіоелектронна промисловість. Більшість цих підприємств була частиною військово-промислового комплексу колишнього СРСР і не багато хто з них змогли знайти своє місце в ринковій економіці. Проте виробничі комплекси, що залишилися в цих підприємств, (будинки, інженерні комунікації, устаткування, виробнича інфраструктура, висококваліфікований персонал) і науково-технічні розробки засновані на ноу-хау є широкою базою для міжнародного співробітництва. Ці можливості можуть бути реалізовані у випадку кооперації місцевого виробничо-технічного потенціалу і сучасних технологій і менеджменту.

У області склалася мережа підприємств по виробництву і ремонту сільськогосподарської техніки. Істотним стримуючим фактором у розвитку цих підприємств є низька платоспроможність виробників

сільськогосподарської продукції, що в свою чергу обумовлено екстенсивним веденням господарства. Перспективним є подальший розвиток інфраструктури виробництва і ремонту сільськогосподарської техніки. Створення розгалуженої мережі підприємств по ремонту сільськогосподарської техніки знизить вартість її експлуатації і дозволить успішно конкурувати з виробниками аналогічної техніки зі США і Франції.

Науково-технічні розробки, що залишилися, від ВПК колишнього СРСР, мають великий інвестиційний потенціал. Ці розробки базуються на винаходах і ноу-хау світового рівня і захищені міжнародними патентами.

Підприємство "Астром-інженерінг" має патент на виробництво лужних цементів із ціною порівнянної з вартістю портландцементу. Розроблена цим підприємством технологія дозволить виробляти цемент, у малих кількостях, із заздалегідь заданими властивостями і по собівартості в два рази нижче традиційної. Підприємство увійшло в число субпідрядників міжнародного проекту "Транспортні коридори України".

ВАТ "Інфракон" готує почати виробництво екологічно безпечних телевізорів і моніторів на основі впровадження електронно-променевих трубок із принципово новим високо емісійним катодом, що дозволяє знизити напругу розгортки з 20 кВ до 5 кВ і тим самим зменшити електромагнітне випромінювання і енергоспоживання.

ООО "Інтерфейс" розробило пристрій запуску газорозрядних електроламп (електронний баласт). Цей пристрій, володіючи кращими характеристиками, чим аналогічні вироби головних європейських виробників, коштує у 3-3,5 рази дешевше. На підприємстві вже розмістило своє замовлення СП "Ватра-Шрейдер".

НП "Витав", володіючи відповідним патентом, разом із місцевими інвесторами почали реалізацію проекту створення енергозберігаючого електропривода для міського транспорту. Цей пристрій на 50-60% ефективніший, чим світові аналоги і нижче по собівартості в два рази. Профінансовано 25% від вартості проекту. Ринок для цього продукту

практично не обмежений - трамвайний і тролейбусний парк колишнього СРСР.

В умовах дефіциту державного бюджету економіка відчуває нестачу державних капітальних вкладень. Такі обставини змушують кардинально змінити інвестиційну стратегію держави і розвинути відповідну мережу державних і змішаних інститутів для реалізації інвестиційної стратегії.

У Вінницькій області завершується формування інфраструктури для підтримки інвестиційної діяльності.

З жалем повинні визнати низьку готовність керуючого персоналу, особливо, сільськогосподарських і переробних підприємств, до реалізації інвестиційних проектів. Обласна державна проводить роботу по формуванню групи експертів-консультантів і менеджерів для розробки і впровадження інвестиційних проектів. Вона формується на основі створеної Вінницькою обласною державною адміністрацією "Постійно діючої інвестиційної конференції".

Інвестиційна конференція об'єднує зусилля державної влади, місцевих банків, інвестиційних фондів, страхових компаній, підприємств, підприємців, експертів і інших агентів ринку, орієнтованих на ріст економічного потенціалу регіону.

Місія Інвестиційної конференції - формування відкритого інвестиційного простору регіону, створення ефективного механізму експертизи і просування інвестиційних проектів, інформаційного забезпечення інвестиційного процесу, підвищення рівня підготовки місцевого менеджерського персоналу для реалізації інвестиційних проектів.

У рамках постійно діючої конференції створено банк даних інвестиційних пропозицій підприємств Вінницької області. Накопичені пропозиції оперативно відпрацьовуються з інвестиційними компаніями, коло яких постійно зростає. Передбачається, що доступ до цієї інформації буде відкритий через глобальну мережу INTERNET. Поки що матеріали бази даних пропонуються для розгляду більше 10 інвестиційним фондам.

Діяльність постійно діючої інвестиційної конференції спрямована на об'єднання зусиль державної адміністрації, банків, інвестиційних фондів, страхових компаній, підприємств і підприємців, експертів і усіх сторін, що орієнтовані на зростання економічного потенціалу регіону.

Вже відбулось декілька засідань інвестиційної конференції області, учасниками якої були керівники області, підприємств, банків, інвестиційних компаній, об'єднань підприємців, консалтингових фірм, страхових компаній та преса. В межах Інвестиційної конференції проводяться попередні роботи щодо розробки інвестиційної стратегії регіону.

В області затверджено каталог-довідник пропозицій по обсягах іноземних інвестицій для будівництва, реконструкції та технічного переозброєння підприємств Вінницької області. Постійно проводиться робота по оновленню інвестиційних проектів та бізнес-планів, готується до видання інвестиційний паспорт Вінницької області.

У Вінницькій області закінчує складатися інфраструктура інвестиційної підтримки. У області достатньо розвинута банківська інфраструктура - філії 12 найбільших банків України.

Найбільший досвід у супроводі іноземних інвестиційних проектів має Комерційний банк "Кредитпромбанк". "Кредитпромбанк" банк із 50% іноземним капіталом, зареєстрований НБУ 20 травня 1997 року як резидент України зі статутним капіталом 200 млн. DM. "Кредитпромбанк" входить у першу десятку "великих банків" України, займаючи по капіталу 22 місце, по сумарних активах 25, по кредитно-інвестиційному портфелі 17 місце серед 211 банків України.

У банку традиційно індивідуальний підхід до клієнтів, у комплекс послуг входить консультаційна підтримка, пошук українським клієнтам бізнес партнерів за рубежом. "Кредитпромбанк" установив прямі кореспондентські відношення із значними банками Німеччини, Австрії, Бельгії, США, Франції, такими як Deutsche Bank Ag, Commerzbank, Banque Commerciale Pour L'europe Du Nord, ING-Barings, Bank Brussels Lambert.

Інвестиційна робота банку організована за методикою, що успішно застосовувалася протягом 4 років у департаменті проектного фінансування ВАТ АБ “Інкомбанк” (Росія), що розроблена на основі методики KPMG.

У області діють Вінницьке регіональне відділення Української Спілки промисловців і підприємців, що об'єднує значні підприємства, спілку підприємців Вінницької області, що має відділення у всіх районах області, спілку фермерів Вінницької області, Торгово-промислову палату, Вінницьку універсальну товарну біржу.

На ринку консалтингових послуг працюють 4 фірми, деякі з яких активно співпрацюють з обласною адміністрацією. Наприклад “Інститут регіонального моделювання і аналізу”, за ініціативою якого створена Постійно діюча інвестиційна конференція, продовжує формувати базу даних інвестиційних пропозицій підприємств області. За дорученням обласної адміністрації це консалтингове підприємство презентує інвестиційні пропозиції та веде попередні переговори з інвестиційними фондами. Друге підприємство “Вінницький консалтинг-центр”, що активно займається тренінговими програмами для персоналу, маркетинговими дослідженнями та фінансовими обґрунтуваннями, підготовкою необхідної документації для залучення інвестицій.

По програмах технічної допомоги Україні створені за підтримкою USADI – “Вінницький консалтинг-центр”, за підтримкою TACIS “Вінницьке агентство по розвитку підприємництва”, що разом із консалтинговими підприємствами “Інститутом регіонального моделювання й аналізу” і “Рубін-консалт” можуть забезпечити всебічну консалтингову підтримку в підготуванні і реалізації інвестиційних проектів.

Зараз в Україні закінчується структурна перебудова економіки, це дуже хворобливий процес, він проходить складніше і довше чим у посттоталітарних країнах Східної Європи або Росії. Це обумовлено багатьма причинами, серед яких: 80 літня тоталітарна економіка, орієнтація

промислового виробництва на ВПК СРСР, розрив кооперативних зв'язків, утрата ринків СНД, значне подорожчання нафтопродуктів.

Залучення міжнародного капіталу в економіку регіону є найважливішою задачею зовнішньої політики місцевих органів виконавчої влади адже зрозуміємо, що капітал іде туди, де є сировина і дешева робоча сила, де є можливість для виробництва, де є ефективна підтримка влади, можливість дати потужні експортні потоки. І потрібен час, щоб зрозуміти такі принципи, як священність і недоторканість приватної власності, свобода підприємництва і вибору, особистий інтерес, як головний мотив підприємництва, конкуренція, опора на ринкову систему й обмежену роль держави в економічних взаємовідносинах.

Поки що ми не можемо пишатися показниками рейтингів, сформованих у світовій системі оцінок інвестиційної привабливості і ризику. Тому місцева влада повинна брати на себе відповідальність у забезпеченні максимального захисту прав інвесторів у регіоні - виступати гарантом створення режиму найбільшого сприяння, забезпечувати правову і законодавчу підтримку на місцях, лобіювати інтереси інвесторів в самих вищих державних колах.

3.3. Передумови створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні

В даний час питаннями залучення інвестицій і організації інвестиційної діяльності на території Вінницької області займається цілий ряд державних і недержавних структур. У їхньому числі тільки на рівні обласних органів управління можуть бути названі такі: обласна державна адміністрація (Головне управління економіки, радник голови облдержадміністрації з питань зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій), обласна рада, Вінницьке регіональне відділення Української Спілки промисловців і підприємців, Торгово-промислова палата, Агентство з розвитку малого та середнього підприємництва, Вінницький бізнес-

інкубатор та ін. Можна стверджувати, що майже усі відділи регіональних органів управління тим або іншим чином причетні до проблем інвестицій і займаються їхнім пошуком і залученням. Активну діяльність по залученню інвестицій ведуть також міські органи управління.

Прибутковість і привабливість бізнесу, пов'язаного з інвестиційною діяльністю, обумовили вихід на ринок, що формується, самих різноманітних суб'єктів економічної діяльності. Так, більшість консалтингових фірм, зареєстрованих на території області, є учасниками інвестиційних процесів. Широкий перелік організацій і структур, що виступають суб'єктами інвестиційної діяльності в регіоні, свідчить про те, що на його території фактично йде некерований процес інституціалізації інвестиційної сфери, що відповідає запитам ринкових умов господарювання. При цьому значні масштаби інвестиційного попиту, наявність достатньо високого потенціалу інвестиційної привабливості регіону, зародковий стан усіх сегментів національного інвестиційного ринку (прямих капітальних вкладень, грошової, фондового, нерухомості, об'єктів інтелектуальних інвестицій, науково-технічних новацій), відмінності у фаховому (професійному) рівні суб'єктів інвестиційної діяльності, - усе це дозволяє останнім діяти на території регіону достатньо автономно, не перетинаючись і не конкуруючи один з одним.

Проте, якщо для комерційних структур інвестиційна діяльність - це бізнес, то для регіональних органів управління, насамперед, - одна з ключових ланок управління регіональним соціально-економічним розвитком.

Ситуаційний аналіз окремих елементів регіонального ринку інвестицій проводився на базі даних, отриманих у результаті респондентного опитування. Вибір опитування в якості методу дослідження обумовлений недостатнім освітленням у науковій літературі й офіційній пресі регіональних проблем залучення інвестицій. Проблема, як правило, розглядається або на рівні макро-, або мікроекономіки. У якості респондентів виступали представники державних і підприємницьких

структур - суб'єкти інвестиційної діяльності на території регіону. Ціль опитування - оцінка інвестиційних процесів у регіоні безпосередньо їхніми учасниками.

Перед респондентами були поставлені питання про наявність і характер інвестиційної політики в регіоні, наявності координації інвестиційної діяльності і необхідності в ній, характері формування інвестиційного попиту і пропозиції, їхнього зв'язку з пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку регіону, стимулюючих і дестимулюючих інвестиційні процеси в регіоні чинників і ін. (дод.11.)

Опитування дозволило зробити слідуючі висновки.

На думку респондентів, у регіоні відсутня явно виражена інвестиційна політика. Непрямим відбитком інвестиційної політики регіону є соціально-економічні пріоритети, сформульовані в основних програмних документах, що визначають регіональний розвиток.

Респонденти відзначили в значній мірі стихійний і випадковий характер формування і задоволення інвестиційного попиту у відриві від соціально-економічних і структурних пріоритетів. Відповідно до даних опитування, усі суб'єкти економічної діяльності регіону зацікавлені в збільшенні інформованості і підвищенні прозорості інвестиційного ринку.

Як відомо, державний і місцеві бюджети не можуть розглядатися в якості інвестиційного джерела необхідних і суттєвих перетворень у регіоні. Іноземні кредити, що надходять у регіон, як правило, носять товарний і короткостроковий характер. У силу убогих інвестиційних можливостей регіональних органів управління на фоні масової фахової безграмотності керівників підприємств і підприємницьких структур підтримку одержують найбільш підготовлені проекти, у першу чергу ті, які відповідають критерію повернення засобів. У результаті контрольований інвестиційний пакет області формується достатньо стихійно, у відриві від соціально-економічних і структурних пріоритетів розвитку, тобто випадковий характер формування інвестиційного пакета закладається вже на етапі відбору проектів.

Слід зазначити, що інвестиційний пакет області формується не тільки з боку попиту, але і з боку пропозиції. Міжнародні організації роблять відбір проектів на підставі мотивувань, що не розкриваються, тобто критерії відбору залишаються за інвесторами. Це також вносить елемент випадковості у формування інвестиційного пакета регіону, деякою мірою останній стає заручником інтересів закордонних інвесторів.

У підприємницькому секторі процес залучення інвестицій здійснюється, як правило, у результаті наявних особистих зв'язків і напрацьованих професіональних технологій. Підприємницькі структури регіону, спираючись на власний або позиковий капітал, як правило беруть участь у реалізації інвестиційних проектів в виробництво та у інфраструктурні об'єкти. Вартість інвестиційних пакетів окремих структур коливається в межах від декількох тисяч доларів до декількох мільйонів доларів із терміном від 12 до 36 місяців, іноді до 5 років.

Різноманітним є рівень ефективності діяльності перерахованих структур. У умовах нерозвиненого і високоризикового вітчизняного інвестиційного ринку, відсутності професіональних навичок і зв'язків, ефективність посередницької діяльності (співвідношення укладених договорів до числа що планувалися) комерційних структур є досить низькою, і ще менш ефективною є діяльність державних структур. На думку респондентів-підприємців, державні структури формують “убитий” і “мертвонароджений” інвестиційний пакет, а їхній пакет - активний і працюючий.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день вже починалися спроби упорядкування інвестиційного попиту на території області.

В межах Інвестиційної конференції продовжує створюватись база даних інвестиційних пропозицій підприємств області, що є однієї з перших таких спроб формування галузевого інвестиційного пакета області. На теперішній час в базу даних увійшли біля 30 інвестиційних пропозицій. Зроблено перші кроки в даному напрямку, які виявили недостатню

активність окремих керівників, відсутність на підприємствах професіоналів у питаннях залучення інвестицій, спроби обійтися власними силами, не звертаючись за допомогою до кваліфікованих структур ззовні і т.д. Сформована база даних є явно неповною, складеною на базі матеріалів, що надійшли від більш активних здобувачів інвестицій і, як правило, не є результатом обґрунтованого опрацювання.

Тією ж мірою дане зауваження може бути звернено і до Державної програми соціально-економічного розвитку Вінницької області на період до 2010 року. Програма, як відомо, також базується лише на тих матеріалах, що були отримані на адресу її координаторів і упорядників, тобто проекти і заходи, які входять в її склад є лише відбитком ініціативи одних і відсутності її в інших. Мова в даному випадку йде не про ефективність програмно-цільового методу, а про повноту і якість інформації, що збирається, обґрунтованості величини інвестиційного попиту і джерела його задоволення.

Необхідність посилення регулюючої ролі держави в економічному житті України ставить задачу удосконалювання інвестиційної політики в регіонах шляхом відновлення, а точніше, створення наново механізму управління інвестиційною діяльністю.

У якості базового документа формування державної інвестиційної політики в даний час розглядаються “Основні напрямки інвестиційної політики на 1999-2001 р.”, підготовлені відповідно до Указу Президента України від 18 серпня 1999 р. №1004/99, де сформульовані цілі і задачі державного інвестиційної політики, а також механізми і підходи до стимулювання інвестиційної діяльності в Україні на період по 2001 рік включно.

Виходячи з цього документа загальний прогнозований обсяг інвестицій в Україні в цьому періоді повинний скласти 59,8 млрд. гривень і відповідно по роках у цінах відповідного років: 18,2; 19,2; 21,8 млрд. гривень. Основні

джерела інвестиційних ресурсів і їхні обсяги, перелічені в частках до загальних обсягів, приведені в табл. (дод.12.).

Як випливає з таблиці, власні кошти підприємств і організацій розглядаються в якості головного інвестиційного джерела. Стабільну і сприятливу кон'юнктуру в реальному секторі, відповідно до “Основних напрямків”, повинні забезпечити зміни в державній податкової і фінансово-кредитної політика.

Відповідно до прогнозу іноземні інвестиції в Україні протягом усього цього періоду повинні скласти біля 1 млрд. грн. при потребі 7-8 млрд. дол. щорічно. Відомо, що за роки незалежності у країну надійшло іноземних інвестицій ледве більше 3 млрд. дол. Це відповідає обсягу інвестицій, одержуваних середнім містом Польщі щорічно. Відсутність в Україні досвіду управління іноземним інвестуванням не сприяло притягненню в країну прямих іноземних інвестицій. Проте, в Вінницькій області спостерігається ріст прямих іноземних інвестицій. Лише в 2000 році в область ввезено іноземних інвестицій на суму майже 10,5 млн.дол.США, із них у вигляді майна 9,8 млн.дол.США, що складає 93,7 % від загальної суми іноземних інвестицій (із близько трьохсот зареєстрованих спільних із суб'єктами господарювання іноземних держав підприємств, на кінець 2000 року їх діє близько ста).

Відмітимо такі стадії приходу іноземних інвесторів в регіон: імпорт/експорт товарів, послуг, їхнє фінансування - утворення СП для випуску продукції, яка ітиме в основному на експорт - участь у приватизації - інвестиції у виробничий сектор - інвестиції в інфраструктуру (готелі, зв'язок, ЗМІ і т.д.) - інвестиції у фондовий ринок. При цьому рідко буває, що наступна стадія розвивається вдало без нормального розвитку попередньої. Цей досвід може бути враховано при формуванні регіонального інвестиційної політики у по відношенню до іноземних інвесторів.

Отже, можна відмітити, що характерними рисами утворюваного регіонального механізму управління інвестиційною діяльністю повинні стати:

- орієнтування інвестиційної діяльності в регіоні в напрямку основних пріоритетів його соціально-економічного розвитку;
- диверсифікація джерел інвестування соціально-економічного розвитку регіону;
- мобілізація інвестиційного потенціалу регіону;
- кооперування всіх можливих джерел інвестування для спільного фінансування розвитку регіону;
- сприяння в поліпшенні інвестиційного клімату, мобілізація регіональних резервів його оптимізації; підвищення привабливості регіону для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

Під інвестиційним потенціалом у даному випадку розуміються не тільки грошові накопичення, виробничий і будівельний комплекс, але і такі соціально-економічні показники регіону як професійно-кваліфікаційна структура робочої сили, освітній рівень населення, спроможність до швидкого перенавчання й ефективної праці, підприємницька активність, гнучкість і ефективність регіональної системи управління.

Координацію ж інвестиційної діяльності слід розглядається як один з основних елементів цілісного механізму управління інвестиційною діяльністю. Її ціль - мобілізація і раціональне використання інвестиційного потенціалу регіону, консолідація інвестиційних ресурсів на реалізацію інвестиційних пріоритетів регіонального розвитку.

В даний час проблема розробки механізму координації набуває тієї ж актуальності і гостроти, що і проблема власне дефіциту інвестиційних ресурсів.

Основні задачі координації можуть бути сформульовані в такий спосіб:

1. Узгодження діяльності різноманітних гілок влади (виконавчої і законодавчої) і органів територіального управління (обласних, міських, районних) у вирішенні інвестиційних проблем регіону.

2. Формування інвестиційного пакету регіону, що охоплює як виробничу сферу, так і соціальну інфраструктуру.

3. Сприяння в реалізації інвестиційних намірів усіх суб'єктів економічної діяльності на території регіону. Відпрацьовування схем і механізмів залучення й акумуляції ресурсів для реалізації масштабних регіональних програм. Розробка системи заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні.

4. Сприяння впровадженню проектів інноваційного характеру, спроможних дати достатньо високий прибуток або забезпечити значний позитивний соціальний ефект при помірних вкладеннях.

5. Інтеграція інтелектуального і підприємницького потенціалу регіону, думок і досвіду територіальних управлінців, підприємницьких і наукових структур регіону. Підвищення інформованості суб'єктів інвестиційної діяльності; збільшення прозорості інвестиційного ринку на території регіону.

6. Забезпечення соціальної, економічної й екологічної безпеки інвестиційної діяльності, із тим щоб реалізація підприємницьких інтересів не наносила збитку державі та регіону.

7. Сприяння міжрегіональному і міжнародному економічному співробітництву.

Слід відмітити інтерес і прагнення усіх, із числа охоплених опитуванням суб'єктів інвестиційної діяльності, до взаємодії і координації, їхню орієнтацію на вирішення соціально-економічних проблем регіону, створення в інвестиційному просторі регіону цивілізованого ринку інвестицій із розвитком усіх його сегментів.

У основу формування механізму координації інвестиційної діяльності в регіоні повинні бути покладені, у першу чергу, такі принципи:

1. До складу інвестиційних пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону повинні бути включені як пріоритети довгострокового характеру, так і найбільше актуальні пріоритети сьогодення.

2. Рівною мірою уваги потребують як виробництво, так і об'єкти соціальної інфраструктури і життєзабезпечення населення регіону. Важко погодитися з точкою зору, що в умовах економічного спаду економічні пріоритети повинні превалювати над соціальними. Так, медико-демографічна ситуація в регіоні потребує вже зараз включення до складу пріоритетних програм і проектів, пов'язаних із життєзабезпеченням населення.

3. Створення умов для кооперації і конкуренції одночасно у відношенні всіх суб'єктів інвестиційної діяльності. Використання даного принципу буде сприяти формуванню в регіоні цивілізованого ринку і вирішенню цільових задач регіонального розвитку.

Територіальні органи управління володіють цілим рядом мір прямого і непрямого впливу на інвестиційні процеси, використовуючи при цьому як ринкові, так і адміністративні методи регулювання. Вони мають визначені ресурси й економічні важелі, у тому числі: право власності на майно і землю, що дозволяє їм виступати гарантом під інвестиційні проекти, вони мають засоби для часткового фінансування об'єктів із місцевого бюджету, тут здійснюється реєстрація підприємств і т.п.

Задача координації як засобу активізації інвестиційної діяльності і підвищення її ефективності достатньо складна, що в значній мірі пов'язано не тільки з об'єктивними причинами, наприклад, необхідністю одночасного забезпечення умов для кооперації і конкуренції, але і цілим рядом причин суб'єктивного характеру, обумовлених насамперед повільним ходом реформ і прогалинами в нормативно-законодавчій. Відсутність Концепції державного регіональної політики, у першу чергу, у частині фінансових і організаційних умов для реалізації регіональними органами своїх повноважень, не дозволяє Україні використовувати великий досвід регіонального управління Росії й у

тому числі таких просунутих регіонів, якими є Саратовська, Ульяновська, Ярославська області.

Отже, оптимізація інвестиційного клімату повинна спиратися на використання організаційних, економічних, соціально-економічних і соціальних резервів власне регіонального характеру.

У їхньому числі:

1. Санація і реструктуризація неефективних виробництв на території регіону. Продовження й удосконалення процесів приватизації, у тому числі приватизація під інвестиційні зобов'язання. Розробка і впровадження системи заходів постприватизаційної підтримки підприємств.

2. Формування регіональної інвестиційної інфраструктури: страхових, консалтингових, інжинірингових, аудиторських і ін. фірм, іпотечних і інвестиційних банків, створення в банках інвестиційних відділів; формування і розвиток інноваційної інфраструктури, адаптованої до ринкового середовища; пайових, пенсійних фондів для залучення заощаджень населення.

3. Сприяння в розвитку підприємництва, підтримка малого і середнього бізнесу, підвищення професійної культури і соціальної орієнтації підприємницької діяльності, залучення Міжнародних програм до малого і середнього бізнесу.

4. Подолання інформаційної закритості підприємств, збільшення інформованості учасників інвестиційного процесу і підвищення прозорості інвестиційного ринку.

5. Зниження кримінальних і екологічних ризиків у регіоні.

6. Надання більшої керованості процесам, що відбуваються в економіці і соціальній сфері регіону. Врегулювання співвідношення владних і управлінських функцій різноманітних органів територіального управління.

7. Сприяння в підвищенні кваліфікаційного рівня управлінських кадрів, набуттю ними навичок відповідно територіального і галузевого менеджменту.

8. Розробка і реалізація міжрегіональних і міжнародних договорів про співробітництво; більш повне використання регіоном можливостей європейської інтеграції і міжнародних фінансових організацій.

9. Перехід до активної політики зайнятості, розробка і впровадження системи стимулювання створення нових робочих місць, сприяння заходам щодо ефективної зайнятості населення; формування регіональної системи соціального захисту населення, яка об'єктивно не спроможна себе забезпечити і створює соціальну напругу у суспільстві; підвищення рівня і якості життя населення, поліпшення умов життєдіяльності.

Останній чинник, як і ряд інших чинників приведеного переліку, є одночасно і резервом, і результатом активізації інвестиційної діяльності. І навпаки, інвестиції в соціально-економічні чинники інвестиційного потенціалу (усе, що пов'язано з людиною) сприяє його послідовному росту.

Задача координації інвестиційної діяльності потребує також створення в регіоні спеціально орієнтованої інформаційної системи, основними функціями якої повинні стати: спостереження, аналіз і прогноз інвестиційних процесів на території регіону.

В даний час визначений моніторинг здійснюють органи Держкомстату, що фіксують окремі показники інвестиційного процесу. Проте висока відповідальність прийняття інвестиційних рішень потребує, щоб перелік інформаційних показників був значно ширше.

Створювана система моніторингу повинна вести спостереження і контроль, у першу чергу, по таким напрямкам:

- моніторинг попиту і пропозиції на всіх сегментах інвестиційного ринку регіону;
- моніторинг інвестиційного клімату й інвестиційної привабливості в макроекономічному, регіональному і галузевому розрізах (у першу чергу, відслідковування державних нормативно-законодавчих документів, постанов і рішень територіальних органів управління, які прямо або опосередковано впливають на інвестиційні процеси);

- моніторинг реалізації інвестиційних програм і проектів, тобто збір і надання даних для оцінки ефективності інвестиційних процесів і інвестиційної діяльності.

Інвестиційна привабливість регіону може оцінюватися по слідуючих узагальнених показниках:

1. Рівень загальнооекономічного розвитку регіону;
2. Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;
3. Демографічні характеристики регіону;
4. Рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону;
5. Рівень криміногенних, економічних і інших ризиків.

Кожний із перерахованих узагальнених показників формується на основі сукупності аналітичних показників, одержуваних із регіональної статистика і з інших джерел. Наведений перелік показників у значній мірі може бути використаний для характеристики найбільше розвинутого сегмента інвестиційного ринку - ринку капітальних вкладень.

Рівень загальнооекономічного розвитку регіону характеризує потенційну потребу в обсягах інвестування, можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел, сукупну ємність регіонального ринку. Для такої оцінки можуть використовуватися такі показники:

- питомий вага регіону у ВВП і національному доході;
- обсяг виробленої промислової продукції на душу населення;
- рівень самозабезпечення регіону основними продуктами харчування (обсяг виробництва відповідних видів сільськогосподарської продукції на душу населення);
- середній рівень заробітної плати робітників у регіоні;
- обсяг і динаміка капітальних вкладень і регіоні на одного жителя;
- питома вага збиткових підприємств із загальної кількості функціонуючих компаній і фірм і ін.

Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону може характеризувати темпи реалізації інвестиційних проектів. Для цієї цілі використовуються такі показники:

- число підрядних будівельних компаній і фірм усіх форм власності;
- обсяги місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів;
- виробництво енергетичних ресурсів (у перерахунку на електроенергію) на душу населення;
- протяжність залізничних колій повідомлення в розрахунку на 100 кв. км території;
- протяжність автодоріг із твердим покриттям;

Демографічні характеристики регіону характеризують потенційний об'єм попиту населення на споживчі товари і послуги, а також можливості залучення кваліфікованої робочої сили в виробництво. Предметом аналізу при цьому є такі показники:

- питома вага населення регіону в загальній чисельності жителів України;
- співвідношення міських і сільських жителів у регіоні;
- питома вага населення, зайнятого в суспільному виробництві на підприємствах усіх форм власності;
- рівень кваліфікації робітників, зайнятих у суспільному виробництві й ін.

Рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону характеризує відношення місцевих органів самоврядування до проведення ринкових реформ і створенню відповідного підприємницького клімату. Для такої оцінки можуть бути використані такі показники:

- питома вага приватизованих підприємств у загальному числі підприємств комунальної власності;

- питома вага компаній і фірм недержавних форм власності в загальній кількості виробничих підприємств регіону;
- чисельність спільних компаній і фірм із закордонними партнерами;
- чисельність банківських установ у регіоні, інвестиційних відділів банків і власне інвестиційних банків;
- чисельність товарних бірж на території регіону й ін.

Рівень криміногенних, економічних і інших ризиків характеризує ступінь безпеки інвестиційної (а згодом виробничої) діяльності в регіоні. У цих цілях варто розглядати такі показники:

- рівень економічних злочинів (по основним видам і в цілому) в розрахунку на 100 тис. жителів;
- питома вага підприємств із шкідливими викидами в загальній кількості промислових підприємств;
- середній радіаційний фон і містах регіону;
- питома вага незавершених будівельних об'єктів у загальній кількості початих будівництвом об'єктів за останні роки й ін.

Крім моніторингу як власне спостереження необхідною функцією інформаційної системи повинна бути інформаційно-аналітична робота. Тут, насамперед, повинні здійснюватися:

- аналіз відповідності проектів регіональним пріоритетам, критеріям безпеки й ін.;
- оцінка динаміки інвестицій і чинників інвестиційного клімату, що забезпечують контроль чинників, що стимулюють і дестимулюють інвестиційні процеси в регіоні;
- оцінка ефективності інвестиційної діяльності й інвестиційних процесів і ін.

Саме створення інформаційної системи повинна стати передумовою більш повного використання регіоном власного інвестиційного і соціально-економічного потенціалу, його збереження і поступального розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи все вищесказане, відмітимо, що інвестиційне забезпечення суб'єктів господарювання має здійснюватись на трьох рівнях – державному, регіональному і на рівні підприємства. Основною метою інвестиційної політики повинно стати досягнення максимальної узгодженості дій на всіх цих рівнях.

На загальнодержавному рівні встановлюються визначальні параметри інвестиційного клімату (стабільність законодавчого поля, правовий захист інвесторів, критеріально-мотиваційні заходи тощо), чітко окреслюються пріоритетні шляхи його розвитку, межі компетенції органів влади і відповідних державних і регіональних інституцій. Крім цього держава має здійснювати безпосереднє регулювання сфери інвестування через податкову, фінансово-кредитну системи, а також за допомогою інших заходів загальноекономічного характеру. Таким чином, можна стверджувати про вирішальну роль держави у формуванні інвестиційного клімату.

Поряд з цим, регулюванням інвестиційної сфери на макрорівні, не може охопити всіх його аспектів, врахувати особливості розвитку кожної території. Тому важливим рівнем такого регулювання є регіональний рівень.

Саме тут повинен безпосереднє формуватися інвестиційно-привабливий імідж території, мають передбачатися заходи стимулювання тих чи інших галузей, або конкретних підприємств з метою розв'язання існуючих проблем.

На третьому рівні – рівні підприємств – мають розроблятися конкретні інвестиційні проекти і здійснюватися їх реалізація.

Важливим напрямом збільшення інвестицій є створення умов для стимулювання повернення в Україну вітчизняного капіталу, що перебуває у зарубіжних банках, та запобігання подальшого витоку капіталу з країни. Цьому сприяло б прийняття законодавчого акту про амністію коштів, які були вивезені за кордон і мають некримінальне походження.

Одним з напрямів збільшення обсягів інвестицій є залучення венчурного капіталу. Основними джерелами цього капіталу є:

- інституціональні інвестори;
- приватні інвестори;
- великі компанії.

Реалізаторами програм розміщення венчурних фінансових ресурсів мають виступати фонди ризикового капіталу.

Досвід переконує, що у пошуку потенційних інвесторів (особливо іноземних) регіонам потрібна допомога з боку держави. Адже досвід спілкування з іноземними інвесторами через посольства, різні формальні і неформальні організації свідчить, що досягти тут високого результату без системної роботи неможливо.

Що ж регіону потрібно у цьому плані від держави? Насамперед роль координатора. Регіони повинні мати постійний доступ до загальнодержавної бази даних про потенційних інвесторів, до інформації про наявні кредитні лінії.

Доцільно створити на державному рівні своєрідний банк інвестиційних пропозицій, який володів би переліком можливих інвестиційних вкладень, а регіони на конкурентних засадах пропонували б свої проекти і “приземляли” їх на конкретних територіях.

Виходячи з завдань реформування системи залучення інвестицій, постала необхідність кардинальної реорганізації акціонерної компанії “Держінвест України” і створення її структурних підрозділів чи представництв у всіх регіонах України. Головною метою діяльності цієї структури має стати підтримка внутрішніх і іноземних інвесторів на всіх стадіях інвестиційного циклу - від пошуку партнера і укладання угоди до отримання прибутку і повернення, у разі необхідності вкладених коштів.

Враховуючи те, що основним джерелом інвестування є внутрішні інвестиції, одним з головних завдань є їх пошук та спрямування на розвиток економіки. Джерелами накопичення внутрішніх інвестицій мають стати:

- ✓ амортизаційні відрахування суб'єктів господарювання;
- ✓ кредитні ресурси банків і кошти інших фінансово-промислових конгломератів;
- ✓ запозичення населення;
- ✓ кошти тіньового сектора економіки.

На сьогодні в Україні ще не створені сприятливі умови для інвестиційної діяльності. Виходячи з низького рейтингу інвестиційної привабливості української економіки, можна передбачити особливості інвестиційної стратегії нерезидентів на найближчий час:

- основними інвесторами швидше за все будуть міжнародні фінансові організації та уряди західних країн за неекономічними пріоритетами під гарантії Уряду України;

- особливістю інвестиційної стратегії іноземних інвесторів буде пріоритет короткотермінової максимізації прибутків, що означає концентрацію активності насамперед у сфері послуг, торговельно-посередницькій діяльності, а також у харчовій промисловості, легкій та інших схожих за виробничо-економічними характеристиками галузях. Іноземні інвестори не зацікавлені фінансувати в Україні високотехнологічне виробництво;

- участь у інвестиційному процесі відомих фірм, найшвидше, зводитиметься до створення стратегічних засад на перспективному ринку;

- ділової активності слід чекати від малих та середніх компаній.

Виходячи з незначних обсягів інвестування, доцільно ці кошти спрямовувати в пріоритетні галузі, які є визначальними для України.

Це насамперед:

високотехнологічні, наукоємкі галузі: літако-, судно-, та ракетобудування, де Україна має чимало досягнень світового рівня;

патентно-ліцензійна діяльність, "ноу-хау", інжиніринг;

добувна й металургійна галузі: кольорові метали, уран, вугілля, сталь і прокат, що мають попит на світовому ринках;

конверсія: виробництво обладнання на машинобудівних високотехнологічних підприємствах колишнього військово-промислового комплексу для забезпечення експорту й ресурсозбереження в народному господарстві;

незавершене будівництво;

надлишкові потужності в ряді секторів: чорна металургія, виробництво цукру та цементу, суднобудування тощо;

інфраструктура, оскільки вигідне географічне середовище, транзитні перевезення й транспортування сировини наявними нафто- та газопроводами становлять значне джерело валютних надходжень;

агропромисловий комплекс та обробна сільськогосподарська промисловість. Але на сільське господарство поки що можна розраховувати лише в плані внутрішнього споживання, а не експорту.

Для нарощування зовнішніх інвестиційних ресурсів можна використовувати систему заохочення, що враховує якісні характеристики інвестицій. Наприклад, можна запровадити іншу методику розподілу прибутку спільних підприємств. Так, прибуток можна розподіляти не пропорційно часткам партнерів у статутному фонді, як це практикується сьогодні, а з урахуванням ступеня активності різних частин статутного фонду в процесі виробництва та одержання прибутку. Використання такого підходу підвищило б зацікавленість інвесторів у внесенні до статутного фонду прогресивної техніки та технологій, ноу-хау, використання яких підвищило б конкурентоспроможність продукції.

Вищесказане дозволяє зробити такі висновки.

1. Особливістю сучасного етапу реформування державного управління повинна стати регіоналізація всіх аспектів соціально-економічної життєдіяльності держави. Водночас у даний час відсутня необхідна

нормативно-законодавча і методологічна база територіального управління, у тому числі управління інвестиційною діяльністю в регіоні.

2. Характерними рисами інвестиційних процесів у регіоні в даний час є:

- величезний інвестиційний попит;
- задоволення значної частини інвестиційного попиту в тіньовому секторі економіки;
- відсутність механізму формування інвестиційного пакета області, схем мобілізації спільного фінансування;
- відсутність значних інвестиційних проектів регіонального масштабу;
- фахова невідповідність до здійснення інвестиційної діяльності більшості керівників державних підприємств і підприємницьких структур.

3. Следствием переходу до новых условий хозяйствования и реформирования системы государственного управления является необходимость внедрения в сферу управления территориальным развитием стилей и методов предпринимательского управления, что означает переход от прямого администрирования к менеджменту.

4. Задача территориальных органов управления заключается в создании регионального механизма управления инвестиционной деятельностью, главными элементами, которые должны стать механизмы координации инвестиционной деятельности и оптимизации инвестиционного климата. Важно, что в области, как показало экспертное опитування, для этого предпосылки (добрая воля субъектов инвестиционной деятельности).

5. Цель координации заключается в мобилизации инвестиционного потенциала региона и консолидации инвестиционных ресурсов в направлении социально-экономических приоритетов развития долгосрочного характера и наиболее актуальных приоритетов сегодняшнего дня. Одним из основных принципов является обеспечение в регионе условий для кооперации и конкуренции всех субъектов инвестиционной деятельности.

6. Існують значні і різноманітні власне регіональні резерви оптимізації інвестиційного клімату. У їхньому числі: усунення інформаційної закритості підприємств, підвищення прозорості інвестиційного ринку й інвестиційної діяльності в регіоні.

7. Першочерговою задачею є створення в регіоні спеціально орієнтованої інформаційної системи, одним з основних блоків якої повинен стати моніторинг інвестиційної діяльності і ринкового середовища на рівні підприємств, фірм, галузей, регіону і на макрорівні.

8. Ставка на внутрішні інвестиції потребує розробки регіональної системи заходів для залучення засобів фізичних і юридичних осіб регіону в інвестування регіонального розвитку.

3.2. Рекомендації.

На підставі зроблених висновків можуть бути висловлені такі рекомендації.

1. З метою створення регіональної нормативно-правової бази інвестиційної діяльності рекомендується необхідним на рівні обласної держадміністрації й обласної Ради народних депутатів обговорити і спільно прийняти ряд документів, у тому числі про ведення інвестиційної діяльності на території Одеської області (методах її стимулювання, вимогах до інвестиційних проектів і ін.), про систему гарантій і страхуванні інвестиційних ризиків і т.п. Це дозволить радикально активізувати інвестиційну діяльність і поліпшити інвестиційний клімат у регіоні.

2. Регіональним органам управління необхідно чітко сформулювати систему соціальних і економічних пріоритетів розвитку регіону, у тому числі інфраструктурних, виділити серед них пріоритети довгострокового характеру і пріоритети, що потребують реалізації вже сьогодні.

3. Розробити систему моніторингу інвестиційної діяльності й інвестиційного клімату в регіоні (починаючи від схеми збору інформації і закінчуючи формою її надання), що повинна стати одним із блоків інформаційно-аналітичної системи інвестиційної діяльності в області. З цією

ціллю, очевидно, варто створити організацію напівкомерційного або комерційного типу, наприклад, Інформаційне Агентство по інвестиціях і розвитку, функціями якого повинні стати спостереження, аналіз і прогноз інвестиційних процесів у регіоні і динаміки середовища. Зацікавленим особам інформація буде видаватися на платній, пільговій або іншій основі. У рамках Інформаційного Агентства може також проводитися підготовка інвестиційних проектів (бізнес-планів) по стандартах (ЮПІДО?), необхідні маркетингові дослідження в рамках проектів і т.д.

4. Почати формування як можна більш повного інвестиційного портрета області, орієнтованого на реалізацію основних пріоритетів соціального й економічного розвитку з указівкою реальних джерел фінансування інвестиційного попиту. У перспективі поставити задачу формування бізнес-плану області як результату стратегічного планування.

5. Об'єднати зусилля територіальних органів управління, науково-дослідних, комерційних структур регіону, що мають знання і досвід інвестиційної діяльності, у тому числі досвід залучення і просування інвестицій і інвестиційних проектів, мобілізації спільного фінансування, і зацікавлених в активізації інвестиційних процесів у регіоні, - у становленні інвестиційного ринку і підвищенні його прозорості, а також у рішенні регіональних соціально-економічних проблем розвитку. Проводити аналіз резервів оптимізації інвестиційного клімату і підвищення інвестиційної принадності для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

6. Вести систематичну і цілеспрямовану роботу з налагодження схем залучення, мобілізації і реалізації інвестицій і інвестиційних проектів у регіоні, у першу чергу, схем, що можуть здешевити інвестування. Приділяти особливу увагу проектам інноваційного характеру, розвитку венчурного бізнесу, проектам, що сприяють створенню нових робочих місць; при доборі інвестицій і проектів активно використовувати конкурсні механізми. З використанням засобів масової інформації проводити роботу з притягнення

засобів населення в інвестування розвитку регіону через пайові, пенсійні, страхові фонди і компанії.

7. Відпрацювати регіональний механізм гарантій від комерційних ризиків, у тому числі шляхом створення фонду страхування інвестицій, в основному що наповняється за рахунок засобів обласного бюджету.

8. Активно впроваджувати в практику світовий досвід територіального менеджменту, почати формування банку даних вітчизняного і закордонного досвіду державного регулювання інвестиційної діяльності в регіоні з корекцією на існуюче національне законодавство, насамперед у відношенні прав і обов'язків територіальних органів управління.

9. З огляду на той факт, що рівень кваліфікації територіальних менеджерів, як власне і менеджерів підприємств і фірм, є найважливішою складовою інвестиційного потенціалу території і чинником інвестиційної привабливості, що обумовлює ефективність інвестиційної діяльності і територіального менеджменту, - добір кадрів-управлінців у регіоні здійснювати на конкурсній основі.

Таким чином:

1. Насамперед необхідно створити стійку законодавчу структуру оподаткування відповідно до міжнародних норм.

2. Податкові канікули у перехідній економіці можуть відігравати суттєву допоміжну роль на даному етапі створення бази ринкової діяльності у країні.

3. Ступінь передбачених податкових пільг за інвестований капітал і кредити потрібно обмежити.

4. Інвестиції, що дають право на стимулювання, мають бути чітко визначені, а правила - максимально прості.

5. Стимули повинні вводитися тільки на обмежений період.

6. Податкові канікули слід використовувати лише на відповідні їхньому призначенню цілі. Інакше вони можуть призвести до зловживань.

7. Країни з перехідною економікою будуть імпортувати капітал. Тому податкова політика повинна забезпечити країнам-джерелам справедливую частку прибутку підприємств, що функціонують на їхній території.

8. Мережа податкових угод є важливою частиною податкової політики, спрямованої на залучення іноземних інвестицій. Існує дві категорії таких угод, розрахованих на стратегічні перспективи. Перша - угоди між країнами регіону й іншими країнами, друга - угоди між країнами регіону.

9. Податкова конкуренція - важливий чинник роботи з податковими стимулами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996р., №254к/96-ВР.
2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 20.03.91р., №873-ХІІ.
3. Закон України "Про власність" від 07.02.1991р., №697-ХІІ.
4. Закон України "Про вступ України в Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Міжнародну фінансову корпорацію, Міжнародну асоціацію розвитку і Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій" від 03.06.92р., №2402-ХІІ.
5. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.1991р., №1576-ХІІ.
6. Закон України "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні" від 17.12.93р., №3744а-ХІІ.
7. Закон України "Про дію міжнародних договорів на території України" від 10.12.91г., №1953-ХІІ.
8. Закон України "Про економічну незалежність України" від 30.08.90р., №143-ХІІ.
9. Закон України "Про заставу" від 02.10.1992р., №2654-ХІІ.
10. Закон України "Про захист іноземних інвестицій" від 10.09.91р., №1540а-ХІІ.
11. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.91р., №960-ХІІ.
12. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.91р., №1560-ХІІ.
13. Закон України "Про колективне сільськогосподарське підприємство" від 14.04.1992р., №2114-ХІІ.
14. Закон України "Про концесії" від 16.07.1999р., №997-ХІV.
15. Закон України "Про міжнародні договори України" від 22.12.93р., №3768-ХІІ.

16. Закон України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" від 18.02.1992 р., №2132-ХІІ.
17. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.1994р., №335/94-ВР.
18. Закон України "Про оренду землі" від 16.10.1998р., №161-ХІV.
19. Закон України "Про підприємництво" від 07.02.1991р., №698-ХІІ.
20. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27.03.1991р., №887-ХІІ.
21. Закон України "Про приватизацію майна державних підприємств" від 19.02.1997р., №89-97-ВР.
22. Закон України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" від 23.09.94р., №185/94-ВР.
23. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996р., №93/96-ВР.
24. Закон України "Про систему оподаткування" від 25.06.91р., №1251-ХІІ.
25. Закон України "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні" від 19.09.1997р., №535/97-ВР.
26. Закон України "Про форми власності на землю" від 30.01.1992р., №2073-ХІІ.
27. Закон України "Про ціни і ціноутворення" 03.12.1990р., №507/90-ВР.
28. Закон України "Про цінні папери і фондову біржу" від 18.06.1991р., №1201-ХІІ.
29. Указ Президента України "Про залучення іноземних інвестицій в економіку України" від 28.06.1999р., №759/99.
30. Указ Президента України "Основні напрямки інвестиційної політики на 1999-2001 р." від 18.08.1999р., №1004/99.
31. Указ Президента України "Про Положення про Агентство координації міжнародної технічної допомоги" від 26 червня 1995 р., № 488/95.
32. Указ Президента України "Питання Національного агентства України з реконструкції та розвитку" від 30 серпня 1996 р., № 771/96 із змінами від:

- 23.04.1998р., №357/98; 10.08.1998р., №866/98; 21.02.2000р., №271/2000; 31.07.2000р., №935/2000.
- 33.Указ Президента України “Про стимулювання виробництва телевізорів кольорового зображення” від 04.07.1998р., №737/98.
- 34.Указ Президента України “Про утворення Національного агентства України з реконструкції та розвитку” від 2 липня 1996 р., № 493/96.
- 35.Указ Президента України “Про Українську державну кредитно-інвестиційну компанію” від 8 серпня 1995 р., № 719/95.
- 36.Розпорядження Президента України “Про заходи щодо координації роботи органів державної виконавчої влади з міжнародними фінансовими організаціями у питаннях економічного співробітництва” від 7 лютого 1995 р., №28/95-рп.
- 37.Декрет Кабінету Міністрів України "Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення" від 8 квітня 1993 р., №30-93.
- 38.Декрет Кабінету Міністрів України "Про забезпечення єдності вимірювань" від 26 квітня 1993 р., № 40-93.
- 39.Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 10 травня 1993 р., № 46-93.
- 40.Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку підприємств, приватизацію майна яких, що перебуває у загальнодержавній власності, доцільно здійснити із залученням іноземних інвестицій” від 2 березня 1994 р., № 126/94.
- 41.Постанов Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку підприємств, приватизацію майна яких, що перебуває у загальнодержавній власності, доцільно здійснити із залученням іноземних інвестицій” від 17 січня 1995 р., № 32/95.
- 42.Постанов Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок держаної реєстрації іноземних інвестицій” від 18.08.1996р., №928/96.

- 43.Постанова Кабінету Міністрів України “Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки” від 1 червня 1995 р., № 384/95.
- 44.Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення Агентства міжнародного співробітництва та інвестицій” від 2 вересня 1993 р., № 695/93.
- 45.Лист Державної Податкової адміністрації “Про податкове стимулювання інвестиційної діяльності” від 29.01.1998р., №15-2218.
- 46.Розпорядження голови Вінницької обласної державної адміністрації “Про створення Постійно діючої інвестиційної конференції” від 13.04.1999р., № 168.
- 47.Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента.- М.: Финансы и статистика, 1998.
- 48.Батура А.В., Дедиков О.І. Інвестиції як чинник оптимізації відтворювальних процесів в Україні. // Природа людини і динаміка соціально-економічних процесів: Зб. статей, вип.1,- Д.: Наука і освіта, - 1998. – С. 45.
- 49.Бачевська Ж. Проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності.// Економіка, фінанси, право. - 1997. - №8. – С. 16-20.
- 50.Безуглий А.А. Вплив амортизаційної політики на прибуток і доходи бюджету // Фінанси України. - 2000. - №1. - С.13-19.
- 51.Біла С. Проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату в процесі структурних перетворень економіки України // Вісник УАДУ. - 1999. - №2. - С. 95-106.
- 52.Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, 1995.
- 53.Богатырев А.П. О регулировании иностранных инвестиций в национальном и международном праве // Сов. государство и право, 1992. - №1. – С. 103-108.
- 54.Богачевич П. Селективне заохочення прямих іноземних інвестицій // Розбудова держави. – 1998. - №3/4. - С. 40-50.

- 55.Богиня Д., Волинський Г. Структурна перебудова економіки і проблема інвестицій. // Економіка України. – 1998. – №12.
- 56.Бондарчук І. Державні пріоритети у сфері залучення зарубіжних інвестицій // Збірник наукових праць УАДУ.- 1999.- Вип. 2. Ч.1.- С. 3-5.
- 57.Бондарчук І. Економічна мотивація іноземного інвестування в Україні // Вісник УАДУ.- 1999. - № 3. - С. 85-90.
58. Бондарчук І. До питання щодо проблем залучення інвестицій в економіку України // Вісник УАДУ.- 1999.- №2.- С. 46-52.
- 59.Бонненберг Г. Думки з приводу інвестицій // Економіст. - 1999. - №5.- С. 23-25.
- 60.Бутко М.С., Мурашко М. Проблеми реформування системи залучення інвестицій // Командор.- 1999.- №2.- С. 5-9.
- 61.Бутко М. Розв'язання проблеми регіонального розвитку // Економіка України. - 2000. - №1. - С. 12-16.
- 62.Бучарський Ю. Це солодке слово “інвестиція”. // Діло. – 1998. - №2. – С. 28.
- 63.Вакарин О.И. Инвестиции в Украине. – К.: Конкорд,1996.
- 64.Вашека Г. Статегія відновлення інвестиційного процесу // Вісник УАДУ. – 2000. - №3. – С.247-250.
- 65.Вінницька область в цифрах: Статистичний довідник.1999 рік. - Вінниця,2000. - 290с.
- 66.Гаврилюк О. Умови здійснення іноземного інвестування // Економіка України. - 1997. - №8. – С. 9-16.
- 67.Галайда В. Критичний аналіз співвідношення між заощадженнями та інвестиціями // Економіка України.- 1999. - № 6. - С. 58-63.
- 68.Герчикова И.Н. Менеджмент. – М.: Бизнес и биржи, ЮНИТИ, 1995. – С.208.
- 69.Гитман Л. Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования: Пер. с англ. – М.: Дело, 1997.

70. Головатюк В.М., Чечелюк О.А. Вплив економічних і політичних факторів та привабливість інвестиційного середовища // Фінанси України. - 2000. - № 5. - С. 111-128.
71. Головатюк В. Моніторинг інвестиційного клімату в Україні // Місцеве самоврядування. - 1997. - № 5/6. - С. 118-122.
72. Гончарук Т. Проблеми інвестиційного забезпечення конкурентоспроможності економіки в умовах ринкової трансформації // Банківська справа. – 2000. - №1. – С.31-34.
73. Губський Б. Конкурентоспроможність української економіки: орієнтири макropolітики в кризових умовах // Економіка України. – 1999. - №4. – С. 4-14.
74. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. - К.: Наукова думка, 1998. - 390с.
75. Державне управління: теорія і практика / Під ред Авер'янова В.Б., К.: Юрінком Інтер, 1998. – 432с.
76. Державний комітет статистики України. // WELCOM. – 1999. - №12. – С.10.
77. Дэниэлс Джон Д., Радеба Лн. Х. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции: Пер. с англ. – М: Дело Лтд, 1994.
78. Эклунд К. Эффективная экономика: Шведская модель: Экономика для начинающих и не только для них. – М.: Экономика, 1991. – 348с.
79. Загородній Л., Стадницький Ю. Менеджмент реальних інвестицій. – К.: Знання, 2000. – С. 21-22.
80. Загороднюк А.П. Практические аспекты привлечения стратегических инвесторов и организации финансирования проектов // WELCOM. – 2000. - №5/6. – С. 40-43.
81. Загороднюк А. П. Практические рекомендации по вопросам поиска стратегических инвесторов и организации финансирования проектов // WELCOM. – 1999. - №6/7. – С. 69-72.

- 82.Інтереси та потенціал прямих інвесторів в Україні / Перспективні дослідження. – 2000. - №11(червень). – 68с.
- 83.Идрисов А.Б., Картышев С.В., Постников А.В. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций. – М.: Филин, 1996.
- 84.Йохна М. Бізнес-інкубатор на Поділлі // Економіст. – 2000. - №1. –С.54-55.
- 85.Камински Б. Внешняя торговля и прямые иностранные инвестиции в экономике Венгрии и Словении: разные подходы - различные результаты // Трансформация. - 1999. - №6. - С.25.
- 86.Карандакова І. Оцінка інвестиційного клімату в Україні та напрямки його покращання. // Економіка, фінанси, право. – 1999. - №1. – С. 8-12.
- 87.Кізін С. Проблемні питання емісії акцій під конкретного інвестора // Право України. – 2000. - №10. – С.32-33.
- 88.Ковалишин П.В., Старостін А.А. Проблеми іноземного інвестування // Фінанси України. - 1999. - № 11. - С. 79-87.
- 89.Колосов А. Гранты как форма иностранного инвестирования в Украине // Бизнес-информ. - 1998. - № 13. - С. 38-40.
- 90.Колосов О. Державне регулювання процесу залучення і використання вітчизняних та іноземних інвестицій в Україні // Вісник УАДУ. - 1997.- № 3-4.- С. 83-98.
- 91.Колосов О. Деякі аспекти державно-інвестиційної політики у сфері залучення і ефективного використання вітчизняних та іноземних інвестицій в Україні // Вісник УАДУ. - 1997. - № 11. - С. 82-92.
- 92.Колосов О. Інвестиційна перебудова і трансформація сутності та змісту економічної категорії “інвестиція” за умов перехідної економіки // Вісник УАДУ. - 1998. - № 3.- С.131-147.
- 93.Колосов О. Особливості державного управління залученням іноземних інвестицій в економіку України // Зб.наук. праць УАДУ.- 1999. - Вип. 2, ч.1.- С. 109-111.
- 94.Кузьменко В.П. Инвестиционная политика в регионе / Отв.ред. В.А.Поповкин. – К.: Наукова думка,1992. – 249с.

- 95.Кульчицький М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку виробничої сфери // Фінанси України. - 1998. - №5.- С. 11-15.
96. Лашко О. Макроекономічна концепція державної інвестиційної політики для країн з перехідною економікою // Зб. наук. праць УАДУ .- 1999. - Вип. 2. ч. 1. - С. 254-258.
- 97.Лашко О. Проблеми інвестиційної діяльності акціонерних товариств в Україні // Вісник УАДУ. - 1999. - №3. - С. 131-138.
- 98.Лашко О. Форми, методи та інструментарій здійснення державної інвестиційної політики // Вісник УАДУ. - 1999. - № 2. - С. 107-116.
- 99.Лещенко І. Державне регулювання інвестиційного клімату в умовах ринкових перетворень // Зб. наук. праць УАДУ .- 1999. - Вип. 2 ч.2.- С. 119-122.
100. Лисяк Л.В., Шумський В.М. Реальність потенційних джерел інвестиційної діяльності в Україні // Фінанси України. - 2000. - № 2. - С. 74-78.
101. Лиховид О. Без захисту немає їх залучення // Цінні папери України. – 1999. - №5. – С5.
102. Луцевич О., Остапенко С. Перешкоди для припливу іноземних інвестицій в Україну: проблеми і рекомендації економічної стратегії // Економіст. - 2000. - № 3. - С. 38-45.
103. Лысый И. Инвестиционный климат в Украине. // БизнесИНФОРМ. – 1998. - №3. – С. 44.
104. Мартиненко В. До питання про визначення інвестиційного потенціалу економіки України // Збірник наукових праць УАДУ. - К.: Вид-во УАДУ,2000. - Вип.2. - В 4 ч. Ч.IV. - 516.
105. Мерзляк А. Рівень розвитку ринкових відносин та комерційної інфраструктури – чинники інвестиційної привабливості // Вісник УАДУ. – 2000. -№3. – С.181-184.
106. Мертенс А.В. Инвестиции. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – С. 3-4.

107. Мокій А. Основні напрями політики формування інвестиційного клімату в регіоні // Регіональна економіка. - 1999. - №3. - С.31-39.
108. Мокій А. Регіональні аспекти формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні // Регіональна економіка. - 1999. - №2. - С.50-59.
109. Мокій А. Спеціальні (вільні) економічні зони як форма регіонально-секторальної моделі зовнішньоекономічної інтеграції // Регіональна економіка. - 1999. - № 4. - С. 106-111.
110. Моліна О.В. Задачі удосконалення інвестиційної політики у регіоні та координація інвестиційної діяльності // Економічні інновації. Вип. 5: Структурні та інституційні перетворення у перехідній економіці. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – 1999. – С.54-65.
111. Моліна Е.В. Региональные факторы активизации рынка инвестиций // Экономические инновации . Вых. 4: Международное и межрегиональное экономическое сотрудничество в Черноморском бассейне. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. – 1999. – С.78-80.
112. Моліна О.В. Регулювання інвестиційної діяльності у регіоні // Праці Одеського політехнічного університету. Вип. 1 (10). – Одеса: ОДПУ. – 2000.
113. Москалюк Н. Напрямки державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Зб. наук. праць УАДУ. – К.. - 1998. - Вип. 2. - С. 280-284.
114. Москвін С.О. Сприяння тривалому і стійкому вдосконаленню інвестиційного клімату України. // WELCOME. – 1999. - №6-7. – С. 28.
115. Москвін С.О. Проблеми законодавчого забезпечення діяльності інвесторів в Україні. // WELCOM. - 1999. - №6-7. – С. 30.

116. Мочерний С., Плотников О. Економічна безпека в контексті державного суверенітету України // Економіка України. – 1992. - №4. – С.7.
117. Муравйов В. Заходи заохочення іноземних інвестицій (порівняльний аналіз) / Програма TACIS Європейського Союзу, 1999. - 7с.
118. Муравйов В. Система міжнародних угод, що регулюють сферу інвестицій / Програма TACIS Європейського Союзу, 1999. - 7с.
119. Наврузов Ю., Полінець О. Інвестиції як шлях до економічного зростання // Вісник УАДУ. - 1998. - № 3. - С. 257-261.
120. Науменков С. Роль банківських установ в інвестуванні розвитку економіки. // Банківська справа. – 1997. №5. – С. 46 –55.
121. Немчинов Н. Местные законы: налоговое благоприятствование инвестициям // Законность. - 1998. - № 4. - С. 28-30.
122. Одинець В. Головні чинники здійснення іноземних інвестицій: узагальнені на основі теоретичних розробок та світової практик // Вісник УАДУ. - 1998. - № 3. - С. 127-130.
123. Омельченко А.В. Державне управління іноземного інвестування в Україні (організаційно-правові питання). Автореф.дис.канд. юрид. Наук. 12.00.07. – К., 1996. – 25с.
124. Омельченко А.В. Інвестиційне право: Навч. Посібник. – К.: Атіка, 1999. – 176с.
125. Омельченко А.В. Іноземні інвестиції в Україні: Довідник з правових питань. – К.: Юрінком, 1997. – 416с.
126. Омельченко А.В. Правове регулювання іноземних інвестицій в Україні.- Юрінком.- Київ, 1996.- 288 с.
127. Опорін В.М. Фінанси (загальна теорія): - К.: КНЕУ, 1999. – С. 143-144.
128. Панасюк Б., Панасюк О. Інвестування за рахунок внутрішніх резервів // Економіка України. – 1997. - №3. – С. 4-17.
129. Пащенко Т. Управление информационным процессом инвестирования // Бизнес-информ. - 1998. - № 21-22. - С. 55-56.

130. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. – К.: Лібра, 1998. – 388с.
131. Пересада А.А. Основи інвестиційної діяльності. – К.: Лібра, 1996. – 344с.
132. Пересада А., Степанова Т. Україна на перехідному етапі: політика, економіка, культура. – К.: Академія, 1997.
133. Петруся Ю. Е. Індивідуальні інвестори на ринку акцій України: мотиви діяльності. // Фінанси України. – 1999. - №5. – С. 17.
134. Приходько М. Інвестиції приходять у державу не на гастролі, а працювати // Персонал. - 1999. - № 5. - С. 31-35.
135. Податай В. Поняття інвестиції як правової категорії // Право України. – 1999. - №9. – С. 39-41.
136. Прямі інвестиції у 1999 році // Welcome. - 2000. - № 1. - С. 13-14.
137. Пурыгина О. Совершенствование инвестиционного процесса как условие трансформации экономики Украины. // Персонал. – 1999. - №5. – С.29.
138. Романюк С. Методичний підхід до визначення рейтингу інвестиційної привабливості території // Регіональна економіка. - 1999. - № 3. - С. 108.-113.
139. Ротаєнко С. Стимулювання інвестиційної активності за допомогою амортизаційної політики держави // Збірник наукових праць УАДУ. - К.: Вид-во УАДУ. - 2000. - Вип.2. – Ч.4. - 516.
140. Рудинская Е., Гаев А. Инвестиционный менеджмент в Украине. // БИЗНЕСИНФОРМ. – 1999. - №3-4. – С. 136.
141. Рут, Френклін Р., Філіпенко Антон. Міжнародна торгівля та інвестиції / Пер. з англ. - К.:Основи, 1998. - С.664-694.
142. Савчук В.П. Джерела фінансування українських підприємств і аналіз ризику // WELCOME. –2000. - №5/6. – С.76-77.
143. Сенчук Б., Юрчишин В. Про керованість припливу капіталів в Україну // Вісник УАДУ. - 1997. - № 1. - С. 63-67.

144. Сенчук Б. Шляхи пом'якшення інвестиційного клімату в Україні // 36. наук. праць УАДУ.- 1998.- вип. 1.- С. 385-388.
145. Сітон Е. ЄБРР в Україні // Інвестиції. - 2000. - №1. - С.18-21.
146. Симоненко Л.И. Інвестиційний процес в Україні в умовах перехідної економіки. // Фінанси України. – 1998. - №8. – С. 112.
147. Статистичний щорічник України за 1998 рік. Держкомстат України / За ред. О.Г.Осауленко, Відп. За вип. В.А.Головко. - К.:Техніка,1999. - 576с.
148. Статистичний бюллетень за 1999 рік. – К.: Держкомстат України,2000.
149. Структурно-інвестиційна політика / М.Герасимчук, З.Борисенко, О.Задорожна та ін.; Ред. М.Герасимчук. – К.: Ін-т економіки НАН України,1996. – 138с.
150. Талько В.Л. Деякі аспекти вдосконалення регулювання відносин України з міжнародними економічними організаціями у світлі положень Конституції України // Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства: Збірник наукових праць. –Київ, 1997. – С. 307-317.
151. Україна на роздоріжжі. Уроки міжнародного досвіду економічних реформ. За ред. А.Зіденберга і Л.Гоффмана. - К.: Фенікс,1998. - С.143.
152. Фенон Т. Перешкоди іноземним інвестиціям в Україні / Програма TACIS Європейського Союзу,1999. - 32с.
153. Череда М.А. Американский бюджет 2000 страдает от профицита // Зеркало недели. - 3.02.1999. - №5. - С.5.
154. Чередниченко В.А. Фінансово-промислові групи як чинник розвитку регіональної економіки // Збірник наукових праць УАДУ. - К.: Вид-во УАДУ. - 2000. - Вип.2. – Ч.4. – С. 262-266.
155. Чередниченко Л. та ін. Макромоделі управління інвестиційними процесами // Вісник УАДУ. - 1996. - № 3. - С. 88-95.
156. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1999.- 1028с.

157. Шумський П., Табальок Г. Форми захисту інтересів інвестора // Право України. – 2000. - №7. – С.29-31.
158. Яковлєв А.І. Управління інвестиційною та інноваційною діяльністю на основі проектного аналізу. – К.: УАДУ, 1998.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

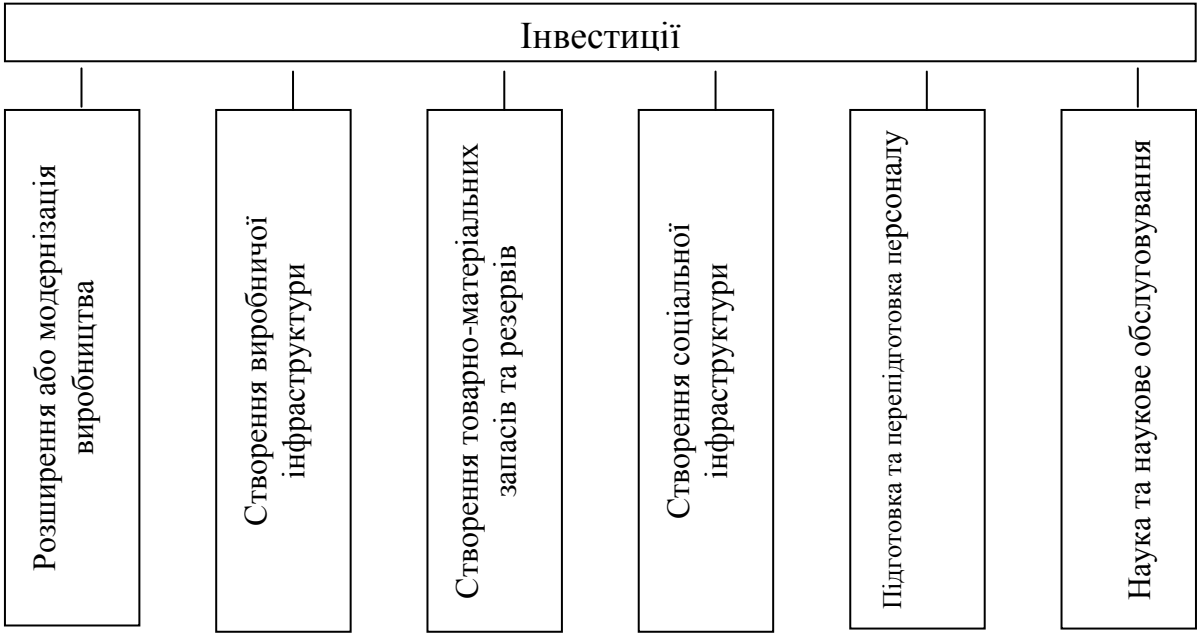

Рис. Структура інвестицій

Додаток 2.

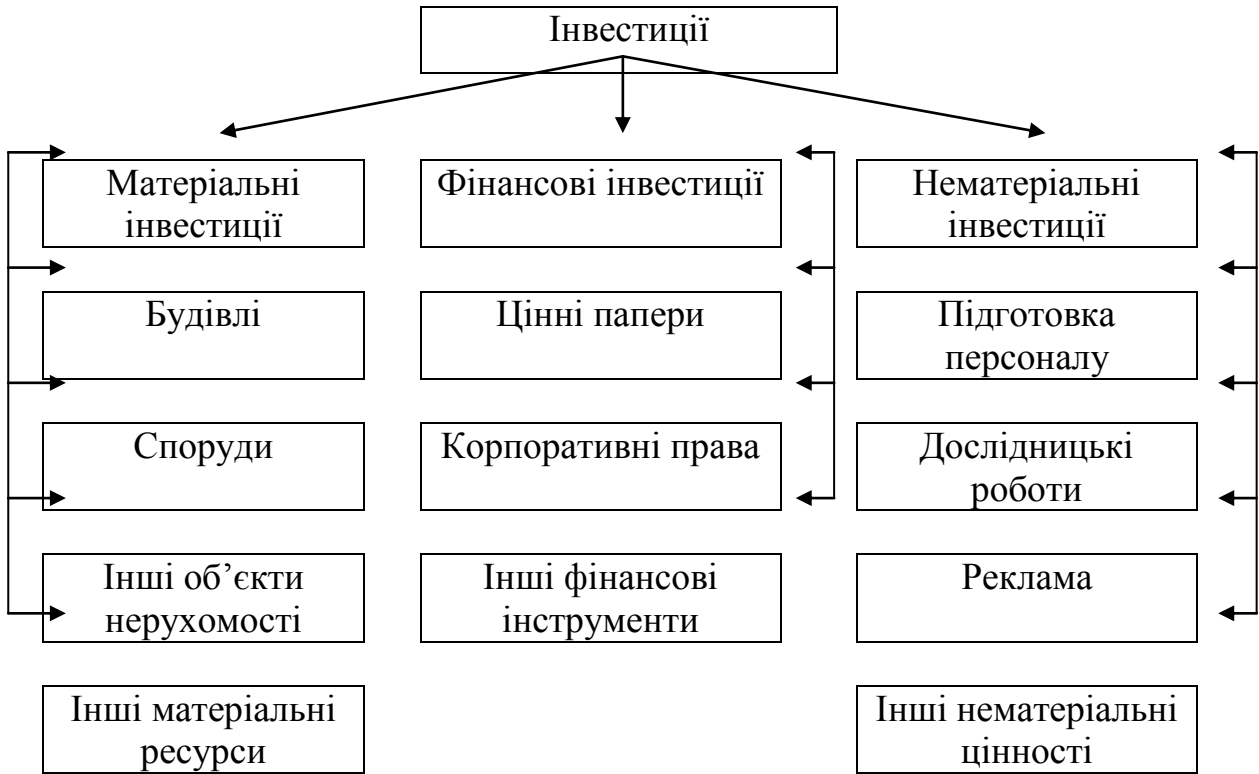

Рис. Класифікація інвестицій за об'єктами вкладення

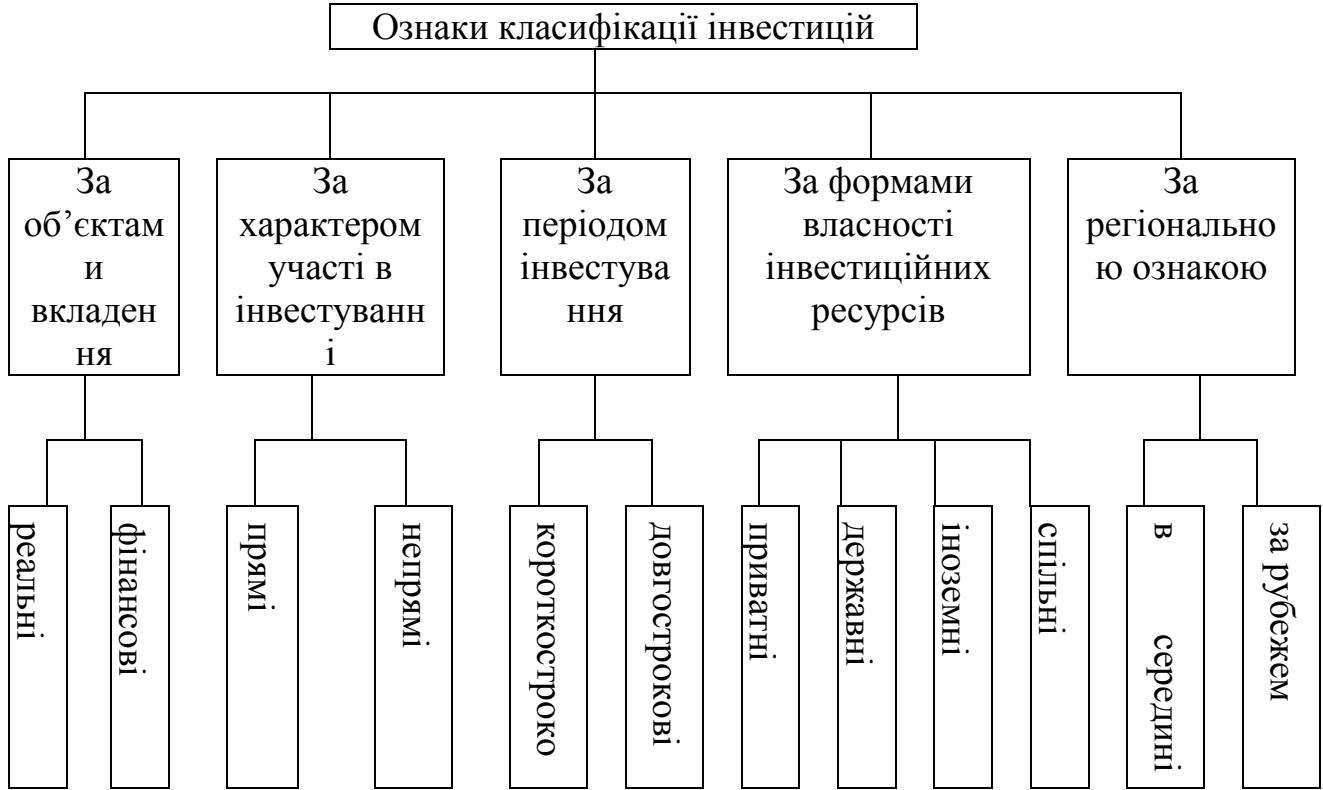

Рис. Класифікація форм інвестицій за окремими ознаками

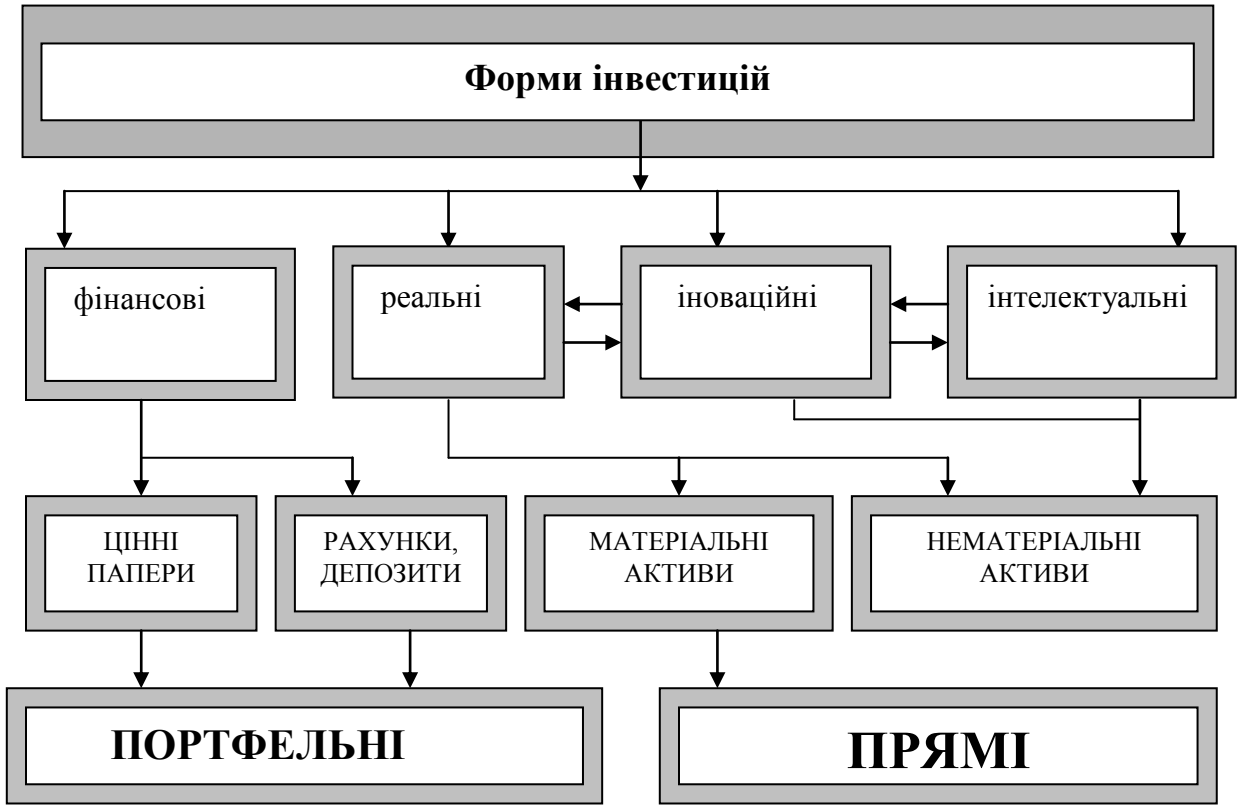
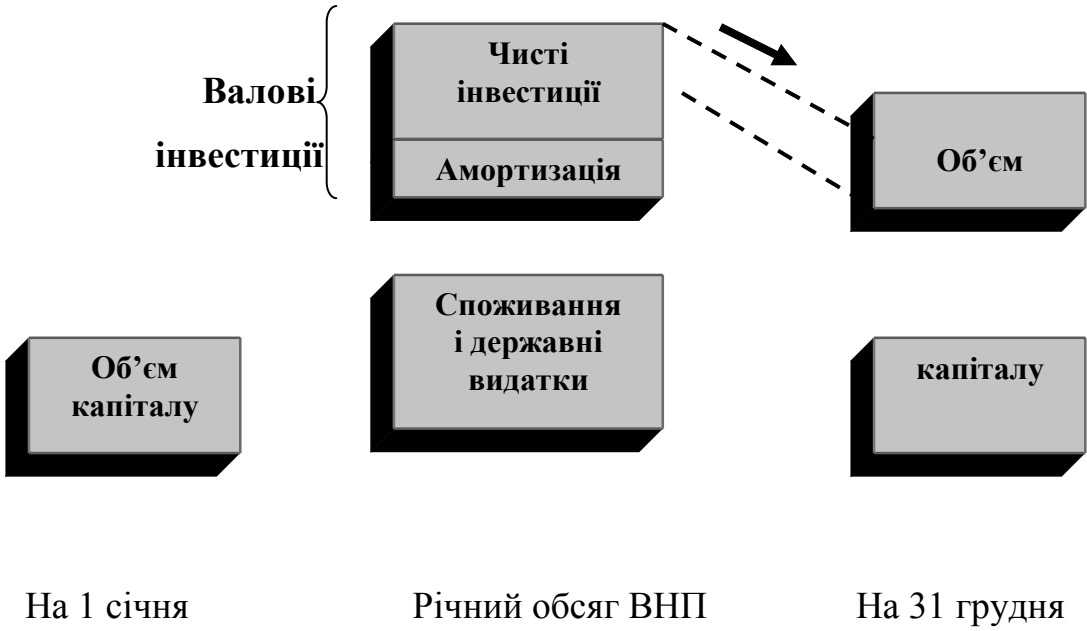

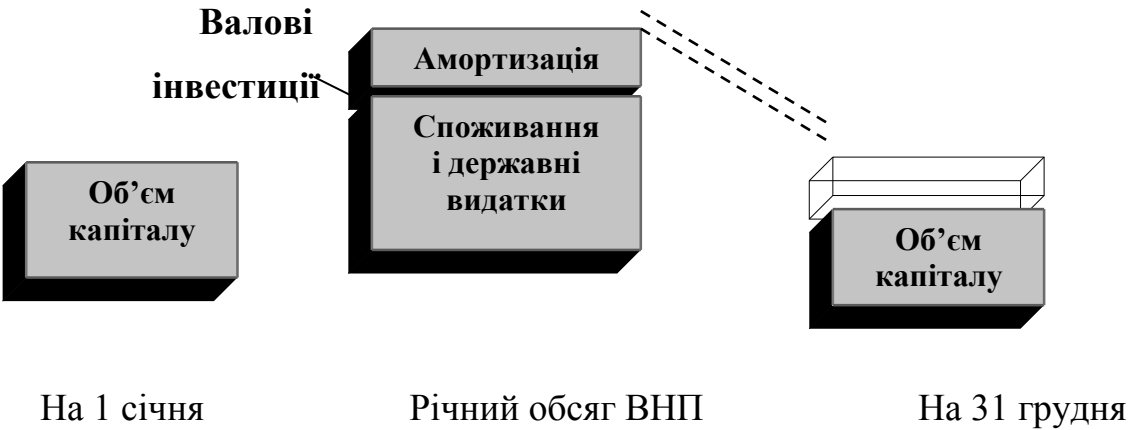
Рис. Форми інвестицій

а) Зростаюча економіка

б) Статична економіка

в) стагнаційна
економіка

Рис. Зростаюча, статична і стагнаційна економіка

Додаток 6.

Рис. Основні форми державного регулювання інвестиційної діяльності на сучасному етапі

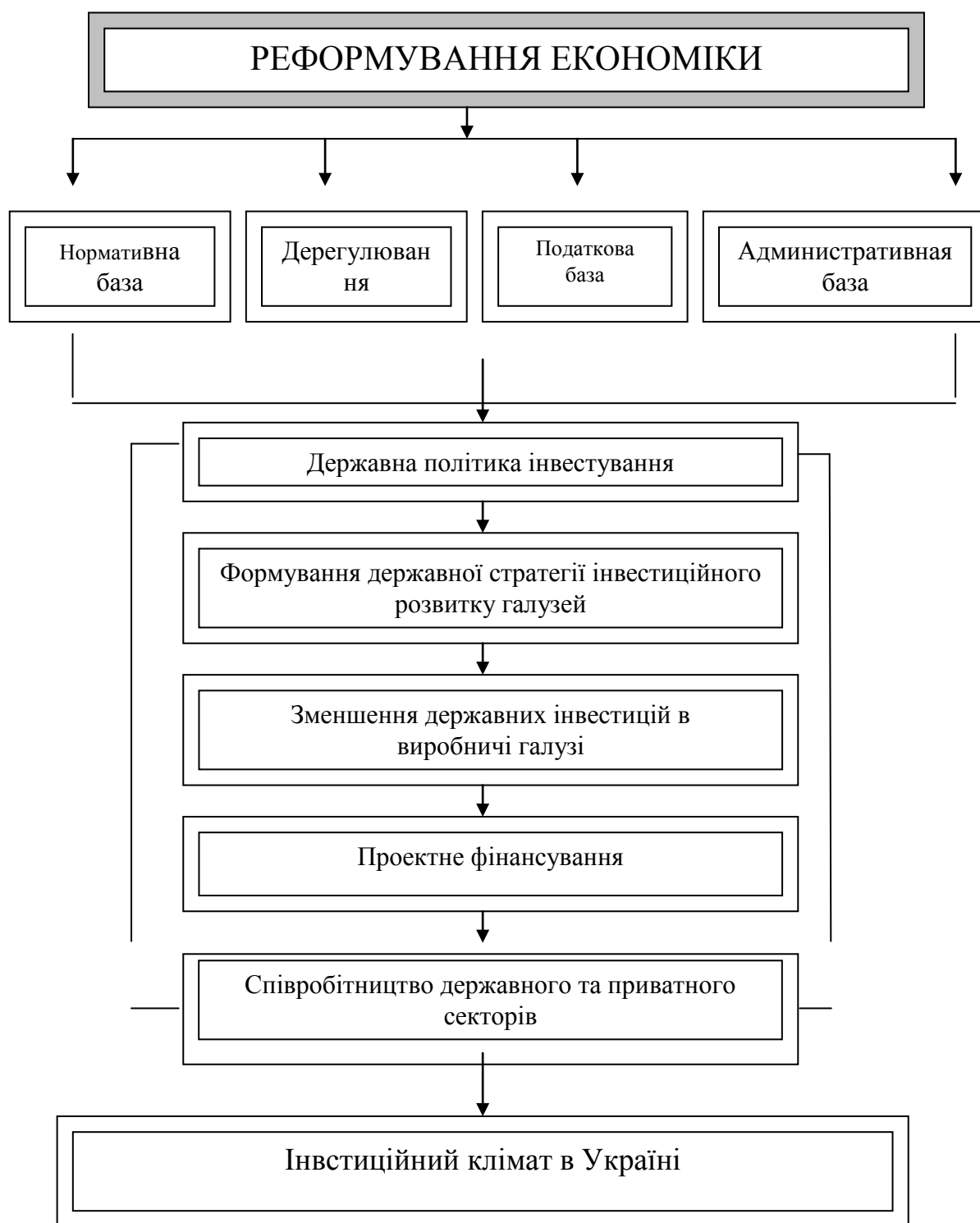

Рис. Поліпшення інвестиційного клімату через реформування економіки

Рис. Напрями покращення інвестиційного клімату в Україні

Порівняльний аналіз заохочення іноземних інвестицій в різних країнах

Проблему заохочення іноземних інвестицій треба розглядати у двох площинах: у широкому сенсі - це створення нормальних загальних економічних, політичних та правових умов для надходження іноземних інвестицій в економіку країни; у вузькому сенсі - це використання правових важелів для створення правового режиму, який би базувався на наданні додаткових (особливих) пільг іноземному інвестору і тим самим заохочував його до капіталовкладень у вітчизняну економіку.

На вибір того чи іншого підходу значною мірою впливають такі чинники, як рівень економічного розвитку країни, інтенсивність її міжнародних зв'язків, національні правові традиції, тощо.

У першому випадку не робиться різниці між іноземним та національним капіталом: усі інвестори мають однакові правові умови для своєї діяльності в країні. Віддзеркаленням такої політики в юридичному плані є, як правило, відсутність яких-небудь спеціальних національних законодавчих актів, які регулюють іноземні інвестиції. Єдиними спеціальними правовими інструментами, які регулюють діяльність іноземних інвесторів в країні, залишаються міжнародні угоди з іноземних інвестицій, які можуть надавати на основі взаємності деякі додаткові пільги іноземним інвесторам. До країн, для яких характерним є такий підхід до регулювання іноземних інвестицій належать США, більшість країн Західної Європи, Японія. Усі вони, як правило, мають надлишки національного капіталу для інвестування [117, с.3].

Другий підхід базується на наданні додаткових пільг іноземному інвестору для заохочення його діяльності в країні через прийняття окремих національних правових актів у цій сфері, або через включення спеціальних правових положень, які регулюють сфери бізнесу та інвестицій. Шляхом створення пільгових умов для заохочення іноземних інвестицій ідуть, перед

усім, країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою, включаючи Україну. В останні роки між ними йде справжня боротьба за іноземного інвестора, оскільки можливості цих країн задовольнити інвестиційний голод за рахунок національного інвестора поки що дуже обмежені.

У цьому зв'язку виникає питання пошуку оптимальних правових механізмів для залучення іноземних інвестицій, які, з одного боку, створювали б пільгові умови для їх притоку, а, з іншого - не ущемлювали б національного інвестора і не суперечили міжнародним зобов'язанням країни. Останній момент є дуже важливим для таких країн, як Україна, оскільки їх активне співробітництво з універсальними та регіональними міжнародними структурами, зростаюча кількість двосторонніх міжнародних угод гостро ставить питання щодо узгодженості національного та міжнародного режимів іноземного інвестування, яке, на жаль, поки що не вирішено.

Проблемна правового регулювання заохочення іноземних інвестицій є однією з найбільш складних і в міжнародній практиці не існує однозначного підходу для її вирішення.

Є багато країн, які практикують правове заохочення іноземних інвестицій, роблять це по різному. До країн, які приймають спеціальні правові акти для регулювання цього процесу, належать країни Латинської Америки, В'єтнам, Ізраїль, Єгипет, Румунія, Болгарія, Росія, Казахстан, Таджикистан, Узбекистан, Україна та інші. До низки держав, які вважають за більш доцільне включати лише окремі положення щодо заохочення іноземних інвестицій у правові документи, що регулюють економічну діяльність в країні в цілому належать Чехія, Польща, Угорщина, Хорватія та інші.

При цьому треба пам'ятати, що віднесення тієї чи іншої країни до однієї з цих двох груп є достатньо умовним. В залежності від обставин, пов'язаних зі змінами інвестиційного клімату, як в даній країні, так і за її межами, правова політика країни може мінятися.

Аналіз правових заходів заохочення притоку іноземних інвестицій, які існують в різних країнах, дозволяє провести їх класифікацію. В цілому можна виділити такі категорії заходів заохочення іноземних інвестицій:

- податкові пільги;
- митні пільги;
- фінансові пільги;
- пільги у сфері дії адміністративних процедур;
- цільові пільги;
- створення спеціальних фінансових фондів для кредитування інвестицій в країні.

Якщо розглядати співвідношення цих категорій пільг у рамках заходів з заохочення іноземних інвестицій, то треба підкреслити, що країни, які хочуть створити особливо сприятливі умови для залучення, найчастіше вдаються до податкових та митних пільг. Це пов'язано з тим, що традиційно вважається, що іноземні інвестори зацікавлені у додаткових прибутках при укладенні капіталу в економіку інших країн, тому скорочення їх виплат до мінімуму найповніше відповідає цій меті.

Частково так воно і є. Але насправді ситуація з наданням податкових та митних пільг не така й вже проста. Справа в тому, що надання податкових та митних пільг далеко не завжди вирішує проблему додаткового залучення іноземних інвестицій в економіку країни. Переважна більшість іноземних інвесторів уже давно пристосувалась до таких правил гри. Вони будують свою інвестиційну політику таким чином, що інвестиції надходять тільки на той період, коли діють пільги, і тільки в таких формах, які дозволяють швидко зробити репатріацію капіталів після закінчення пільгового періоду. Тобто, не досягається головна мета заохочення притоку іноземних інвестицій у країну, яка полягає у тривалій присутності іноземного капіталу як засобу підживлення економічної активності в країні.

З іншого боку, надання податкових та митних пільг іноземним інвесторам не завжди є оптимальним заходом, оскільки така правова

політика може дискримінувати національного інвестора, ставлячи його в нерівні умови по відношенню до іноземних вкладників капіталу. Така правова політика може завдавати шкоди іноземному інвестору, оскільки останній діє не ізольовано в країні, де він вкладає інвестиції, а пов'язаний у своїй діяльності відносинами з багатьма національними фірмами. Тому проблеми, які виникають у національних інвесторів, що працюють в менш сприятливому правовому полі, опосередковано віддзеркалюються на їх співробітництві з іноземними інвесторами.

Незважаючи на це, більшість країн, які потребують великі іноземні інвестиції для свого розвитку, ідуть на надання податкових, митних та інших пільг іноземним інвесторам. Але характерною тенденцією розвитку національного законодавства щодо іноземних інвестицій багатьох країн, включаючи колишні республіки колишнього Радянського Союзу, а зараз незалежні держави, країни Центральної та Східної Європи, є, з одного боку, поступове зменшення таких пільг, а з другого - спроби поширити їх дію тільки на пріоритетні проекти і включити у сферу їх застосування національних інвесторів.

У Болгарії, відповідно до Закону стосовно іноземних інвестицій 1997 року, іноземні інвестори мають сплачувати тільки 50% податку на прибуток підприємств протягом 10 років, якщо їх інвестиції працюють у пріоритетних проектах і задовольняють таким вимогам:

- сума інвестицій перевищує 5 млн. дол. США;
- інвестиція допомагає створити 100 нових робочих місць;
- інвестиції робляться у регіонах, де є високий рівень безробіття.

З іншого боку, відповідно до цього ж закону внески в натуральній формі до статутного фонду підприємств, сума яких перевищує 100.000 дол. США, звільняються від ПДВ та ввізного мита.

В Румунії, відповідно до Ордонансу №31 1997 року, податок на доход підприємств з іноземними інвестиціями зменшується до 15%. Оподаткування по зменшеній шкалі дійсне протягом двох років після того, як були зроблені

інвестиції, але не довше ніж чотири роки після того, як іноземна інвестиція була зареєстрована у Комерційному реєстрі. Для того, щоб отримати цю пільгу, іноземний інвестор повинен володіти не менш ніж 20% капіталу підприємства, притому сума інвестицій повинна дорівнювати не менш ніж 350.000 дол. США (чи бути еквівалентній цій сумі, якщо інвестиції вимірюються в інших валютах).

Відповідність тим самим вимогам, дає право розраховувати також на митні пільги. Ст.6 Ордонанс; №31 визначає які внески в натуральній формі у статутний фонд підприємства з іноземними інвестиціями користуються митними пільгами і в якому обсязі. Так, внески до статутного фонду у формі обладнання, механізмів, комунальних споруд, промислового обладнання, транспортних засобів, ноу-хау, тощо звільняються від сплати мита. Усі дивіденди від іноземних інвестицій, які використовуються для збільшення зареєстрованого капіталу через внески у натуральній формі, звільняються і в подальшому від мита та податків. Зменшення ввізного мита на 50% застосовується до сировини, споживчих товарів, запасних частин, або усіх інших додаткових засобів, необхідних для здійснення інвестором процесів виробництва, і які були сплачені за рахунок фінансових ресурсів позичених або залучених за кордоном. Строк дії цих пільг складає два роки, починаючи з того моменту, коли була зроблена інвестиція, але не більше чотирьох років з дати її реєстрації.

Якщо ж сума іноземних інвестицій дорівнює еквіваленту у 5 млн. дол. США, то іноземні інвестори можуть розраховувати на додаткові пільги. Так, пільгова ставка оподаткування прибутків підприємств у 15% застосовується у цьому випадку протягом 5 років на додаток до попередніх термінів у 2 та 4 роки, тобто протягом 7 років після того, як була зроблена інвестиція, але не більше 9 років з моменту її реєстрації. Зменшення мита на 50% у цьому випадку діє додатково ще 3 роки.

Відповідно до ст.8(2) Ордонансу №31 передбачені додаткові пільги надаються в залежності від:

- суми та сфери інвестицій;
- зростання рівня експорту продукції;
- вкладання інвестицій у визначені індустріальні парки або вільні економічні зони;
- розвитку інфраструктури та туризму;
- досягнення мети інвестування пов'язаної з сприянням загальному добробуту або захистом навколишнього середовища;
- нарешті, якщо реінвестується не менш ніж 50% чистого прибутку, отриманого інвестором.

Однак такі пільги іноземному інвестору не влаштовували національних підприємців. І вже в кінці 1997 року уряд Румунії прийняв новий Ордонанс, відповідно до положень якого дія усіх пільг, наданих іноземним вкладникам капіталу була поширена і на румунських інвесторів.

Схожий підхід до надання пільг інвесторам існує у Казахстані. У 1997 році там був прийнятий Закон про прямі інвестиції. Цей закон має пріоритет по відношенню до усього іншого інвестиційного законодавства країни, тому з метою приведення останнього у відповідність до Закону про прямі інвестиції повинно бути змінено більш ніж 20 правових актів Казахстану.

Особливу увагу цей закон приділяє державній підтримці прямих інвестицій. Відповідно до закону державна програма підтримки прямих інвестицій складається з наступних компонентів:

- ◆ правовий захист інвестиційної діяльності через встановлення системи пільг;
- ◆ винятки на привілеї для інвесторів;
- ◆ надання повноважень єдиному державному органу (Держкомінвест) репрезентувати уряд у відносинах з інвесторами.

Головною метою підтримки прямих інвестицій визначено створення сприятливого інвестиційного клімату для прискореного виробництва товарів та надання послуг у пріоритетних секторах економіки країни. Що стосується останніх, то відповідно до ст.6 Закону про прямі інвестиції список

пріоритетних секторів економіки визначає Президент Казахстану своїми декретами.

Сама ж система пільг та привілеїв для інвесторів базується на трьох елементах:

- 1) передача інвестору права володіння власністю, яка належить державі;
- 2) скасування податків протягом п'яти років і зменшення їх на 50% протягом наступних п'яти років починаючи з моменту підписання інвестиційного контракту;
- 3) повне або часткове скасування обкладання митом з імпортованих обладнання, сировини та інших матеріалів, необхідних для здійснення інвестиційної діяльності.

Пільги та привілеї інвесторам, що здійснюють прямі інвестиції в економіку країни надаються Держкомінвестом у формі інвестиційних контрактів.

Важливо підкреслити, що усі вищезгадані пільги та привілеї надаються усім інвесторам, як національним так і іноземним.

У Таджикистані, відповідно до Закону про іноземні інвестиції, прийнятому у 1992 році і доповненому у 1996 році, дія пільг у оподаткуванні, які передбачені тільки для іноземних інвесторів, залежать від розмірів інвестицій. Так, якщо сума інвестицій дорівнює 100000 - 500000 дол. США інвестори звільняються від сплати податку на прибуток підприємства на 2 роки; якщо інвестовано від 500 000 до 2 млн. дол. США - то на 3 роки; від 2 до 5 млн. дол. США - на 4 роки; більш ніж 5 млн. дол. США - на 5 років.

Окрім цього ставки податку на прибуток підприємств з іноземною інвестицією, а також ставки ПДВ поставлені в залежність від частки, яку має в статутному фонді компанії іноземний інвестор.

У Таджикистані, як і у інших країнах Центральної Азії, також склалася практика надання спеціальних пільг та привілеїв під окремі інвестиційні проекти, що не передбачені у законодавстві, але включені до спеціальної урядової програми.

В Росії діюче законодавство про іноземні інвестиції не надає додаткових пільг іноземним інвесторам. Але можливість різних форм стимулювання іноземних інвесторів передбачена у прийнятій урядом Російської Федерації у 1994 році постанові "Щодо активізації роботи з залучення іноземних інвестицій в економіку Російської Федерації". Постанова передбачає низку заходів, спрямованих на забезпечення притоку іноземного капіталу в економіку країни, які визначають необхідність створення сприятливого правового, податкового та митного режиму для іноземних інвестицій. Тобто мова йде про створення спеціального режиму для іноземних інвесторів у податковій та митній сферах, який може бути більш сприятливий ніж той, в якому працюють національні інвестори.

Аналогічні підходи, спрямовані на заохочення іноземних капіталовкладень існують в країнах, де немає спеціального законодавства щодо іноземних інвестицій.

В Угорщині іноземні інвестори, які вкладають капітал у пріоритетні сфери національної економіки також отримують податкові пільги через звільнення від сплати податків. Відповідні положення були включені у Податковий кодекс. Передбачені податкові пільги діють протягом 5 років. Розглядаються пропозиції щодо продовження терміну дії податкових пільг до 10 років.

В Чехії правова політика в цілому спрямована на створення рівних можливостей для всіх інвесторів. Сприятливі умови для діяльності іноземних інвесторів створюються головним чином шляхом надання їм широких можливостей для капіталовкладень в усі сфери економіки країни, не обмежуючи їх присутність тільки чітко визначеними галузями, як це робиться в більшості країн, що мають податкові кодекси. Що ж стосується надання іноземним інвесторам додаткових пільг та привілеїв, то уряд країни виступає проти таких підходів з метою залучення іноземних капіталів.

Виключенням з такої правової політики вважається надання низки пільг компанії "Інтел" (США), яка збирається побудувати в країні підприємство з складання електронних компонентів (так званих чіпів).

Що стосується країн, що розвиваються, то за час, який пройшов після набуття ними незалежності, вони створили свої правові механізми із залучення іноземних інвестицій.

Так, В'єтнам має достатньо різноманітну систему важелів, за допомогою яких ця країна намагається створити привабливі умови для іноземного інвестора.

Вона базується головним чином на:

встановленні різних пільгових режимів, як відносно ставки податку на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями, так і щодо ставок податків у разі їх репатріації за кордон іноземними інвесторами;

вилученні від сплати ввізного мита на товари та матеріали, які використовуються для виробництва продукції на експорт;

значному зменшенні сум сплати за оренду землі під час проходження всіх етапів, пов'язаних із спорудженням господарських об'єктів за участю іноземних інвесторів, тощо.

В'єтнам намагається залучати інвестиції в такі сектори економіки, які мають або загальнонаціональне, або регіональне значення. Відповідно до урядових постанов у галузі співробітництва та інвестицій, які були прийняті на початку 90х років, запроваджуються п'ять видів ставок на прибуток підприємств з іноземними інвестиціями для шістьох пріоритетних галузей економіки (в залежності від виду діяльності підприємства ставки податку коливаються від 10 до 20 відсотків). Окрім цього інвестори у ці сектори економіки можуть взагалі звільнитися від сплати податку на прибуток підприємств терміном на 2-4 роки, починаючи з року, коли підприємство отримало свій перший прибуток, а також сплачувати протягом наступних 3-4 років тільки 50% цього податку.

Відповідно до закону про прибуток з видобутку газу та нафти 1993 року податок на природні ресурси, яким обкладаються підприємства - видобувачі, коливається від 6 до 25 відсотків за сиру нафту і від 0 до 10 відсотків за природний газ. Крім того на індивідуальній основі уряд може взагалі звільняти такі підприємства від сплати податків на прибуток протягом визначеного часу.

Щоб надати ще більше стимулів іноземним інвесторам, підприємства, що належать іноземцям і вкладають свої прибутки в країні протягом 3 років мають право на компенсацію суми податків, що дорівнює суми реінвестованих прибутків.

У Нігерії Національна Рада Міністрів може надавати особливий статус іноземним компаніям, які діють у пріоритетних секторах економіки. Компанії, які отримують особливий статус, мають право на звільнення від оподаткування протягом 5-7 років. Спеціальні податкові пільги отримують також іноземні компанії які інвестують у райони з низьким рівнем економічного розвитку. Податковими пільгами користуються й підприємства та установи, що займаються науково-дослідною діяльністю.

У Єгипті закон щодо залучення та гарантування інвестицій, прийнятий у 1997 році, виділяє 16 секторів економіки, інвестиції в які отримують пільги та гарантії автоматично.

В Ізраїлі діє закон про заохочення інвестицій 1957 року, який є частиною державної програми з залучення інвестицій у ізраїльські підприємства. Пільги, передбачені законом, включають вилучення від сплати податків, надання урядових кредитів, тощо. Види пільг відрізняються в залежності від місця знаходження підприємства. Території на яких містяться підприємства, куди направляються інвестиції, поділяються на дві категорії: зона розвитку А і зона розвитку Б. Відповідно до змін до закону про заохочення інвестицій 1957 року, які були прийняті у 1997 році, підприємства, що розташовані у зоні розвитку А, повністю вилучаються від сплати податків на прибуток протягом перших двох років своєї діяльності, а

також мають право на зменшену ставку податку на прибуток протягом певного пільгового періоду.

У Саудівській Аравії відповідно до актів з правового регулювання іноземних інвестицій 1997 року, податкові пільги отримують підприємства з інвестиціями, які виробляють електроенергію. Наприклад, період звільнення від оподаткування прибутків таких підприємств може сягати 10 років.

Україна відноситься до категорії країн, в яких діє досить обмежене коло пільг для іноземних інвесторів. Закон про режим іноземного інвестування 1996 року закріплює рівні податкові умови для всіх інвесторів, як резидентів так і нерезидентів, встановлюючи для іноземних інвесторів на території України національний режим інвестиційної та іншої господарчої діяльності. Одночасно цей закон не виключає можливості надання пільг іноземним інвесторам на основі законодавства України, міжнародних угод України, в рамках реалізації інвестиційних проектів що здійснюються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій. Більш того, він гарантує застосування таких пільг, якщо вони надані після набрання чинності цього закону, протягом 10 років з дати вступу в дію спеціального законодавства України про іноземні інвестиції, яке може змінювати гарантії захисту іноземних інвестицій.

Ще одним кроком на шляху створення однакового правового режиму для всіх суб'єктів підприємницької діяльності в Україні стало прийняття у 1997 році Верховною Радою України змін до закону "Про оподаткування прибутку підприємств", в результаті чого були ліквідовані податкові пільги для іноземних інвесторів. Дії законодавчої влади України викликали незадоволення іноземних інвесторів, які звернулися до Конституційного Суду України із скаргами на порушення наданого їм права на звільнення від оподаткування протягом 5 років. При цьому вони посилались на набравший чинності з 1 січня 1995 року закон України "Про оподаткування прибутку підприємств", якій закріплював податкові пільги для тих іноземних інвесторів, які зареєстрували свою кваліфіковану інвестицію до 1 січня 1995

року. Відповідні положення цього закону, які стосувались надання пільг, і були відмінені в результаті прийняття Верховною Радою зазначених змін до нього.

Прийняття закону "Про режим іноземного інвестування" та змін до закону "Про оподаткування прибутку підприємств" ознаменували зміщення акцентів у правовій політиці України до діяльності іноземних інвесторів. Відтепер надання перш за все податкових пільг відповідно до національного законодавства стало можливим тільки для окремих категорій інвесторів, окремих суб'єктів підприємницької діяльності, або на окремих територіях в межах України.

Виразом такої політики стали прийняття Верховною Радою у 1997 році закону "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні", а в 1998 указу Президента України "Про стимулювання виробництва кольорових телевізорів".

Відповідно до закону "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні" будь-який інвестор, який вкладає в виробництво автомобілів в Україні суму, еквівалентну 150 млн. дол. США, отримує протягом 10 років такі види пільг:

- ⇒ об'єкт оподаткування зменшується на суму, яка реінвестується підприємством в розвиток виробництва автомобілів;
- ⇒ підприємство звільняється від сплати земельного податку;
- ⇒ операції підприємства, пов'язанні з ввезенням на митну територію України товарів, необхідних для його діяльності, які не виробляються підприємствами розташованими в Україні, звільняються від оподаткування;
- ⇒ операції підприємства з продажу автомобілів власного виробництва звільняються від ПДВ;
- ⇒ підприємство звільняється від сплати податків на дивіденди, які реінвестуються у власне виробництво;
- ⇒ підприємство звільняється від зборів до інноваційного фонду України;

⇒ не справляється мито за імпортовані товари, які використовуються для цілей виробництва та на будівництво.

Першим практичним результатом (хоча і не досить вдалим) реалізації цієї правової політики по заохоченню іноземних інвестицій, а також окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які приймають участь у проектах з залученням іноземних інвестицій до пріоритетних галузей економіки стало підписання угоди між ВАТ "АвтоЗаЗ" та корейською компанією "Деу" про створення СП з виробництва та складання автомобілів. Корейська сторона зобов'язалась інвестувати у виробництво автомобілів в Україні в рамках СП "Автозаз-Деу" 150 млн.грн. дол. США, а також залучити через кредити або реінвестиції 1.3 млрд. дол. США для їх вкладення в українську економіку.

З іншого боку, надання великих пільг під окремі інвестиційні проекти, або окремим суб'єктам підприємницької діяльності може негативно позначитися на діяльності тих інвесторів, які не можуть, або не бажають робити великі інвестиції в країну. Про це свідчить, зокрема, реакція деяких іноземних інвесторів, а також виробників автомобілів за кордоном України, які вважають, що українські автомобілі вироблені, або зібрані СП "АвтоЗаЗ-Деу" можуть витіснила їх з частин ринків як в середині України, так і за її межами. Комісія ЄС, яка є виконавчим органом Європейського Союзу, вважає, що положення законів "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні" та Указу Президента України "Про стимулювання виробництва кольорових телевізорів" порушують вимоги Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

Слід відмітити, що для інтенсифікації залучення капіталу до виробництва у законодавстві розвинутих країн є чимало спеціальних механізмів регулювання грошових потоків. Особливої жорсткості таке регулювання набуває в періоди криз, коли стає необхідною політика активного виходу з кризової ситуації. Так, у Франції, ФРН та Голландії в такій ситуації центральні банки зобов'язували комерційні банки направляти 30—35 % капіталів у пріоритетні сфери економіки (продовольство, житло,

електроенергетика, експортні виробництва). У США комерційні банки, що направляли кошти на довгострокове інвестування, автоматично отримували пільги від Федеральної резервної системи у вигляді зменшення облікової ставки. В Японії половина інвестиційних ресурсів комерційних банків примусово направлялася на фінансування довгострокових проектів. Там же застосовувалося заморожування депозитів з наступним інвестиційним орієнтованим використанням. В інші роки, коли ситуація поліпшувалася, уряд Японії робив те ж саме, але у більш м'яких формах. Банки зобов'язувалися зберігати значну частину коштів у Центральному інвестиційному банку, де їх активно використовували як інвестиції [73,с.10].

У Франції та Італії, а також у країнах Азіатсько-тихоокеанського регіону було використано досвід Федеральної резервної системи США у цільовому визначенні кредитних ставок, що забезпечувало диференціювання процентних ставок залежно від значущості проекту. Загальна спрямованість таких заходів — створення для інвестицій вигідніших, порівняно з короткостроковими фінансовими вкладеннями, умов, а також створення для використання коштів у реальному секторі вигідніших, порівняно з вкладеними у спекулятивний оборот, умов. Багато робилося й для того, щоб заощадження населення трансформувалися у довгострокові вкладення. Стимули для комерційних банків - зниження резервних вимог і зменшення податку з прибутку - діяли в тому самому напрямі.

Динаміка прямих іноземних інвестицій у Вінницьку область

Країна інвестора	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	Всього інвестицій (дол. США)	Всього об'єктів інвестування
Австрія		775 512.8		1 919 002.2	7 714 019.5	10 308 534.4	4
Невизначені*						3 655 567.8	1
Іспанія		887 311.6	853 431.7		589 061.1	2 329 804.4	1
Чехія					1 570 243.5	1 570 243.5	1
Люксембург	1 216 000.0					1 216 000.0	1
Німеччина	63 203.0	7 959.7	400 243.2		92 136.6	563 542.5	3
Голландія		556 697.0				556 697.0	1
США	149 973.5	172 768.5	199 357.7			522 099.7	4
Угорщина		100 000.0			286 341.3	386 341.3	2
Польща	55 383.3	123 492.0	40 000.0		158 897.0	377 772.3	6
Канада			352 750.0			352 750.0	1
Ліхтенштейн	240 000.0					240 000.0	1
Молдова	29 625.6	36 351.6	61 730.8	61 730.8		189 438.8	3
Румунія		110 000.0				110 000.0	1
Англія				39 190.8		39 190.8	1
Італія		31 306.2				31 306.2	1
Сирія					20 949.5	20 949.5	1
Туреччина					15 309.0	15 309.0	1
Естонія					15 000.0	15 000.0	1
Росія					6 672.9	6 672.9	1
Багамські острови		4 000.0				4 000.0	1
Литва					280.0	280.0	1
Всього	1 754 185.4	2 805 399.3	1 907 513.5	2 019 923.8	10 368 910.3	22 511 500.0	38

*Іноземні інвестиції зареєстровані до 1996 року

Опитувальний лист щодо інвестиційної політики в регіоні

1. Чи існує на Ваш погляд регіональна інвестиційна політика, її цілі, основні положення, направлення, заходи?
2. Чи існує координація інвестиційної політики в регіоні (якщо розглядати інвестиції як засіб реалізації пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону)?
3. Охарактеризуйте обласну мережу державних, напівдержавних, приватних організацій, які сприяють залученню іноземних інвестицій в область.
4. Яка на ваш погляд потреба області в інвестиціях?
5. Яким чином формується попит на інвестиції та ведеться його облік?
6. Яка структура інвестиційного попиту? Яким чином формується інвестиційний пакет області, чи проводиться при цьому аналіз інвестиційних пріоритетів?
7. З якого принципу відбираються проекти?
8. Яким чином формується пропозиція для регіонального ринку інвестицій?
9. Яка структура джерел інвестицій? Назвіть реальні джерела інвестицій (власних та позичених) в Вінницькій області на цей час.
10. Охарактеризуйте рівень розвитку інвестиційної інфраструктури області, її можливості з обслуговування інвестиційної діяльності.
11. Чи є у м.Вінниця та Вінницькій області інвестиційні банки або спеціальні інвестиційні відділи в банках?
12. Яким чином здійснюється стимулювання банків в інвестиційній активності та стимулюванні підприємств у пошуці та одержанні необхідних коштів?
13. Назвіть основні інформаційні джерела про характер інвестиційної діяльності в регіоні. Чи може йти мова про створення єдиної інформаційної системи інвестиційної діяльності в регіоні?
14. Чи існують спеціальні форми звітності про характер та обсяги інвестиційної діяльності в регіоні?

15. Назвіть найбільш цікаві проекти в області за останні три роки. Які критерії відбору?
16. Яка частка здійснених інвестиційних проектів з числа представлених?
17. Які найбільш часті терміни інвестиційних проектів? Їх капіталоємність.
18. Чи є проекти у сфері реалізації інфраструктурних об'єктів?
19. Чи є зв'язок інвестиційної діяльності в регіоні з покращенням ситуації у сфері зайнятості (нові робочі місця, їх соціально-економічна характеристика, сприяння процесам ефективності зайнятості)?
20. Охарактеризуйте роль приватизації у формуванні інвестиційного ринку в області на цей час.
21. Охарактеризуйте роль регіональних органів управління у формуванні фондового ринку.
22. Становлення ФПГ в регіоні. Їх реальна роль в активізації інвестиційної діяльності в регіоні.
23. Назвіть базисні фактори інвестиційної привабливості регіону. Їх структура. Тенденції у зміні.
24. Найбільш вагомі фактори, які знижують інвестиційну привабливість регіону. Погіршення інвестиційного клімату в процесі реформ (наприклад, протистояння законодавчих та виконавчих органів влади).
25. Назвіть приклади впливу інвестиційної стратегії (принципів) на формування галузевої та регіональної структури на території Вінницької області.
26. Чи можете ви назвати приклади пільгового режиму інвестиційної діяльності для підприємств з іноземними інвестиціями (підстава: державні програми пріоритетного розвитку галузей економіки, соціальної сфери, територій)? Ваше ставлення до таких спеціальних умов господарської діяльності.

Додаток 12.

	1999	2000	2001
Загальний обсяг інвестицій У тому числі:	100	100	100
1. Бюджетні інвестиції У тому числі:	12,3	15,7	20,9 -
Держбюджет	12,3	14,2	18,6
місцевий бюджет	-	1,5	2,3
2. Власні кошти підприємств і Організацій У тому числі:	63,6	60,9	57,3
Прибуток	30,2	28,4	26,1
Амортвідрахування	33,4	32,5	31,2
3. Інші засоби У тому числі:	24,1	23,4	21,8
Кошти громадян	11,6	12,2	12,5
Кошти громадських організацій	1,9	2,0	1,9
кредити банків України	1,6	1,9	2,1
іноземні інвестиції	1,6	1,6	1,6
зовнішні держпозики	7,4	5,7	3,7

**Таблиця. Прогноз джерел і структури інвестицій на 1999-2001 р.
(%).**